

147750

**TÜRK TEKSTİL VE HAZIR GİYİM SANAYİİ'NİN
DURUMU VE İHRACATINA YÖNELİK
EKONOMETRİK ANALİZ**

147750

Huriye ÇEKİÇ

Osmangazi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

İktisat Anabilim Dalı
İktisat Bilimi
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir
Temmuz, 2004

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Bu çalışma, jürimiz tarafından İKTİSAT Ana-bilim dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan... Prof. Dr. Fazıl Tekin *Fazıl Tekin*

Üye... Yrd. Doç. Dr. H. Naci Bayraktar *H. Naci Bayraktar*

Üye... Yrd. Doç. Dr. Zeki Karahal *Zeki Karahal*

ONAY

01/11/2004

Prof. Dr. F. Münevver YILANCI
Enstitü Müdürü

M. Yilanci
Enstitü Müdürü

ÖZET**TÜRK TEKSTİL VE HAZIR GİYİM SANAYİİNİN DURUMU VE
İHRACATINA YÖNELİK EKONOMETRİK ANALİZ****ÇEKİÇ, Huriye****Yüksek Lisans-2004****İktisat****Danışman: Prof. Dr. Fazıl TEKİN**

Bu çalışmada, Türk tekstil-hazır giyim sektörünün geçmiş ve bugünkü durumu incelenmiştir. Sektörün üretim ve ihracat oranları rakip ülkelerle karşılaştırılmış; dünya ticareti ve Türkiye genel ekonomisindeki yeri saptanmıştır. Buna ilaveten üretim, pamuk fiyatı, döviz kuru ve ihracat birim fiyatı gibi bazı değişkenlerin ihracat geliri üzerindeki muhtemel etkileri dikkate alınarak bir çoklu doğrusal regresyon modeli geliştirilmiştir.

Çalışmada kullanılan veriler ve bilgiler, Devlet İstatistik Enstitüsü, Devlet Planlama Teşkilatı, Hazine Müsteşarlığı ve İzmir Ticaret Borsası'ndan toplanmıştır. Hipotezleri test etmek için, çoklu doğrusal regresyon modeli SPSS paket programında analiz edilmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre, sektör ihracatı ile sektör üretimi, pamuk fiyatı, döviz kuru ve ihracat birim fiyatı arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişkinin varlığı ortaya konmuştur. Tez araştırmacılar için öneriler de içermektedir.

ABSTRACT**AN ECONOMETRIC ANALYSIS TO THE POSITION AND
EXPORTATION OF TURKISH TEXTILE AND READY-MADE CLOTHING
INDUSTRY****ÇEKİÇ, Huriye****Master Thesis – 2004****Economy****Supervisor: Prof. Dr. Fazıl TEKİN**

In this study, past and present conditions of Turkish textile and ready-made clothing sector were examined. Through comparing its production and export rates to those of competing countries, sector's position in the world trade and Turkish general economy was established. In addition, considering the probable effect of some variables such as production, price of cotton, exchange rate, and export unit price upon the income from export, a multi-linear regression model was developed.

The data and information used in the study were collected from National Statistic Institute, State Planning Agency, The Undersecretariat of Treasury, and İzmir Commercial Exchange. To test the hypotheses, the developed multi-linear regression model was analyzed by using the software SPSS.

According to the results of the study, a positive and significant relationship was found between the export of the sector and its production, price of cotton, exchange rate, and export unit price. In addition, this thesis contains also propositions for researchers.

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	viii
EKLER LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR.....	xii
ÖNSÖZ.....	xiii
GİRİŞ.....	1

1.BÖLÜM

TEKSTİL VE KONFEKSİYON SANAYİİ'NİN TANIMI VE SEKTÖRDE ÜRETİM

1.1. Tekstil ve Konfeksiyon Sanayii'nin Tanımı.....	2
1.2. Türk Tekstil ve Hazır Giyim Alt Sektörlerinde Üretim.....	6
1.2.1. Pamuk ve Pamuklu Tekstil.....	7
1.2.1.1. Pamuk.....	7
1.2.1.2. Pamuk İpliği.....	12
1.2.1.3. Pamuklu Dokuma.....	15
1.2.2. Suni-Sentetik Lifler ve Bunlardan Tekstil.....	19
1.2.2.1. Suni-Sentetik Lifler.....	19
1.2.2.2. Sentetik İplik.....	24
1.2.2.3. Suni-Sentetik Liflerden Dokuma Mensucat.....	27
1.2.3. Yün ve Yünlü Tekstil.....	30
1.2.3.1. Yün Elyafı.....	30
1.2.3.2. Yün İpliği.....	35
1.2.3.3. Yünlü Dokuma.....	38

2. BÖLÜM

TÜRKİYE DIŞ TİCARETİNDE TEKSTİL-HAZIR GİYİM SANAYİİ'NİN YERİ

2.1. Tekstil ve Hazır Giyim Sektörünün Türkiye Ekonomisindeki Yeri ve Önemi..	42
2.2. Türk Tekstil ve Hazır Giyim Ürünleri İhracatının Gelişimi.....	47
2.2.1. 1990 Yılı Öncesinde Türk Tekstil ve Hazır Giyim Ürünleri İhracatının Gelişimi.....	47
2.2.2. 1990 Yılı Sonrasında Türk Tekstil ve Hazır Giyim Ürünleri İhracatının Gelişimi.....	51
2.3. Dünya Ticaretinde Tekstil ve Hazır Giyim Sanayii Ürünlerinin Payı.....	62
2.3.1. Dünya Ticaretinde Türk Tekstil ve Hazır Giyim Sanayii'nin Yeri.....	64
2.3.2. Türkiye Tekstil-Hazır Giyim Dış Ticaretinin Ülkelere Göre Dağılımı..	69
2.4. Tekstil ve Hazır Giyim İhracatında Sektöre Verilen Teşvikler ve Yabancı Sermaye İzinleri.....	73
2.5. Tekstil ve Hazır Giyim Sanayilerinin Rekabet Gücü.....	80
2.5.1. AB Pazarında Çin-Türkiye Karşılaştırması.....	80
2.5.2. Türkiye ve Seçilmiş Rakip Ülkeler İle "Kıyaslama Analizi".....	80

3. BÖLÜM

TÜRKİYE TEKSTİL VE HAZIR GİYİM SEKTÖRÜ İHRACATINA YÖNELİK EKONOMETRİK ANALİZ

3.1. Modeldeki Değişkenlere Ait Genel Bilgiler.....	86
3.2. İncelenecek Değişkenlerin Belirlenmesi.....	87
3.3. Sektör İhracatını Fiyat, Döviz Kuru ve Üretim İle Açıklayan Ekonometrik Model I.	89
3.4. Sektör İhracatını Fiyat, Döviz Kuru, Üretim ve Pamuk Fiyatı İle Açıklayan Ekonometrik Model II:	93
SONUÇ	98

ÖNERİLER.....	99
KAYNAKÇA.....	102
EK-1 : Birinci Modelin SPSS Sonuçları.....	107
EK-2 : İkinci Modelin SPSS Sonuçları.....	109

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo-1	Dünyada Pamuk Ekim Alanları ve Verim Durumu.....	7
Tablo-2	Başlıca Ülkelerde Pamuk Ekim Alanları ve Üretim Durumu.....	8
Tablo-3	Dünya Pamuk Tüketimi	8
Tablo-4	Türkiye’de Pamuk Ekim, Üretim ve Verim Gelişimi.....	9
Tablo-5	Türkiye’nin Pamuk İhracatı.....	11
Tablo-6	Türkiye’nin Pamuk İthalatı.....	11
Tablo-7	Türkiye Pamuk Üretim, Tüketim, İthalat ve İhracatı.....	12
Tablo-8	Türkiye’de Pamuk İpliği Üretimi ve Talebi.....	14
Tablo-9	Türkiye’de Pamuk İpliği İhracatı.....	15
Tablo-10	Türkiye’de Pamuk İpliği İthalatı.....	15
Tablo-11	Pamuklu sektöründe Dokuma Üretimi ve K.K.O.	17
Tablo-12	Türkiye’de Pamuklu Mensucat Üretimi ve Talebi.....	18
Tablo-13	Türkiye’de Pamuklu Mensucat İhracatı.....	18
Tablo-14	Türkiye’de Pamuklu Mensucat İthalatı.....	19
Tablo-15	Türkiye’de Belli Başlı Sentetik Elyaf Üretimi ve Talebi.....	23
Tablo-16	Türkiye’de Suni-Sentetik Elyaf İhracatı.....	23
Tablo-17	Türkiye’de Suni-Sentetik Elyaf İthalatı.....	24
Tablo-18	Türkiye’de Belli Başlı Sentetik İplik Üretimi ve Talebi.....	25
Tablo-19	Türkiye’de Suni-Sentetik İplik İhracatı.....	26
Tablo-20	Türkiye’de Suni-Sentetik İplik İthalatı.....	27
Tablo-21	Türkiye’de Suni-Sentetik İpek İpliğinden Dokuma Üret.- Tal....	28
Tablo-22	Türkiye’de Suni-Sentetik Dokuma Mensucat İhracatı.....	29
Tablo-23	Türkiye’de Suni-Sentetik Dokuma Mensucat İthalatı.....	29
Tablo-24	Dünya Ham Yün Üretimi ve Talebi.....	31
Tablo-25	Dünyada ve Türkiye’de Tiftik Üretimi.....	33
Tablo-26	Türkiye Yün ve İnce-Kaba Hayvan Kılı İhracatı.....	34
Tablo-27	Türkiye Yün ve İnce-Kaba Hayvan Kılı İthalatı.....	34
Tablo-28	Türkiye’de Yün İplik Üretimi ve Talebi.....	36
Tablo-29	Türkiye’de Yün İpliği İhracatı.....	37
Tablo-30	Türkiye’de Yün İpliği İthalatı.....	38

Tablo-31	Türkiye’de Yünlü Dokuma Mensucat Üretimi ve Talebi.....	40
Tablo-32	Türkiye Yünlü Dokuma İhracatı.....	41
Tablo-33	Türkiye Yünlü Dokuma İthalatı.....	41
Tablo-34	Türk Tekstil ve Konfeksiyon Sektörünün GSMH İçindeki Payı..	42
Tablo-35	Giyim İhracatında Marmara-Anadolu Payı Karşılaştırması.....	44
Tablo-36	İmalat Sanayiindeki Sektörlerin GSMH’ya Ortalama Katkısı.....	47
Tablo-37	1985-1990 Yılları Arasında Tekstil ve H.G. İhracatımız.....	51
Tablo-38	1990-2000 Yılları Arasında tekstil ve H.G. Dış Tic. Gelişmeler..	57
Tablo-39	Türk Tekstil Ve Konfeksiyon sanayiinin Sağladığı G.S.H.	57
Tablo-40	Yıllar İtibariyle T. ve K. İhracatının Türkiye Toplam İhr. Payı....	58
Tablo-41	Genel İhracatımızın Sektörel Dağılımı.....	59
Tablo-42	Türkiye’nin Hazır Giyim İhracatı.....	60
Tablo-43	Türkiye’nin Hazır Giyim İthalatı.....	61
Tablo-44	Türkiye İthalatını Sektörel Dağılımı.....	62
Tablo-45	Dünya Tekstil ve Hazır Giyim Ticareti.....	63
Tablo-46	Önde Gelen H.G. İhracatçısı Ülkelerin Dünya ve Kendi İhracatları İçinde H.G. Sanayiinin Payı.....	65
Tablo-47	Önde Gelen H.G. İhracatçısı Ülkeler.....	66
Tablo-48	Önde Gelen Tekstil İhracatçısı Ülkeler.....	67
Tablo-49	Önde Gelen H.G. İthalatçısı Ülkelerin Dünya ve Kendi İthalatları İçinde H.G. Sanayiinin Payı.....	68
Tablo-50	Türkiye’nin Teks. Sanayii İhracatının Ülkelere Göre % Dağılımı	70
Tablo-51	Türkiye’nin H.G. Sanayii İhracatının Ülkelere Göre % Dağılımı	72
Tablo-52	İmalat Sanayii Katma Değer Üretimi İçerisinde Tekstil ve Giyim Sanayilerinin Payı (%).....	73
Tablo-53	Yıllar İtibariyle tekstil ve Hazır Giyim Sektörlerine Verilen Yatırım Teşvik Belgeleri.....	75
Tablo-54	Bölgeler İtibariyle Tekstil ve Konfeksiyon Sektörüne Tahsis Edilen Yatırım Teşvik Belgeleri.....	76
Tablo-55	İmalat Sanayiine Verilen Yatırım Teşvik Belgelerinin İçerisinde Tekstil ve Konfeksiyon Sektörüne Verilenlerin Payı.....	77
Tablo-56	Yabancı Sermaye İzinleri.....	78

Tablo-57	Yabancı Sermaye İzinlerinin Sektörel Dağılımı.....	79
Tablo-58	Rakiplerimiz İle Karşılaştırma.....	81
Tablo-59	Tekstil Sektörü Alt Yapısı ve Tekstil Sektörü İle Karşılaştırma..	81
Tablo-60	Üretim Süreci Kriterleri.....	82
Tablo-61	Üretim Maliyetleri.....	83
Tablo-62	Pazarlama Süreci Kriterleri.....	84
Tablo-63	İşgücü Verimliliği ve Kişi Başına Katma Değer.....	85
Tablo-64	Tekstil ve Hazır Giyim İhracatına İlişkin Modele Ait Veriler.....	89
Tablo-65	1992-2002 Yılları Arasında Pamuk Fiyatları.....	94

EKLER LİSTESİ

EK-1 Birinci Modelin SPSS Sonuçları.....	107
EK-2 İkinci Modelin SPSS Sonuçları.....	109

KISALTMALAR

AB	:	Avrupa Birliği
Ar-Ge	:	Araştırma Geliştirme
DİE	:	Devlet İřtatistik Enstitüsü
DPT	:	Devlet Planlama Teşkilatı
DTM	:	Dış Ticaret Müteşarlığı
İGEME:		İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi
İSO	:	İştambul Sanayi Odası
İTKİB	:	İştambul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri
TGSD	:	Türkiye Giyim Sanayicileri Derneđi
TİM	:	Türkiye İhracatçıları Meclisi
TÜSİAD:		Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneđi

ÖNSÖZ

Çalışmam boyunca, değerli bilgi ve tecrübeleriyle bana yol gösteren ve hiçbir şekilde desteğini esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. Fazıl TEKİN'e en derin saygılarımla teşekkür ederim. Ayrıca, değerli bölüm başkanımız Doç. Dr. Mesud KÜÇÜKALAY'a, ekonometrik modelin çözümlenmesinde bana yol gösteren Doç. Dr. Hüseyin GÜRBÜZ'e, bölümümüzün değerli tüm öğretim elemanlarına ve son olarak bütün çalışmam süresince maddi ve manevi katkılarıyla her zaman yanımda olan aileme özellikle teşekkür ediyorum.

GİRİŞ

Tekstil ve hazır giyim sektörü; milli gelir içindeki payı, sağladığı istihdam imkanları, ihracat gelirlerine büyük katkısı ve ekonomiye sağladığı büyük boyutlardaki katma değer ile ülkemiz ekonomisinin lokomotif sektörü olma özelliğini korumaktadır. Özellikle 1980 sonrasında ülkemizde benimsenen dışa açık, ihracata dayalı kalkınma modeliyle birlikte büyüme sürecine giren Türk hazır giyim sektörü, son yıllarda dünyanın sayılı hazır giyim sanayileri arasına girmiştir.

Çalışmanın amacı sektörün geçmişini inceleyerek geçmiş durum ile şimdiki durumu kıyaslamak, ülkelerin tekstil - hazır giyim üretimi ve ihracatı ile Türk tekstil-hazır giyim üretimi ve ihracatı arasındaki farkları göstermek , Türk tekstilinin dünya ticaretindeki ve ülke ekonomisindeki yerinin belirlenmesidir. Bu amaçla, sektör ihracatını etkileyen faktörler ekonometrik bir modelle açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmada kullanılan veri ve bilgilere ulaşmak için DPT, DTM ve İGEME gibi kuruluşların kütüphanelerinden, sektörle ilgili kurulmuş olan derneklerin (TGSD, İTKİB) yayınlarının derlenmesi ve çok sayıda internet sitesinden faydalanılmıştır.

Çalışma 3 bölümden oluşmaktadır. 1. bölümde tekstil ve hazır giyim sanayiinin alt sektörlerdeki üretimi dünyadaki üretimle kıyaslanmıştır. 2. bölümde sektörün Türkiye ekonomisindeki ve dünya ticaretindeki yeri ve önemi ele alınarak gelişimi incelenerek sektörün rekabet gücü ortaya konmuştur. 3. bölümde ise tekstil ve hazır giyim sanayii ihracatı üzerinde etkileri olduğu düşünülen değişkenler ile çoklu doğrusal regresyon analizi kurulmuş ve çözümlenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEKSTİL VE KONFEKSİYON SANAYİİNİN TANIMI VE SEKTÖRDE ÜRETİM

1.1. Tekstil ve Konfeksiyon Sanayiinin Tanımı

Tekstil ve konfeksiyon sanayi, büyük üretim kapasitelerine ve dünya ticaretinde çok önemli bir yere sahip olan bir sektördür. Tekstil sanayii, insanın beslenme, giyinme ve barınma gibi üç temel ihtiyacından birini karşılayan sanayi dalıdır.

Doğal lifleri veya insan yapısı lifleri (akrilik, naylon, poliester gibi lifler) bir araya getirilerek onlardan ince, esnek, dayanıklı ve koruyucu özellikler taşıyan kişisel ve evrensel bir çok gereksinimleri karşılayan ürünlerin yapıldığı sanayie Tekstil Sanayii denilmektedir.

Tekstil üretimi; üretimin temel hammaddesi olan liflerin üretimi ile başlayan ve ham kumaş, mamul kumaş, giysi yapımı ve tekstile bağımlı ihtiyaçların karşılanması ile devam eden çok sayıda işlemi kapsamaktadır. Bu değişik işlemler emek unsuruna ihtiyacı da arttırmış önce emek-yoğun şekilde oluşan yapı, ilerleyen teknoloji sebebiyle sermaye-yoğun yapıya hızla dönüşmüştür (TEKSİF, 1992,7).

Tekstil ürünleri, çeşitli dokuma ve örme iplikleri, dikiş ve nakış iplikleri, giysilik, perdelik, döşemelik kumaşlar, halılar, kadifeler, havlular, keçeler, emniyet kemerleri, transmisyon kayışları, kord bezi gibi teknik kumaşlar, şeritler, kordonlar, uzay giysilerine kadar varan her tür giysi olmak üzere geniş bir tüketim ürünleri grubunu oluştururlar (TMMOB, 1991, 214).

Tekstil ürünlerinin basit el araçlarından en gelişmiş makinalara kadar çeşitli araçlarla üretilibilmeleri ve yaygın tüketimleri nedeniyle, tekstil endüstrisi yeni

endüstrileşen toplumların gelişen ilk endüstrileri arasında yer almaktadır. Tekstil ürünlerinin daha çok tüketilmesi bir yandan yaşam düzeyini yükseltirken, daha çok üretilmesi de gelir sağlayıcı bir faktör yaratmaktadır. Bu nedenle de hem ülke içi, hem de ülkelerarası ticarete ürünleri en önemli mallar içinde yerlerini almaktadırlar. Ulusal ekonomilerde ya da dünya ekonomisinde oluşan gelişme ya da duraklama eğilimleri tekstil sektörüne ciddi ve hızlı biçimde yansımaktadır.

Çok sayıda ve çeşitli makinaların kullanıldığı bir dizi işlemi gerektirmesi sebebiyle tekstil sanayii eğitilmiş işgücüne fazla ihtiyaç duymaktadır. Tekstil ürünleri hacminin büyük oluşu, tekstil endüstrisinin geniş istihdam sağlayan bir sanayi olmasına katkıda bulunurken önemli sosyo-ekonomik sorunlar da yaratmaktadır (BAŞER, 1988, 299).

Bireysel ihtiyaçlarda önemli bir yer tutan tekstil harcamaları, dünya ticareti içinde de önemli bir paya sahip olmaktadır. Bu durum dünya tekstil ticaretinde büyük bir rekabet ortamının oluşmasına yol açmıştır. Tekstil sanayii, insanlığın müşterek ihtiyaçlarını karşılama özelliğini taşıması nedeniyle, ekonomik ve sosyal hayatı büyük ölçüde etkilemektedir (TEKSİF, 1992, 7-8).

Gerek giysilik olarak, gerekse konut içinde kullanım eşyası olarak, tekstil ürünlerinin estetik ve psikolojik işlevleri de önemlidir. Giysi insan kişiliğini yansıtan, kişiliğini etkileyen bir araçtır. Ev içindeki çeşitli kullanım eşyaları olarak da tekstiller insanın konforunu ve yaşadığı atmosferi etkileyen yaşam ortamının önemli öğeleridir. Bu açıdan tekstillerde estetik değerlerin aranmasının yanında, insanın değişikliğe olan gereksinimini doyuran nitelikler de aranmaktadır. Bunun sonucu tekstil ürünleri hem insanın değişken zevklerine, hem de moda eğilimlerine uygun çeşitlilik ve değişkenlik içinde üretilen esnek bir ürün özelliği göstermektedirler. Bu nedenle, tekstil teknolojisi bu esnekliği sağlayacak bir yapıda olmalıdır.

Tekstil ürünlerinin çeşitliliği yanında, üretimlerinde kullanılan lif hammaddelerinin özgün nitelikleri tekstil işlemlerine birbirini izleyen bir dizi fiziksel ve kimyasal işlemin bileşiminden oluşan uzun süreçli bir dönüşüm özelliği

vermektedir. Bu durum tekstil teknolojisini karmaşık ve çok geniş görüntülü (spektrumlu) bir teknoloji durumuna getirmiştir. Tekstil alanındaki gelişmeleri sürekli destekleyen ve yönlendiren makine ve kimya teknolojilerindeki yenilikler yanında, elektronik, bilgisayar ve malzeme teknolojilerinin etkilerini de gittikçe artan bir ivme ile tekstil teknolojisine yansıtmaktadırlar (BAŞER, 1988, 299).

Tekstil teknolojisindeki gelişmeleri ise şu temel eğilimler doğrultusunda olmaktadır.

- Otomasyon
- Küçük üretim partilerinin ekonomik üretimini sağlayan sistemlerin geliştirilmesi
- Pazar sistemlerine öncelik veren hızlı tepki (quick response) ve esnek üretim yaklaşımı
- Yüksek kalite
- Yeni ürünlerini geliştirilmesi

Otomasyon; otomatik makinelerin yüksek fiyatları yanında, tüm işletmelerin reorganizasyonunu ve yeni donanımları zorunlu kılarak yüksek sermaye yatırımlarını gerektirmektedir. Diğer yandan otomasyon tekstil sektöründe istihdamı düşündürken, yüksek yatırımları yapabilen firma ve ülkelere kesin üstünlük sağlamaktadır.

Dünya tekstil ticaretinde tüketici isteklerini ön plana alan pazarlama anlayışı teknolojiyi büyük ölçüde etkilemiştir. Dünya tekstil pazarı, kaliteyi, modaya uygunluğu, çeşitliliği, stoksuz çalışmayı ve tüketici eğilimlerini ön plana çıkaran yaklaşım içindedir. Bu durum hızlı tepki (quick response) ve tam zamanında (just in time) terimleriyle açıklanan hızlı sevkiyat, esnek üretim ve düşük maliyette en iyi kalite koşullarını zorlamaktadır. Bilgisayar teknolojisinin sağladığı olanaklarla gerek makineleri gerekse üretimin organizasyonunu bu koşullara uyacak biçimde geliştiren yeni bir tekstil teknolojisi oluşmaktadır.

Tekstil teknolojisindeki gelişmelerin önemli bir alanı da, yeni liflerin ve ürünlerin geliştirilmesidir. Örnek vermek gerekirse; keşmir yünü ile tiftik arası "cashgora" adı ile tanıtılan yeni bir hayvansal lifin üretimi yanında, karbon lifi,

seramik lifleri ve termotropik polyester lifleri gibi bazı sentetik liflerin özelliklerinde de gelişmeler sağlanmıştır (TMMOB, 1991, 285-286).

Tekstil Sanayii'nin iplik, dokuma ve örme üretimini gerçekleştiren “Dokuma” ve hazır giysi üretimini sağlayan “Hazır Giyim” olmak üzere iki büyük alt sanayii bulunmaktadır. Dokuma dışındaki yöntemlerle üretilen ürünleri de kapsadığından iplik, dokuma ve örme üretimini gerçekleştiren alt sanayii suni ve sentetik lif ve iplik üretim sanayilerini de içerecek biçimde uluslararası terminolojide “Tekstil Sanayii” olarak nitelenmekte, hazır giysi ve diğer dikilerek üretilmiş ürünler “Konfeksiyon” sanayii içerisinde ele alınmaktadır.

Tekstil endüstrisinin ürünü olan yapma lifler ve iplikler kumaş üretiminin, dikiş ipliği ve kumaşlar ise hazır giyim üretiminin hammaddesidir. Bu nedenle; tekstil ve konfeksiyon sanayi birbirlerini tamamlayan iki sektör olmakla birlikte, tekstil sanayiinin temel işlevi konfeksiyon sanayiinin hammaddesini oluşturan kumaş üretimidir. Konfeksiyon sanayi ise kendi içinde, dokumadan giyim eşyası, örme giyim eşyası ve hazır giyim gibi birçok alt sanayiden ve fermuar, düğme, metal aksesuar, etiket, çıt çıt, kopça, tela vb'den oluşan yan sanayilerden meydana gelmektedir (TMMOB, 1991, 391).

Hazır giyim ve mensucattan hazır eşya- konfeksiyon-sanayii yünlü, pamuklu, ipekli, suni ve sentetik veya bunların karışımı kumaşların model ve patron hazırlama, kesim, dikim, ütü ve terbiye yollarıyla hazır giyim eşyası veya giyim olmayan hazır eşyaya dönüştürülmesine dönük bir imalat sanayii alt faaliyet dahildir.

Konfeksiyon üretimi, giysilerin ve tekstilden mamul eşyaların fabrikasyon olarak seri üretimi şeklinde tanımlanabilir.

Giyinme ihtiyacı insanlığın varoluşundan bu yana vardır. Fakir olandan zengine kadar her insanoğlu az ya da çok giyinmek ihtiyacındadır. İster pamuk, ister deri, ister sentetik, ister tabi kaynaklı olsun, her giyim eşyası en basitten karmaşığa kadar çeşitli konfeksiyon işleminden geçmektedir. Modern yaşam, ilkel yaşama göre

kişilerin daha fazla başkalarına bağımlı kıldığı gibi, giyim kuşam da bu böyle olmuştur. Artık giyim kuşam ihtiyaçları aile içi olanaklarla ya da çevresel terzi ve dikişçiler eliyle karşılanmaktan çıkmıştır. Seri halinde belirli model, tip ve ölçülerle imal edilen giyim kuşam mamulleri gerek ülke içi, gerekse ülkelerarası ihtiyaçları karşılar duruma gelmiştir. Bu da konfeksiyon sanayi oluşumunun sonucudur (İTO, 1987, 123).

Üretimin yapısı bilhassa dikimhane olmak üzere emek-yoğun niteliktedir. Bu temel özelliği nedeniyle, işsizlik sorunu olan ülkelerde, tercih edilen bir sanayidir. Konfeksiyon üretim süreci şu aşamalardan oluşur: İlk aşamada ürüne bir stil verilir. Buna dizayn aşaması denir. İkinci aşamada, üründe kullanılacak kumaş ve gerekli aksesuarların seçimi yapılır. Gerekli malzemelerin belirlenmesinden sonra bir prototip hazırlanır. Koleksiyon seçildikten sonra ürün, gelişim aşamasına girer. Ana imalat aşaması gelişim aşamasıdır. Bu aşamada nihai ürünün örneği oluşturulur, gerekli maddeler temin edilir ve kesim planlaması yapılır. İmalat aşaması ise kumaşın kesimini, dikimini, baskıyı ve bitim işlemlerini kapsar.

Tekstil ve konfeksiyon sanayi hammadde ve elyaf üretimi ile başlayıp iplik ve dokuma aşamalarından geçerek, hazır giyim ve sınıai kullanımına yönelik nihai ürünle kapanan bir üretim sürecinden oluşmaktadır. Hazır giyim sektörü, tekstil sektörü ile birlikte, sağladığı istihdam imkanları, üretim sürecinde yaratılan katma değer ve ihracat gelirleri içindeki yüksek payı nedeniyle ülkemiz ekonomisinin lokomotif sektörü durumundadır (İTO, 1999, 3-8).

1.2. Türk Tekstil ve Hazır Giyim Alt Sektörlerinde Üretim

Tekstil sanayii çeşitli alanlarda kullanılan, yaşama uygun biçimde hızla yenilenip, çeşitlenen geniş bir ürün yelpazesine sahiptir. Sanayii, üretimde kullandığı ana hammaddeler temel alınarak yapılan sınıflandırmada pamuk-pamuklu tekstil, suni sentetik lifler-bunlardan tekstil ve yün-yünlü tekstil olmak üzere üç ana grupta incelenmiştir.

1.2.1. Pamuk ve Pamuklu Tekstil

Türk tekstil sanayi, sağladığı katma değer, tekstil ihracatının ülke ekonomisine kazandırdığı döviz miktarı, emek-yoğun işgücü olmasıyla yaratılan istihdam hacmi ile vazgeçilmez bir sektördür. Ülkemizin lokomotif sektörü olan tekstil sanayiimizin stratejik hammaddesi ise pamuktur Pamuk sahip olduğu özellikleri nedeniyle, stratejik bir ürün olup uluslararası ticarete yeri büyüktür. Sentetik elyaf üretimi karşısında dahi öneminden bir şey kaybetmemiştir. Pamuk tüm bu özellikleriyle ülkemizde altı milyon kişinin geçimini sağlamaktadır.

1.2.1.1. Pamuk

Bugün uluslararası pazarlarda pamuk, yün, diğer tabii lifler ve suni-sentetik lifler ile rekabet halindedir. Tekstil lifleri, eğirme, dokuma, boyama, terbiye gibi bir seri işlem gördükten sonra tüketiciye ulaşmaktadır. Sentetik liflerin imalatçıları için tüketicinin taleplerini karşılayabilmek daha kolaydır. Ancak yine de, tüketici tercihlerinin suni-sentetik malzemelerden tabi malzemelere kayması, pamuk elyafına olan talebi de artırmaktadır. Dünyada pamuk ekim alanlarına ve verim durumuna bakıldığında ise ekim alanlarında pek bir değişme olmadığı, verimde ise dalgalanmalara rağmen bir yükselme olduğu görülür.

Tablo 1 : Dünyada Pamuk (Kütlü) Ekim Alanları ve Verim Durumu

YILLAR	EKİLEN ALAN (Ha)	ÜRETİM (Ton)	VERİM (Kg/da)
1997	33,956,827	54,374,752	160,13
1998	33,345,648	51,885,163	155,60
1999	32,611,052	52,884,385	162,17
2000	31,561,755	53,143,086	168,38
2001	34,433,546	60,508,684	175,73
2002	32,281,621	54,165,613	167,79

Kaynak: http://www.tzob.org.tr/tzob/tzob_urun_rapor/rapor_2003_pamuk.htm
(Açıklama: 10 Ocak 2004 sayfa ziyaret etme tarihidir).

Dünyada pamuk ekimi daha çok Asya kıtasında toplanmıştır. Bunu izleyen kıtalar ise sırasıyla, Amerika ve Afrika'dır.

Tablo 2 : Başlıca Ülkelerde Pamuk (Kütlü) Ekim Alanları ve Üretim Durumu

ÜLKELER	EKİLEN ALAN (Ha)	ÜRETİM (Ton)	VERİM (Kg/da)
Dünya	32.281.621	54.165.613	167,79
Çin	3.710.000	14.400.000	388,14
Amerika	5.204.880	9.913.350	190,46
Hindistan	8.800.000	5.100.000	57,95
Pakistan	3.115.800	5.100.000	163,68
Özbekistan	1.397.000	3.450.000	246,96
Türkiye	700.000	2.360.000	337,14
Brezilya	764.017	2.172.320	284,33
Türkmenistan	700.000	1.300.000	185,71
Avustralya	280.000	1.100.000	392,86
Yunanistan	380.000	1.100.000	289,47

Kaynak: http://www.tzob.org.tr/tzob/tzob_urun_rapor/rapor_2003_pamuk.htm

(Açıklama: 10 Ocak 2004 sayfa ziyaret etme tarihidir).

Dünyanın en büyük pamuk üretici ülkesi olan Çin toplam dünya pamuk üretiminin %21,23'ünü gerçekleştirmektedir. Dünyanın ikinci pamuk üretici ülkesi olan ABD'nin dünya pamuk üretiminden aldığı pay %18,80'dir. Bu ülkeleri sırasıyla Hindistan, Pakistan ve Özbekistan izlemektedir. Ülkemiz ise %3,85'lik payla dünyanın altıncı büyük pamuk üreticisi ve en fazla pamuk tüketen 5. ülkesidir (TGSD, 2003, 5). Tablo 3'de ise dünya pamuk tüketimi gösterilmektedir.

Tablo 3 : Dünya Pamuk Tüketimi (1000 Ton)

ÜLKELER	2001/2002	2002/2003*
Çin	5.300	5.430
Hindistan	2.860	2.910
ABD	1.640	1.880
Pakistan	1.810	1.630
Türkiye	1.231	1.250
Diğer	7.009	7.160
Toplam	19.850	20.260

Kaynak: http://www.tzob.org.tr/tzob/tzob_urun_rapor/rapor_2003_pamuk.htm

(Açıklama: 10 Ocak 2004 sayfa ziyaret etme tarihidir).

Dünyanın en büyük üreticileri olan Çin, Hindistan, ABD, Pakistan aynı zamanda en fazla pamuk tüketicisi konumundadır. Gelişen tekstil ve konfeksiyon sanayi, artan dünya nüfusu, artan fert başına gayri safi milli hasıladaki artış ve bu

unsurların yanında sentetik elyaf fiyatları ile sentetik elyaf tüketim eğilimi dünya pamuk tüketimini etkileyen başlıca unsurlardır.

Tablo 4 : Türkiye'de Pamuk Ekim, Üretim ve Verim Gelişimi

YILLAR	EKİLEN ALAN (1000 Ha)	ÜRETİM (1000 Ton Lif)	VERİM (Kg Lif/Da)
1990	641,3	654,6	1021
1991	598,6	561,2	938
1992	637,5	573,7	900
1993	567,8	602,2	1061
1994	581,5	628,3	1080
1995	756,6	851,5	1125
1996	743,7	808,1	1087
1997	719,1	837,9	1165
1998	756,5	882,1	1166
1999	719,2	791,2	1100
2000	669,0	739,6	1106
2001	693.423	922.0	1330
2002	721.077	988.1	1370

Kaynak: <http://www.aeri.org.tr/Pamuksempozyumu2002/Word/Enver%20Aksoy.doc>

(Açıklama: 15 Aralık 2004 sayfaı ziyaret etme tarihidir).

1990-2002 yılları arasında Türkiye’de pamuk ekim alanına bakıldığında; 1990 yılından sonra 1995 yılına kadar azaldığını, 1995 yılından sonra ise 756,6 bin Ha’ ya kadar genişlediği görülmektedir. 1995 yılından sonra ise ekilen alan tekrar daralmaya başlamış ancak 2002 yılına gelindiğinde tekrar genişletilmiştir.

Söz konusu tarihler arasında ülkemizdeki pamuk ekim alanına bakıldığında ise 1990-1994 yılları arasında ortalama olarak 603,6 bin ton lif üretildiği görülmektedir. Pamuk üretim miktarı, 1995 yılından sonra ise yıllık ortalama 220 bin ton lif artarak üretilmiştir. 2002 yılına gelindiğinde ise Türkiye’de pamuk üretimi 988,1 bin ton life ulaşmıştır.

Ülkemizde pamuğun veriminin gelişimine bakıldığında ise Tablo 4’te de görüldüğü gibi 1990-2002 yıllarında ortalama olarak 1110 kg lif/da olarak gerçekleşmiştir.

Ülkemiz pamuk üretimi bakımından elverişli ekolojik şartlara sahiptir. Özellikle Ege, Güneydoğu, Akdeniz ve bir kısım Doğu ve Orta Anadolu illerinde pamuk ekimi yapılmaktadır. DİE'nin 2001 yılı verilerine göre ülkemiz saf pamuk üretiminin %23,8'i Şanlıurfa, %10,9'u Aydın, %10,7'si Hatay, %8,8'i İzmir, %8,2'si Adana, %8,1'i Diyarbakır, %6,7'si de Manisa illerimiz tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu illerimizin toplam üretimden aldığı pay ise %77,3'tür. Ülkemiz pamuk üretimi 2001 yılında 622.040 ton, 2002 yılında 988.120 ton, 2003 yılında ise 944.300 ton olarak gerçekleşmiştir.

Ülkemizde pamuk ekim alanında yıllar itibariyle büyük miktarda bir değişiklik olmamış; buna karşın üretim giderek artmıştır. 1992 yılında 573.706 ton olan üretimimiz 2002 yılına gelindiğinde %72'lik bir artışla 988.120 ton olmuştur. Üretimde görülen bu artış, verimlilik artışından ileri gelmektedir. 1992 yılında 90 Kg/da olan lif verimi %52'lik artışla 2002 yılında 137 Kg/da olmuştur. 2003 yılında ise üretim 944.300 ton olarak gerçekleşmiştir. Tablo 5'te ise, Türkiye'de son 5 yıl için pamuk fiyatları ve prim miktarları gösterilmektedir.

Ülkemizde 1998 yılında 1 Kg için 223.508 TL/Kg olan pamuk fiyatı, 2000 yılına gelindiğinde 1 Kg için 440.970 TL/Kg olmuştur. 2002 yılına gelindiğinde ise 1 Kg pamuk fiyatı 885.000 TL/Kg'a yükselmiştir. Pamuğa verilen prim miktarlarına bakılacak olursa; 2001 yılında 70.000 TL/Kg, 2002 yılında ise 85.000 TL/Kg olmuştur (WWW doküman: www.tzob.org.tr/tzob/tzob_urun_rapor_2003_pamuk.ht) (Açıklama: 10 Ocak 2004 sayfa ziyaret etme tarihidir).

Ülkemizde hızla gelişen tekstil ve konfeksiyon sektörüne paralel olarak pamuk tüketiminin hızla artması, üretimin artırılmasını zorunlu kılmış ve pamuk 1998 yılından itibaren kilogram başına verilen primle desteklenmeye başlanmıştır. Ancak 1998 yılında 10 cent/kg olarak belirlenen prim miktarı yıldan yıla azaltılarak 2002 yılında 85.000 TL/Kg olarak verilmiştir. 1998 yılında prim miktarının yüksek olma nedeni; 1997 yılında Uzak Doğu Asya ve Rusya'da ortaya çıkan ekonomik daralmanın etkisinin ülkemiz çiftçilerine olası olumsuz yansımalarının en hafif

şekilde atlatılmasını sağlamak ve üreticilerimizin pamuk tarımı yapmaya devam etmelerine katkıda bulunmaktır.

Prim sistemi; üretimin yönlendirilmesi, üreticilerin gelir seviyelerinin korunması, tarımsal üretimde sürekliliğinin sağlanması, sanayici ve ihracatçıya dünya fiyatlarından mal temini ve rekabet şansı kazandırılması, sağlıklı bir piyasa oluşumu sağlanabilmesi, spekülâtif hareketlerin önlenmesi, kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması için yeterli prim miktarları ile ve genişletilerek sürekli olarak uygulanmalıdır. Prim ödemeleri zamanında yapılmalıdır. Son iki yıldır prim miktarlarının belirlenmesinde izlenen yol prim uygulamasını amacından uzaktır. Primin bütçeye konulan kaynağın dağıtımı şeklinde değil, üretimi yönlendirmesi ve üretici gelirlerinin korunması için belirlenen miktarların üreticiye ödenmesi şeklinde olmalıdır.

Tablo 5 : Türkiye'nin Pamuk İhracatı

YILLAR	MİKTAR (Ton)	DEĞER (1000 \$)
2000	27.515	36.269
2001	30.042	37.399
2002	37.662	43.361

Kaynak: http://www.tzob.org.tr/tzob/tzob_urun_rapor/rapor_2003_pamuk.htm
(Açıklama: 10 Ocak 2004 sayfa ziyaret etme tarihidir).

Tablo 6'dan görüldüğü üzere pamuk ihracatı her geçen yıl artmasına rağmen pamuk ithalatımız pamuk ihracatımızın oldukça üzerinde gerçekleşmiştir. Buradan da son yıllarda pamukta ithalatçı bir ülke olduğumuz görülmektedir.

Tablo 6 : Türkiye'nin Pamuk İthalatı

YILLAR	MİKTAR (Ton)	DEĞER (1000 \$)
2000	566.784	676.575
2001	454.158	497.300
2002	539.521	491.941

Kaynak: http://www.tzob.org.tr/tzob/tzob_urun_rapor/rapor_2003_pamuk.htm
(Açıklama: 10 Ocak 2004 sayfa ziyaret etme tarihidir).

Ancak tablo 7'de de görüldüğü üzere artan ithalata karşılık ödenen döviz, pamuk piyasalarındaki düşüşe paralel olarak azalmaktadır. Bu da iç piyasayı ve

üretimimizi engellemektedir. Bu nedenle üreticilerin gelir kayıpları yeterli miktarda prim uygulaması ile telafi edilebilir.

Tablo 7 : Türkiye Pamuk Üretim, Tüketim, İthalat ve İhracatı (Bin Ton)

YIL	ÜRETİM	TÜKETİM	İHRACAT	İTHALAT
1990/91	655	540	162	46
1991/92	561	625	41	92
1992/93	574	625	58	234
1993/94	602	700	109	118
1994/95	628	850	1	236
1995/96	851	950	58	150
1996/97	784	1050	42	332
1997/98	838	1150	23	399
1998/99	882	1076	86	238
1999/00	791	1136	40	400
2000/01	739	1174	20	400

Kaynak: <http://www.aeri.org.tr/Pamuksempozyumu2002/Word/Enver%20Aksoy.doc>
(Açıklama: 15 Aralık 2004 sayfa ziyaret etme tarihidir).

Türkiye’de pamuk ihracatı 1990 yılında 162 bin ton iken pamuk ithalatı 46 bin tondur. İhracatın ithalatı karşılama oranı oldukça yüksekti. 2002 yılına gelindiğinde ise pamuk ihracatımız 20 bin tona kadar düşmüş, pamuk ithalatımız ise 400 bin tona yükselmiştir. 1990 yılında pamuk ihracatçısı bir ülke konumundayken 2002 yılına gelindiğinde pamuk ithalatçısı ülke konumuna gelinmiştir.

1.2.1.2. Pamuk İpliği

Türk tekstil endüstrisinin en gelişmiş alt sektörü pamuk ipliğidir. Sektör genelde pamuk ipliği üretiminin etrafında toplanmıştır. Üretimde konvansiyel ring (iğ) ve open-end (rotor) sistemleri kullanılmaktadır. Open-end sistemi üretim sürecini kısaltıp yüksek verim sağlayan ancak kullanım yeri kısıtlı, sermaye yoğun bir teknolojidir. Son yıllarda yatırımlarda daha çok bu teknoloji kullanılmaktadır (İktisat Bankası, 1986, 5).

Cumhuriyet’in kurulduğu yıllarda yapılan teşvik ve yatırımlarla toplam iğ sayısı 8200 civarında idi. 1963 yılında pamuk ipliğinde kurulu kapasite 95.7 bin ton olarak gerçekleşmiş, 1967 yılında uygulamaya başlanan teşvik tedbirlerinin etkisiyle

sektörde büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. 1972 yılından sonra ise hızlı bir gelişmeye tanık olan sektördeki iş sayısı 1.3 milyon adet olmuş, bu işlerin %68'i özel sektöre, %32'si ise kamu sektörüne aitti. 1972-1977 yılları arasında ise yoğun bir yatırım hamlesi gerçekleşmiştir. Bunu sonucunda ülke genelinde toplam iş sayısı 3 milyon adete ulaşmış, pamuk ipliği üretimimiz ise 300.000 ton olarak gerçekleşmiştir. Aynı yıl kapasite kullanım oranı özel kesimde %68iken, kamu kesiminde %48 olmuştur. 80'li yılların başlarında pamuk ipliği üretiminde, kamu sektöründeki durgunluğa karşı, özel sektörde belirgin artış görülmüştür (DPT, 1985, 154-155).

Türkiye'de dışa yönelik sanayileşme stratejisinin kabul edilmesi ile pamuk ipliği alt sektörü, 80'li yıllarda ihracata yönelik olarak sürekli büyüme göstermiştir. 1989 yılından sonra paramızın ihracat yaptığımız ülke paralarına göre reel olarak değer kazanması sektörün rekabet gücünü azaltmıştır. Dünyada ise kapasitenin hızla artması, talebin artan kapasiteye ayak uyduramaması sonucu kar marjının düşmesi, teknolojiye büyük gelişmelerin eski makinelerin rekabet imkanını ortadan kaldırması, yurtiçinde pamuk fiyatlarının dünya fiyatlarının üzerinde dalgalanması, yurtiçinde işçilik ücretlerindeki hızlı artışlar, Türkiye'nin ihracatını azaltıcı, ithalatını artırıcı dolayısıyla üretimi engelleyici etkenler olmuştur.

Eski makinelerin, yeni teknoloji içeren makinelerle rekabet edememesi, yatırımları hızlandırmış, bu da yurt dışında rakip ülkelerle rekabet edemeyen eski makinelerin üretim dışı kalma hızını artırarak pamuklu iplik sektöründe kapasite kullanım oranlarının düşmesine sebep olmuştur.

Pamuk ipliği sektöründe 1992 yılında üretilen 512.000 ton ipliğin %70'i ring, %30'u open-end ipliğidir. Open-end makine parkına yapılan yatırımların son yıllarda artması nedeniyle, kapasite kullanım oranı ring ipliğinde open-end'e oranla daha yüksektir.

Tablo 8 : Türkiye'de Pamuk İpliği Üretim ve Talebi

YIL	ÜRETİM (Ton)	TALEP (Ton)
1990	515.000	477.700
1991	520.000	490.800
1992	512.000	506.200
1993	517.000	548.100
1994	560.000	526.800
1995	600.000	619.000
1996	690.000	689.000
1997	758.000	729.000
1998	790.000	754.000
1999	783.000	686.000
2000	937.000	883.000
2001	973.000	893.000
2002	1.119.000	1.082.000
2003	1.164.000	1.130.000

Kaynak: DPT/Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Öncesinde İktisadi Sektörlerdeki Gelişmeler 90-94
DPT 1997-1998-2001-2003 Yılı Programı Destek Çalışmaları

1990-1994 yılları arasında, Türk tekstil ve konfeksiyon sektörünün önemli ara mallarından pamuk ipliği üretiminin, talebi karşılar durumda olduğu görülmektedir. Sadece 1993 yılında talepteki ani artış, üretim ile karşılanamamıştır. 1995 yılında pamuk ipliği üretimi, talebi karşılamaktan uzak kalırken; 1996-2003 yılları arasında da pamuk ipliği üretiminin talebi karşılar durumda olduğu görülmektedir.

1995 –1997 yıllarında pamuk ipliği ihracatı, miktar ve değer bazında artmış; birim fiyat 1996 ve 1997 yıllarında 1995 yılına göre 20 cent civarında gerilemiştir.

1998 yılında 79 bin ton pamuk ipliği ihraç edilirken bu miktar 1999 yılında 125 bin tona kadar çıkmış, 2000 yılında 95 bin tona düşerek 2001 yılında tekrar 110 bin tona yükselmiştir. 2002 yılında da 88 bin ton civarında pamuk ipliği ihraç edilirken bu miktar 2003 yılında 90.5 bin ton kadardır (DPT, 2003, 63).

1995 yılında 59 bin ton pamuk ipliği ithal edilirken, bu miktar 1996 yılında 43 bin tona ve 1997 yılında 41 bin tona gerilemiş; ithal birim fiyatları da 1997 yılında 3.33 \$/Kg'a düşmüştür.

Tablo 9 : Türkiye'de Pamuk İpliği İhracatı

YIL	MİKTAR (Kg)	DEĞER (\$)	BİRİM FİYAT (\$/Kg)
1990	68.101.946	247.625.506	3,63
1991	56.983.951	186.767.275	3,27
1992	32.866.030	101.982.047	3,10
1993	31.637.030	75.272.181	2,37
1994	86.801.731	250.517.059	2,88
1995	39.733.257	137.878.668	3,47
1996	44.547.108	139.254.031	3,13
1997	70.025.960	224.328.546	3,20

Kaynak: İTKİB/DTM Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Gen. Müd.

1998 yılında pamuk ipliği ithalatı 42 bin ton iken 1999 yılında 29 bin tona kadar düşmüş 2000 yılında ise yine 41 bin ton civarında bir ithalat gerçekleştirilmiştir. 2001 yılında azalan pamuk ipliği ithalatı 31.3 bin ton kadar iken bu miktar 2002 yılında 51.6 bin ton ve 2003 yılında pamuk ipliği ithalatı artmaya devam ederek 56.8 bin ton olarak gerçekleşmiştir (DPT, 2003, 64).

Tablo 10 : Türkiye'de Pamuk İpliği İthalatı

YIL	MİKTAR (Kg)	DEĞER (\$)	BİRİM FİYAT (\$/Kg)
1990	30.810.147	94.377.427	3,06
1991	27.667.024	85.696.886	3,09
1992	26.943.420	80.405.495	2,98
1993	62.132.504	167.796.466	2,70
1994	53.288.824	167.247.198	3,13
1995	58.795.323	221.607.817	3,76
1996	43.184.176	150.090.817	3,48
1997	41.164.945	137.180.691	3,33

Kaynak: İTKİB/DTM Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Gen. Müd.

1.2.1.3. Pamuklu Dokuma

Ülkemizde pamuklu dokuma alt sektörünün de oldukça eski ve tarihi bir geçmişi vardır. Pamuklu dokuma ve örmede %100 pamuklu veya pamuk sentetik karışımı kumaş üretilmektedir. Kullanılan iplikler boyalı veya boyasız olabilmektedir. Mamul dokunduktan sonra boya, baskı ve apre işleminden geçirilmektedir. Üretimde mckikli ya da mckiksiz tezgahlar kullanılmaktadır.

Ülkemizde kullanılan tezgahların büyük çoğunluğu mekikli olup, son yıllarda mekiksiz tezgahların sayısı hızlı bir biçimde artmaktadır (İSO, 1984, 17).

Pamuklu dokuma sanayiimizin modern teknolojiye uyumu, mevcut olan eski tezgahların satılarak ülkenin başka bölgelerinde yeni üretim alanlarının oluşmasına neden olmuştur. Sektörün bütününde, Cumhuriyetin ilk yıllarında yabancı ülke rekabetine karşı koruma önlemleri alınmıştır. Yapılan yatırımların azlığı nedeniyle dokuma tezgahları ilerleyen teknolojiye uyum sağlayamamıştır.

Türkiye’de pamuklu dokuma sektörü bir yanda kamu ve özel sektöre ait olan fabrika niteliğindeki işletmeler, diğer yanda küçük ve orta ölçekli aile işletmeleri olmak üzere ikili bir yapıya sahiptir. Aile işletmeleri genelde iç pazara yönelik olarak üretim yapmaktadırlar.

1977 yılında Türkiye genelinde toplam tezgah sayısı 44.168’dir. Pamuklu dokumadaki toplam kapasitemiz 221.6 bin ton, gerçekleşen üretimimiz ise 211.800 tona ulaşmıştır (DPT, 1985, 155).

1980 yılında pamuklu dokuma üretimi 194.000 tona düşmüş, bu düşüş kalıcı olmamış 1981 yılında 230.000 tona, 1982 yılında ise 233.000 tona ulaşmıştır. 80’li yılların ikinci yarısında makine parkını yenileyen ve kapasitesini arttıran pamuklu dokuma alt sektörü özellikle batı pazarlarına yönelik konfeksiyon ihracatının artması ile mevcut kapasiteden yüksek oranda faydalanma başarısı göstermiştir. Sonuç olarak pamuklu dokuma üretimi, pamuk ipliği üretiminin birkaç katı olmuştur.

1989 yılında başlayan Avrupa Topluluğu’na uyum programı çerçevesinde fonlar hızla kaldırılmaya başlanmış, bunun sonucu olarak ithalatta hızlı bir artış eğilimi oluşmuştur. Bunun sonucunda Türkiye’nin ithalat için gereken döviz gereksinimi artmıştır. Yaşanan bu sorunlar sektörün mali performansının azalmasına neden olmuştur (TSKB, 1993, 19).

Tablo 11 : Pamuklu Sektöründe Dokuma Üretimi ve Kapasite Kullanım Oranı

YILLAR	ÜRETİM (TON)	KAPASİTE KULLANIM ORANI (%)
1985	254.000	93,4
1986	259.000	89,6
1987	282.000	94,3
1988	290.000	93,2
1989	307.000	93,6
1990	314.000	89,0

Kaynak: TSKB "Türk Tekstil Sektör Raporu", 1993, s:19

1985-1990 yılları arasında ortalama olarak %90 civarında olan kapasite kullanım oranları, 1990 yılında ihracattaki azalma ve ithalattaki artış yüzünden %90'ların altına düşmüştür. Yurtiçi tüketimde meydana gelen büyük artış kapasite kullanım oranlarının daha fazla düşmesine engel olmuştur.

1992 yılında yurtiçi nihai tüketimdeki büyük artış, dokuma ihracatındaki artış, dokuma üretiminin %9.6 artmasını ve kapasite kullanım oranını önemli ölçüde yükselmesine neden olmuştur. 1992 yılında makine parkını yenilemeye devam eden, toplamda kapasite artışı sağlayamayan özel sektördeki entegre tesisler, hemen hemen tam kapasite kullanım oranı ile çalışmışlardır. Ülkemizdeki pamuklu dokuma kapasitesi 1992 yılı sonunda 373.000 ton/yıldır. Türkiye'de pamuklu dokuma sektörü, bir yandan fabrika niteliğindeki işletmeler, diğer yanda küçük ve orta büyüklükte aile işletmeleri olmak üzere ikili bir yapıya sahiptir. Son yıllarda fabrikalar makine parklarını yenilerken, eski makine parkına sahip küçük işletmelerin sektör içindeki önemi azalmaktadır (Azmi, 1993, 13).

1995 yılında üretim, talebi karşılayamazken; 1996-2003 yılları arasında üretim tekrar talebi karşılayacak düzeye yükselmiştir. 2003 yılında da 7.3 milyon metre fazlası ile üretimin talebi karşılamaya devam ettiği görülmektedir.

Pamuklu dokuma mensucat ihracatı 1990 yılından 1997 yılına kadar miktar bazında azalırken, değer bazında 1993 yılından bu yana devamlı artarak, 1997 yılında 359 Milyon Doları bulmuştur.

Tablo 12 : Türkiye'de Pamuklu Dokuma Mensucat Üretim ve Talebi

YIL	ÜRETİM (Milyon Metre)	TALEP (Milyon Metre)
1990	1.088,2	1.060,1
1991	1.097,0	1.063,5
1992	1.100,3	1.068,2
1993	1.150,0	1.173,8
1994	1.180,0	1.137,1
1995	1.210,0	1.244,0
1996	1.296,0	1.264,0
1997	1.386,0	1.334,0
1998	1.455,0	1.379,0
1999	1.401,0	1.265,0
2000	1.664,7	1.552,7
2001	1.700,5	1.590,4
2002	1.904,6	1.902,3
2003	1.988,4	1.981,1

Kaynak: DPT/Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Öncesinde İktisadi Sektörlerdeki Gelişmeler 90-94
DPT 1997-1998-2001-2003 Yılı Programı Destek Çalışmaları

Pamuklu dokuma mensucat ihracatı 1998 yılında 221 milyon metre, 1999 yılında 253.9 milyon metre ve 2000 yılında artmaya devam ederek 277.4 milyon metre olarak gerçekleşmiştir. 2001-2003 yılları arasında da ihracat artmaya devam ederek sırasıyla 290.1, 319.1 ve 2003 yılında 343.0 milyon metre miktarında ve 119.646 milyar TL değerinde gerçekleşmiştir (DPT, 2003, 63).

Tablo 13 : Türkiye'de Pamuklu Dokuma Mensucat İhracatı

YIL	MİKTAR (Kg)	DEĞER (\$)	BİRİM FİYAT (\$/Kg)
1990	28.572.720	183.211.940	5,71
1991	29.737.792	157.300.867	5,28
1992	34.172.823	181.941.058	5,32
1993	38.121.003	174.999.998	4,59
1994	62.707.886	299.636.877	4,77
1995	50.876.914	330.535.631	6,49
1996	54.400.954	346.548.599	6,37
1997	60.718.744	358.581.471	5,91

Kaynak: İTKİB/DTM Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Gen. Müd.

İthalatta ise Gümrük Birliği öncesinde, 1995 yılında miktar ve değer bazında bir sıçrama görünmüştür. Ancak 1996 ve 1997 yıllarında miktar 38 bin ton civarında seyrederken; değer bazında 1996 yılında 1995 yılına oranla azalma olmasına rağmen

miktar bazında az da olsa bir artış söz konusudur. İthal birim fiyatı da her geçen yıl artmıştır.

Tablo 14 : Türkiye'de Pamuklu Dokuma Mensucat İthalatı

YIL	MİKTAR (Kg)	DEĞER (\$)	BİRİM FİYAT (\$/Kg)
1990	16.515.426	71.975.988	4,35
1991	12.967.616	57.585.984	4,44
1992	13.781.037	65.239.190	4,73
1993	26.860.065	112.308.109	4,18
1994	29.769.093	141.908.964	4,76
1995	48.536.093	281.156.378	5,79
1996	38.807.510	266.884.175	6,88
1997	38.772.918	275.773.586	7,11

Kaynak: İTKİB/DTM Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Gen. Müd.

1998 yılında 145 milyon metre olan pamuklu dokuma ithalatı, 1999 yılında 118.6 milyon metreye düşerken 2000 yılında yükselerek 165.5 milyon metreye yükselmiştir. 2001-2003 yılları arasında ise sırasıyla 180.0, 316.8 ve 2003 yılında 335.8 milyon metre ve 214.811 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. İthalat birim fiyatları her geçen yıl artış göstermektedir (DPT, 2003, 64).

1.2.2. Suni-Sentetik Lifler ve Bunlardan Tekstil

Suni ve sentetik tekstilde ana girdiyi insan yapımı elyaflar teşkil eder. Suni tekstilde, doğal lifler, ısıya dayanıklılık, elektriği iletme gibi kimyasal özellikleri korunarak enine kesitleri, mukavemetleri, uzama yetenekleri gibi fiziksel yapıları değiştirilmiş biçimde üretime girmektedir. Suni elyaflardan tekstil sanayiinde en fazla kullanımı olan viskon ve viskoz; sentetik elyaflardan ise polyamid, polyester, akrilik ve polipropilendir.

1.2.2.1. Suni-Sentetik Lifler

Dünyadaki gelişmelere paralel olarak Türkiye'de de sentetik elyaf endüstrisi giderek önemini arttırmaktadır. Petrol türevleri gibi yapay hammaddelerden üretilen

sunî-sentetik elyaf ve iplikler ana maddelerine ve kullanım yerlerine göre incelenirler (İktisat Bankası , 1986, 4-5).

i. Poliamid Elyaf ve İplik: Temel hammaddesi kaprolaktam olan poliamid grubu naylon olarak da bilinmekte ve çorap, anorak üretiminde kullanılmaktadır.

ii. Polyester Elyaf ve İplik: Sentetik elyaf ve iplikler içinde en yaygın kullanım alanına sahiptir. Üretimde high-count teknolojisi kullanılması halinde ipek taklidi polyester, normal count teknolojisi kullanılması halinde ise çadır bezi ve kord bezinde kullanılan iplik elde edilmektedir.

iii. Akrilik Elyaf: Temel hammaddesi akrilanitril'dir. Saf veya diğer tabî ve sunî ipliklerle karışık olarak kullanılır.

iv. Polpropilen İplik ve Elyaf: Sentetik iplik ve elyaflar en düşük kaliteli ve en düşük fiyata sahip olan gruptur. El örgü yünlerinde ve çuval üretiminde kullanılır.

Ana hammaddesi ağaç kabuğu olan selülozik elyaf grubundan ise ülkemizde sadece viskon üretilmektedir.

Sektör, Türkiye'de tekstil sanayiinin gelişmesi ile paralellik göstermiştir. Kullanım alanları ise oldukça fazladır. Türkiye'de ilk sentetik elyaf üretimi, 1938 yılında Atatürk'ün direktifleriyle kurulan Gemlik'teki Sümerbank tesislerinde rejenere selüloz elyaf üretimi ile başlamıştır.

1964 yılında poliamid üretimi için 650 ton/yıl kapasite ile Bursa'da Sifas Sentetik İplik Fabrikası kurulmuştur. Poliamid üretimi için faaliyete geçen ikinci kuruluş İstanbul İnşa Fabrikasıdır. 1975 yılında Edirne'de faaliyete geçen Tekstiplik Tesisleri ve İstanbul Çorap Fabrikası diğer üretim yapan fabrikalardır.

Polyester üretiminde ise ülkemizin ilk kuruluşu Bursa'daki Polylen Sentetik İplik Sanayi A.Ş.'dir. (1968) Daha sonraları 1974 yılında Sönmez Filament sentetik

İplik ve Elyaf Sanayii A.Ş., aynı yıl Sasa Suni ve Sentetik Elyaf Sanayii A.Ş. ve Sancak Tül Fabrikaları üretime geçmiştir. 1975 yılında Adana'da MNS Suni ve Sentetik Elyaf Tesisi, 1983 yılında Bursa'da Nergis sentetik İplik Fabrikası faaliyete geçmiştir. 1988 yılında Politeks A.Ş.'ninde üretime geçmesiyle polyester iplikte kapasite 105.890 yona ulaşmıştır (DPT, 1990, 8-9).

1970'lerde yıllarda hükümetlerin pamuğu devamlı teşvik etmeleri sentetik elyaf sektörünün gelişimini engellemiştir. 80'li yılların başında ise yapılan yatırımlarla kapasitenin artması sonucu diğer gelişmekte olan ülkelerin üretim kapasitelerini aşmamızı sağlamıştır. Türkiye 1980 yılında sentetik elyaf iplik dış ticaretinde net ithalatçı durumunda iken 1981'den itibaren net ihracatçı durumuna geçmiştir.

Sentetik elyaf kullanımını tüm elyaflar içinde ülkemizde %29'luk bir paya sahiptir. Tüm elyaflar içinde pamuk %60 bir paya sahipken yün ise %8'lik bir paya sahiptir.

Sektördeki kapasite kullanım oranı, 1980'lerin başlarında görülen düşmenin ardından 1983 yılında artmaya başlamıştır. 1984-1987 döneminde yaratılan büyük kapasite artışları sonucu durgunlaşan yatırımlar 1990 yılında yeniden canlanmaya başlamıştır. Tamamlanan yatırımlar sonucu 1990 yılında kapasite %2.3 artarak 345.700 tona yükselmiştir. Aynı yıl polyester iplik alt sektöründe dokuzuncu firma üretime başlamıştır. Sektörde mevcut kapasitenin %46.3'ü akrilik elyaf, %28.1'i polyester iplik, %16.8'i polyester elyaf ve %7.7'si poliamid ipliklidir.

1980'li yıllarda kapasitenin yurtiçi talbin üzerinde olması yüzünden, ihracat yaparak yüksek kapasite kullanım oranında (%80 civarı) çalışan sektör 1990 yılında net ithalatçı konumuna düşmüştür. AT tarafından ihracata yönelik yatırımlar ve ihracatımız çeşitli yollarla engellenirken paramızın ihraç yapılan ülke paralarına karşı değer kazanması ve ithalattaki koruma oranlarının düşürülmesi, sektörün net ithalatçı konumuna düşmesine yol açmıştır. Ancak 1990 yılında yurtiçi talebin canlı olması,

sektördeki firmaların iç satışlarını arttırabilmelerine ve sektörün kapasite kullanım oranını 1989 seviyesinde gerçekleşmesini sağlamıştır.

1996 yılında dünya sentetik elyaf talebi %6.4 artmıştır. Polyester elyaf kapasitesi %10 artarken, akrilik ve naylon elyaf kapasiteleri azalmıştır. Yine aynı yıl, dünyada sentetik elyaf kapasitesi kullanım oranı %76'ya düşmüştür.

Türkiye'de üretilen belli başlı sentetik liflerden (elyaf), akrilik elyaf üretimi, 1990-1997 yılları arasındaki sekiz yıllık zaman diliminde belli bir ivme ile artmasına rağmen, daha hızlı artan talebi karşılayamamıştır. 1998 yılında ise üretim 1000 ton, tüketim ise 12000 ton kadar gerilemiş ancak yine de üretim talepten düşük kalmıştır.

Poliamid elyaf söz konusu olduğunda, 1990-1993 yılları arasında üretim de talep de dalgalanmış; 1994 yılından 1997'ye kadar üretim ve talep, bazı yıllar sabit kalmak kaydıyla artış göstermiştir. Ancak, 90'lı yıllarda poliamid talebinin, üretim ile hiçbir şekilde karşılanamadığı görülmektedir.

Polyester elyaf talebi, 1990-1995 yılları arasında üretimden fazla olmuş, bu durumun 1996 ve 1997 yıllarında da 12 ve 19 bin tonluk farklarla devam etmiştir. 1998 yılında talebin aynı kalması, üretimin ise 9 bin ton kadar artması sonucu aradaki fark bir nebze kapanmıştır.

Polipropilen elyaf üretimi, 1991 ve 1992 yıllarında talebi karşılayabilmiştir. 1993-1995 yıllarında ise talep, üretimden sadece 1.000 ton kadar fazla olmuştur. 1996 ve 1997 yıllarında üretilen miktar yine talebi karşılayamamış; ancak üretim ve talep miktarları aynı kalmıştır. 1998 yılında ise, üretim 35 bin tona, talep ise 38 bin tona çıkmıştır.

Tablo15 : Türkiye'de Belli Başlı Sentetik Elyaf Üretim ve Talebi (Birim: 1000 Ton)

YIL	AKRİLİK ELYAF		POLİAMİD ELYAF		POLYESTER ELYAF		POLİPROPİLEN ELYAF	
	Üretim	Talep	Üretim	Talep	Üretim	Talep	Üretim	Talep
1990	129	165	2	5	47	53	16	17
1991	133	133	1	3	40	52	28	28
1992	139	161	1	4	46	63	29	29
1993	145	203	2	7	48	67	30	31
1994	150	163	2	5	58	63	26	27
1995	173	185	2	9	69	72	32	33
1996	185	201	3	9	75	87	33	35
1997	201	222	3	9	91	110	33	35
1998	200	210	4	14	100	110	35	38

Kaynak: DPT/Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Öncesinde İktisadi Sektörlerdeki Gelişmeler 90-94
DPT 1997-1998 Yılı Programı Destek Çalışmaları.

Sentetik elyafların kullanım alanları gittikçe artmaktadır. Dokuma, halı, örme giyim ve tekstil endüstrisinin çeşitli dallarında doğal elyafların yerine de kullanılmaktadır.

Tablo 16 : Türkiye Suni-Sentetik Elyaf İhracatı

YIL	MİKTAR (Kg)	DEĞER (\$)	BİRİM FİYAT (\$/Kg)
1990	40.461.954	77.629.024	1,91
1991	42.437.587	69.490.902	1,63
1992	27.763.777	44.649.547	1,60
1993	21.544.933	31.389.267	1,45
1994	55.118.761	79.181.945	1,43
1995	55.771.935	103.651.382	1,85
1996	55.069.740	85.808.791	1,56
1997	50.212.795	81.863.387	1,63

Kaynak: İTKİB/DTM Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Gen. Müd.

Ülkemizde üretilen sentetik elyaf oldukça pahalı olmasına rağmen kalite bakımından rekabet gücü oldukça düşüktür. Bu nedenle Uzakdoğu ve Avrupa'dan bir miktar ithalat yapılmaktadır. Bazı durumlarda dışarıdan ithal edilen sentetik ürünler içeriden daha ucuz olmaktadır.

Suni-sentetik elyaf ihracatı, 1990'lı yıllarda miktar, değer ve birim fiyat bazında iniş çıkışlar ile seyretmiştir.

Suni-sentetik elyaf ithalatı 1990-1995 yılları arasında miktar ve değer olarak dalgalı bir seyir izlemiştir. 1995-96-97 yıllarında ise ithalatın hem miktar hem de değer bazında belli bir ivme ile artmış olduğu görülmektedir. İthal birim fiyatı 1995 ve 1996 yıllarında 2 \$/Kg civarında iken; 1997 yılında 1.76 \$/Kg'a gerilemiştir.

İhracat ve ithalat tablolarından, suni-sentetik elyafın 1991 yılından bu yana, ithalat birim fiyatının ihracat birim fiyatından 10-50 cent kadar yüksek seyrettiği görülmektedir.

Tablo 17 : Türkiye Suni-Sentetik Elyaf İthalatı

YIL	MİKTAR (Kg)	DEĞER (\$)	BİRİM FİYAT (\$/Kg)
1990	124.804.143	234.563.537	1,87
1991	92.493.489	175.906.271	1,90
1992	110.522.521	195.231.909	1,76
1993	147.411.366	226.719.972	1,54
1994	115.773.111	170.299.443	1,47
1995	139.890.882	277.811.354	1,99
1996	146.464.582	297.845.175	2,03
1997	173.985.609	306.308.387	1,76

Kaynak: İTKİB/DTM Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Gen. Müd.

1.2.2.2. Sentetik İplik

Sentetik elyaf ve iplik üretimi 1990 yılında 1989 yılına göre %3.2 artmıştır. Üretim poliamid iplikte %18.6 ve polyester iplikte %6.2 artmıştır. 1991 yılında dış ticaret fazlası veren sektör 1992 yılında net ithalatçı konumuna düşmüştür. Türk sentetik iplik ve elyaf sektörü, dünyada on üçüncü, Batı Avrupa'da ise üçüncü büyük kapasiteye sahiptir (Azmi, 1993, 9-10).

1992 yılında yurtiçi talep %19.9 artarak en yüksek noktaya ulaşmıştır. Yurtiçi talebin kurulu kapasiteye oranı 1989 yılında %68.3 iken 1992 yılında %93.5'e çıkmıştır. Böylece sektör ayakta kalabilmesi için gerekli ihracat bağımlılığından kurtulmuştur. Kapasite kullanım oranı %89'a yükselmiştir. İç piyasaya verilen ağırlık yüzünden ihracat gerilemiş iç talepteki artışın, ithalat ile karşılanması ithalatın artmasına yol açmıştır.

1992 yılında başlanan yatırımların tamamlanması ile sentetik iplik ve elyaf sektöründe kapasite %20 artarak 460.000 tona yükselmiştir. Bu yüzden sektörde yaşanan sorunların devam etmesi sektörü olumsuz yönde etkilemiştir.

Suni-sentetik elyaf ve iplik üretimi 1992 yılında tüm türlerde %10.5 oranında artmıştır. Üretimdeki artış temelde yurtiçi talepten kaynaklanmıştır. Üretim artışı polyester elyafta %19.8, poliamid iplikte %19.1 ve polyester iplikte %10.3 olmuştur.

Tablo 18 : Türkiye’de Belli Başlı Sentetik İplik Üretim ve Talebi (Birim:1000 Ton)

YIL	POLİAMİD İPLİK		POLYESTER İPLİK		POLİPROPİLEN İPLİK	
	Üretim	Talep	Üretim	Talep	Üretim	Talep
1990	25	36	85	67	18	18
1991	38	33	95	70	19	19
1992	46	40	102	87	19	20
1993	46	42	115	126	20	20
1994	42	31	107	83	17	19
1995	42	33	140	142	24	26
1996	43	41	170	161	24	27
1997	44	40	187	203	30	33
1998	45	43	195	270	30	35

Kaynak: DPT/Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Öncesinde İktisadi Sektörlerdeki Gelişmeler 90-94
DPT 1998 Yılı Programı Destek Çalışmaları- Ekonomik ve Sosyal Sektörlerdeki Gelişmeler
DPT 1997 Yılı Programı Destek Çalışmaları

1990’lı yılların başında Türkiye’de polyester iplik üretimi, talebi karşılamıştır. Ancak, 1993 ve 1995 yıllarında ani talep patlamaları dolayısıyla, üretim artışı talebe yetişememiştir. 1994 ve 1996 yıllarında polyester iplik üretimi, talebi karşılayabilmiş; 1997 yılına gelindiğinde ise üretim talebin 16 bin ton altında kalmıştır (Türkant, 1998, 19).

1998 yılında 79 bin tonluk suni-sentetik iplik üretimine karşın 67 bin tonluk talep karşılanmıştır. 1999 yılına gelindiğinde ise, iplik üretimi 596 bin tona kadar yükselmiş ve 572 bin tonluk talep karşılanmıştır. 2000 yılında 597 bin tonluk talep, 589 bin tonluk üretimin üstündedir ve karşılanamamıştır.

2001-2003 yılları arasında üretim miktarları ise sırasıyla şöyledir. 552.4, 613.2 ve 637.7 bin ton olarak gerçekleşmiştir. 2001 yılında suni sentetik iplik talebi 547.2 bin ton, 2002 yılında 650.9 bin ton ve 2003 yılında ise 686.5 bin tondur. 2001 yılında üretim talebi karşılamasına rağmen 2002 ve 2003 yıllarında gerçekleşen üretim talebin altında kalmıştır (DPT, 2003,62).

Tablo 19 : Türkiye Suni-Sentetik İplik İhracatı

YIL	MİKTAR (Kg)	DEĞER (\$)	BİRİM FİYAT (\$/Kg)
1990	67.323.097	229.629.614	3,40
1991	80.594.456	271.801.835	3,37
1992	86.504.969	316.025.843	3,65
1993	81.898.388	256.808.875	3,13
1994	118.143.049	322.930.202	2,73
1995	102.945.186	340.471.193	3,30
1996	114.219.917	350.873.104	3,07
1997	133.850.808	395.143.060	2,95

Kaynak: İTKİB/DTM Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Gen. Müd.

Suni-sentetik ipliklerin dış ticaret verileri dikkate alındığında, 1990-1995 yılları arasında ihracatın miktar, değer ve ihracat birim fiyatı açısından dalgalanmalar görülmektedir. 1995 yılından itibaren ise, suni-sentetik iplik ihracatı miktar ve değer olarak düzenli olarak artmış; ihracat birim fiyatı ise 3.3 \$/Kg'dan 2.95 \$/Kg'a kadar gerilemiştir.

1998,1999 ve 2001 yıllarında ihracat ithalatın üzerine seyretmesine rağmen, 2000, 2002 ve 2003 yıllarında ihracat ithalatın altında kalmıştır. 2003 yılında 53.5 bin ton miktarında ve 50.917 milyar TL değerindeki ihracata karşın 102.3 bin ton miktarında ve 75.083 milyar TL değerinde ithalat gerçekleştirilmiştir (DPT, 2003, 63-64).

Tablo 20 : Türkiye Suni-Sentetik İplik İthalatı

YIL	MİKTAR (Kg)	DEĞER (\$)	BİRİM FİYAT (\$/Kg)
1990	48.870.346	201.116.959	4,11
1991	40.742.695	169.953.525	4,17
1992	63.132.483	236.958.706	3,75
1993	98.442.823	281.605.703	2,86
1994	81.169.960	243.761.520	3,00
1995	125.929.316	450.822.172	3,58
1996	132.092.412	478.802.612	3,62
1997	142.917.650	445.105.003	3,11

Kaynak: İTKİB/DTM Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Gen. Müd.

1990-1995 yılları arasındaki altı yıllık süreçte, suni-sentetik ipliklerin ithalatı da miktar, değer ve ithal birim fiyatı açısından dalgalanmalar arz etmiştir. 1995 yılında suni-sentetik iplik ithalatında çekici bir artış olmuştur. 1994 yılından 1995 yılına ithal edilen suni-sentetik ipliği miktarı 81 bin tondan 126 bin tona yükselmiş; değeri de 450 milyon dolara fırlamıştır. 1996 ve 1997 yıllarında 7-10 bin ton civarında yıllık artışlarla 143 bin tonu bulmuştur. 1997 yılında bir önceki yıl 3.62 \$/Kg olan ithalat birim fiyatı 3.11 \$/Kg'a gerilemiştir.

1.2.2.3. Suni-Sentetik Liflerden Dokuma Mensucat

Türkiye'de suni-sentetik ipek ipliğinden dokuma mensucat üretimi 1990 yılında talebi karşılarken, 1991 yılından itibaren üretim gerilemeye başlamış, buna karşılık talep artış eğilimine girmiştir.

Üretimin 1995 yılında 68 milyon metreye kadar gerilemesi; buna karşılık talebin düzenli olarak artışı (1995 yılında 258 milyon metre), üretim ile talep miktarı arasındaki farkı artırmıştır. 1996 ve 1997 yıllarında talep 1995 yılına oranla 80-100 milyon metre gerilerken, üretim dalgalanarak ile 60 milyon metreye kadar düşmüştür. 1998 yılında ise üretimin 73 milyon metreye yükselmesiyle beraber talep de 177 milyon metreye yükselmiştir.

Tablo 21 :Türkiye’de Suni-Sentetik İpek İpliğinden Dokuma Mensucat Üretim ve Talebi

YIL	ÜRETİM(Milyon Metre)	TALEP (Milyon Metre)
1990	120,9	120,3
1991	11,8	122,7
1992	100,1	126,4
1993	94,0	172,3
1994	84,0	166,2
1995	68	258
1996	80	158
1997	60	172
1998	73	177

Kaynak: DPT/Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Öncesinde İktisadi Sektörlerdeki Gelişmeler 90-94
DPT 1998 Yılı Programı Destek Çalışmaları- Ekonomik ve Sosyal Sektörlerdeki Gelişmeler
DPT 1997 Yılı Programı Destek Çalışmaları

1999 yılında üretimin 322.0 milyon metreye yükselmesiyle beraber talep de 512.4 milyon metreye yükselmiş ve aradaki uçurum gittikçe büyümüştür. 2000 yılında suni sentetik ipek ipliğinden üretim 449.7 milyon metreye düşerken talep 510.0 milyon metreye düşmüş ve aradaki fark biraz olsun azalmıştır. 2002 ve 2003 yıllarında ise talep sırasıyla 650.9 ve 720.2 milyon metreye yükselmiştir. 2002 ve 2003 yıllarında üretim ise sırasıyla 571.2 ve 594.0 milyon metreye yükselmiştir. Görüldüğü gibi üretim hala talebi karşılayamamaktadır. 2001 yılında 275.032 milyar TL olan üretim değeri 2003 yılında 363.263 milyar TL üretim değerine ulaşmıştır (DPT, 2003, 65).

Suni-sentetik dokuma mensucat ihracatı, 1990’lı yıllarda miktar olarak devamlı artmakla birlikte, 1991 yılında ve 1996 yılında bir önce ki yıllara göre gerilemişlerdir. 1990-1997 sekiz yıl zarfında ihracat birim fiyatları 9.64 \$/Kg ile 14.32 \$/Kg arasında dalgalanmalar göstermiştir. 1997 yılı itibariyle 523 milyon dolar değerinde 54 bin ton suni-sentetik dokuma mensucat, 90’lı yılların en düşük ihraç birim fiyatından 9.64 \$/Kg’dan ihraç edilmiştir.

Tablo 22 : Türkiye Suni-Sentetik Dokuma Mensucat İhracatı

YIL	MİKTAR (Kg)	DEĞER (\$)	BİRİM FİYAT (\$/Kg)
1990	12.391.689	124.438.431	10,04
1991	11.677.115	115.071.956	9,85
1992	15.869.231	173.351.143	10,92
1993	20.736.091	225.579.602	10,87
1994	31.232.208	303.179.424	9,70
1995	36.269.323	519.457.619	14,32
1996	36.134.066	444.455.666	12,30
1997	54.262.754	522.867.948	9,64

Kaynak: İTKİB/DTM Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Gen. Müd.

1998 yılında 294 milyon metrelik ve 19.998 milyar TL değerinde ihracat gerçekleştirilmiş. 1999 yılında 337.9 milyon metreye yükselen ihracat 209.985 milyar TL değerindedir. 2001-2003 yılları arasında gerçekleştirilen ihracat miktarları ve değerleri de sırasıyla şöyledir. 335.5, 402.6 ve 426.8 milyon metreye yükselen ihracat miktarları ve 208.507, 250.209 ve 265.221 milyar TL değerine yükselen ihracat değerleri gerçekleşmiştir.

2002 yılında ihracatta %20.0 oranında miktarda bir artış ve %6.0 oranında da değer de bir artış gözlenmektedir.

Tablo 23 : Türkiye Suni-Sentetik Dokuma Mensucat İthalatı

YIL	MİKTAR (Kg)	DEĞER (\$)	BİRİM FİYAT (\$/Kg)
1990	10.177.714	64.566.705	6,34
1991	12.458.954	81.882.524	6,57
1992	18.404.906	121.603.101	6,60
1993	34.469.217	187.564.070	5,44
1994	42.589.104	221.512.300	5,20
1995	74.218.126	416.509.240	5,61
1996	72.159.037	488.027.116	6,76
1997	72.869.554	527.637.158	7,24

Kaynak: İTKİB/DTM Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Gen. Müd.

1990 yılında 10 bin ton suni-sentetik dokuma mensucat ithal eden Türkiye, 1997 yılına gelindiğinde 73 bin ton suni-sentetik dokuma mensucat ithal etmiştir. Söz konusu mal grubunda, Türkiye'nin yüksek birim fiyat ile ihracat yaptığı, buna karşılık 3-10 \$ arası ucuz birim fiyatla ithalat yaptığı anlaşılmaktadır. 1994 yılında

43 bin ton olan suni-sentetik dokuma mensucat ithalatının 1995 yılında iki misline yakın bir artışla 74 bin tona fırlaması, izleyen yılda da 72 bin tonun üzerinde ithalat yapılması dikkat çekicidir.

1998 yılında ithalat 398 milyon metreye yükselirken 11.806 milyar TL'ye yükselmiş bir önceki yıla göre değer bazında %6.8 oranında yükselme kaydetmiştir. 1999 ve 2000 yıllarında ithalat sırasıyla 528.3 ve 540.6 milyon metre olarak gerçekleştirilmiştir. Değer olarak 202.420 milyar TL'den 207.113 milyar TL'ye yükselerek yıllık %2 oranında bir artış meydana gelmiştir.

2001-2003 yılları arasında ise ithalat miktarları sırasıyla 395.8, 502.7 ve 552.9 milyon metreye yükselirken; ithalat değerleri de 151.648, 192.593 ve 211.852 milyar TL'ye yükselmiştir. 2002 yılında değer bazında 2001 yılına oranla %20.0 oranında yıllık artış söz konusu iken; 2003 yılında 2002 yılına oranla %6.0 oranında yıllık artış söz konusudur.

1.2.3. Yün ve Yünlü Tekstil

Yünlü sanayii yün, tiftik ve diğer hayvansal maddelerin yanı sıra sentetik kökenli uzun elyafların ana girdi olarak kullanıldığı tekstil üretimini kapsar. Yünlü iplikler, karışimsız saf yünün yanı sıra yünün doğal ya da sentetik elyaflarla harmanlanmasıyla elde edilen elyaftan da elde edilebilir. İplikte kaliteyi yünün niteliği belirler. Yün kalitesinde belirleyici unsurlar; uzunluk, incelik, esneklik, dayanıklılık ve parlaklıktır. Yünün bu özellikleri koyunların cinsine, yaşına, beslenmesine ve bakımına bağlı olarak değişir.

1.2.3.1. Yün Elyafı

Bu sektörde yün elyafı ve benzer özellikleri gösteren yapay elyaf girdi olarak kullanılmaktadır. Yün, koyundan elde edilen pamukla paralellik içerisinde uluslararası pazarlarda sentetik-suni liflerle rekabet halinde olan bir tabii lifdir. Türkiye'nin doğal ve ekonomik olanaklarına göre, hayvan yetiştiriciliği içinde

koyuncululuğun özel bir öneme sahip olması nedeniyle, önemli miktarda yün üretimimiz bulunmaktadır.

Ülkemizde yünlerinden yararlanan koyunlar; karaman, dağlıç, kıvrıcık ve sakız türleridir. Bunların yün verimleri 1,5-2,5 kg/yıl arasında olup, dokuma sanayiimiz için en fazla aranan kıvrıcık yünleridir. Koyun sayısı yönünden ise dünyanın beşinci ülkesiyiz (Yazıcıoğlu, 1991, 383-384).

Türk yününün, kaba yünlü kumaş, battaniye ve halı üretiminde kullanılmaya elverişli olması nedeniyle yünlü sanayiimiz, ince yün ithalatına dayanmaktadır. Ülkemiz dünyanın belli başlı yün tüketicisi ülkelerinden biridir. Dünyada yün birçok ülkede üretilmekle beraber üretimi, iç tüketimi aşan ülkelerin sayısı çok azdır. Dünya yün ticareti genelde yün fazlası olan güney yarım küredeki birkaç ülkeden, yün açığı olan kuzey yarım küredeki ülkelere doğrudur.

Dünya yapağı üretiminin %88'i Avustralya, Eski Sovyetler Birliği, Yeni Zelanda, Çin, Arjantin, Güney Afrika, Uruguay, İngiltere ve Türkiye tarafından karşılanmaktadır. Türkiye bu ülkeler arasında 9. sırada yer almaktadır. Koyun mevcudu fazla olmasına rağmen, Türkiye'nin yapağı üretiminin fazla olmayışının nedeni koyun başına elde edilen yapağı miktarının az olmasıdır (FAO, "Production Yearbook", 1980-1990).

Tablo 24 : Dünya Ham Yün Üretimi ve Tüketimi (1000 Ton)

SEZON	ÜRETİM	TÜKETİM
1989 / 90	1.972	1.740
1990 / 91	1.937	1.526
1991 / 92	1.747	1.670
1992 / 93	1.691	1.660
1993 / 94	1.643	1.646
1994 / 95	1.546	1.620

Kaynak: World Market For Wool / The Economist Intelligence Unit

1960'dan beri dünya yün üretimi yıllık ortalama %0.3'den az olmak kaydıyla artmıştır. 1980'lerden dünya yün üretiminde en büyük gelişmeler kaydedilirken, 1989 sonrası üretimde keskin bir düşüş olmuştur.

1989/ 90 sezonunda ham yün üretimi, tüketiminden 230 bin ton kadar fazla; 1990/ 91 sezonunda 300 bin ton kadar fazla iken; 1991/ 92 sezonunda büyük üretim düşüşü ile bu fark 80 bin ton civarına inmiştir. 1991/ 92 sezonundan itibaren, yıllar itibariyle ham yün üretimi belli bir ivme ile azalmış; bu süreçte tüketim de azalmasına rağmen, 1994/ 95 sezonunda üretim tüketimi karşılamakta yetersiz kalmıştır.

90'lı yıllarda yünlü sanayii tarihinin en güç dönemlerinden birini yaşamıştır. Yün üretici ve sanayicilerini zor durumda bırakan nedenlerin başında arz ve talep dengesizliğinin giderek artması gelmektedir. Yün ve yünlü sanayi sektöründe taleple ilgili olan sorunlarda, genelde dünyanın karşı karşıya bulunduğu ekonomik ve politik nedenlerin etkili olduğu belirtilmektedir.

Dünyada yaşanan ekonomik durgunluğun yoğunlaşması, bunun sonucunda tüketicinin nihai mallara olan talebinin istenilen seviyeye ulaşamaması ve üretimdeki artışların büyük çoğunluğunun doğrudan stoklara eklenmesi gibi faktörlerin bir araya gelmesi sonucunda yün sektörü bir darboğaza girmiştir (Tekstil İşveren Dergisi, 1993, 7).

Yün üreticileri ve yün sanayicileri, bu dönemde düşen fiyatlara, kar yerine zararla yüz yüze gelmelerine, bir türlü erimeyen stoklara ve pek çok olumsuz diğer etkenlere rağmen sektörü terk etmemişlerdir. Sektörün geçmişte pek çok kez olduğu gibi bu krizden de güçlenerek çıkacağı düşünülmüştür.

Tekstil ve konfeksiyon sektöründe, yünden sonra en çok kullanılan ve aranan hayvansal orjinli lif, tiftiktir. Diğer doğal liflere kıyasla üretimi az olmakla birlikte, kaşmir, alpaka, deve tüyü gibi diğer hayvansal orjinli elyafa göre üretimi fazladır. Genellikle pamuk, yün ve suni-sentetik lifler ile karışım yapılarak kullanılır.

Dünyada tiftik üretim sahaları ve miktarı, tiftik keçisi yetiştirilmesi belirli iklim koşulları gerektirdiğinden, oldukça sınırlıdır. Güney Afrika, Amerika, Türkiye, Arjantin, Avustralya ve Yeni Zelanda, dünyanın belli başlı tiftik üreticisi ülkelerdir. Türkiye’de tiftik üretimi, 1987 yılından bu yana hatırı sayılır miktarda azalmıştır.

1990 yılından itibaren Türkiye’ni yün ve ince-kaba hayvan kılı ticaretine dair istatistikler, ülkenin bu konuda net bir ithalatçı olduğunu ortaya koymaktadır. 1990 ve 1991 yıllarında 3,5 \$/Kg civarında birim fiyatla ihracat yapılırken; 1993 yılından itibaren ihraç birim fiyatı 1,5 \$/Kg civarına gerilemiştir.

Tablo 25 : Dünyada ve Türkiye’de Tiftik Üretimi (Birim: 1000 ton)

YIL	TÜRKİYE ÜRETİMİ	DÜNYA ÜRETİMİ
1990	1,8	21,9
1991	1,5	18,7
1992	1,2	16,8
1993	1,0	15,4
1994	0,9	13,8
1995	0,8	13,3
1996	0,6	12,0

Kaynak: İTKİB/ DTM Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Gen Müd.

1990-1995 yılları arasında, miktar ve değer bazında dalgalanmalar ile örneğin 1993 yılında 1.229 ton yün ve ince-kaba hayvan kılı ihraç edilirken, %100’ün üzerinde bir artışla 1994 yılında 5.572 ton ihraç edilmiştir. 1996 ve 1997 yıllarında yün ve ince-kaba hayvan kılı ihracatı hızlı şekilde artmış ve 14.125 tona yükselmiştir.

1990-1995 yılları arasında altı yıllık dönemde yün ve ince-kaba hayvan kılı ithalatında, ihracata benzer şekilde miktar, değer ve ithalat birim fiyat dalgalanmaları söz konusudur.

Tablo 26 : Türkiye Yün ve İnce- Kaba Hayvan Kılı İhracatı

YIL	MİKTAR (Kg)	DEĞER (\$)	BİRİM FİYAT (\$/Kg)
1990	1.072.360	3.815.697	3,55
1991	2.054.943	7.154.313	3,48
1992	1.461.096	2.742.614	1,87
1993	1.228.590	1.820.235	1,48
1994	5.571.750	7.966.278	1,42
1995	3.307.723	5.454.866	1,64
1996	9.202.316	9.657.451	1,05
1997	14.124.641	18.917.025	1,34

Kaynak: İTKİB/ DTM Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Gen Müd.

İthal birim fiyatları 2,2 – 3,4 \$/Kg arasında değişmiştir. İthal edilen miktar sadece 1994 yılında 30 bin tonun altına inmiş; diğer yıllarda 34-46 bin ton dolaylarında artıp azalmıştır. 1996 ve 1997 yıllarında, yün ve ince-kaba hayvan kılı ithalatının 45-47 bin ton ve ithal birim fiyatının 3 \$/Kg civarında seyrettiği görülmektedir.

Tablo 27 : Türkiye Yün ve İnce- Kaba Hayvan Kılı İthalatı

YIL	MİKTAR (Kg)	DEĞER (\$)	BİRİM FİYAT (\$/Kg)
1990	34.594.640	105.340.872	3,04
1991	34.037.431	79.358.295	2,33
1992	36.197.723	97.870.720	2,70
1993	46.447.775	101.581.495	2,18
1994	29.132.918	75.848.446	2,60
1995	46.188.322	156.682.985	3,39
1996	44.980.636	132.651.338	2,95
1997	47.378.242	145.326.704	3,07

Kaynak: İTKİB/ DTM Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Gen Müd.

1.2.3.2. Yün İpliği

Yün ipliği üretiminde kullanılacak hammaddenin özelliği çok önemlidir. Kullanılan hayvansal elyaf yurt dışından getirilen çeşitli yün iplikleri ile merinos, tiftik ve yerli ırk kaba yapaktır. Kısa-kalın ve uzun-ince olarak ayrılan yapak türleri yün ipliği çekim teknolojisinde iki ana sistemin gelişmesini gerektirmiştir. Bunlar kamgarn ve strayhgarn'dır. Son yıllarda strayhgarn teknolojisine eklemeler yapılarak daha ince iplik elde edebilen yarı kamgarn geliştirilmiştir.

Kamgarn İplik: Uzun elyaftan üretilen yün ipliklidir. Bazen sentetik de karıştırılabilir. Elbiselik kumaş üretiminde kullanılır.

Strayhgarn İplik: Kısa elyaftan üretilen yünlü ipliklidir. İnce türleri ceketlik-paltoluk kumaş, battaniye üretiminde kaba türleri ise halı ve kilim üretiminde kullanılır.

Yarı Kamgarn İplik: Genellikle makine dokusu halılarda kullanılır. Kamgarn tekniğiyle işlenemeyecek kısıklık ve kalınlıktaki elyafın kamgarna göre daha az çekim yapılmasıyla üretilmektedir. Bu yöntemle kamgarndan daha kalın, strayhgarnndan ise daha ince iplik elde edilir (İktisat Bankası, 1986, 3-4).

DPT verilerine göre 1960 yılında yün ipliği kapasitesi 39 bin ton idi. Gerçekleşen üretim ise 32.3 bin ton olmuştur. Türkiye'de yün ipliği sektörünün kurulması ve canlanması 1970'li yıllarda olmuş, 1972 yılında yün ipliği üretimimiz 35.000 ton iken, 1977 yılında 47.000 tona ulaşmıştır. Bu gelişme tekstil sanayiine verilen teşviklerin artması ve yapağı ithalatına getirilen kolaylıkların sonucunda ortaya çıkmıştır.

Üretimin büyük bir yüzdesi özel sektör tarafından yapılmaktadır. Üç çeşit yün ipliği içinde iğ sayısı bakımından ilk sırada kamgarn gelmektedir. Kapasite kullanım bakımından ise strayhgarn ilk sırayı almaktadır (İTKİB, 1989, 132).

80'li yılların sonlarından itibaren Türkiye, yünü işleyebilen bir ülke olarak önem kazanmaya başlamış, İtalya ve Almanya'ya yün ipliği ihraç eden önemli ülkeler arasında yer almıştır. Ancak, ülkenin yün teknolojisinde, yünü işlemekte kat ettiği mesafeye rağmen, 1990'lı yılların başında yün iplik üretimi, talebin 1.000 ton kadar gerisinde kalmıştır. 1992-1994 yıllarında üretim ve talep dalgalanırken; 1995 yılından itibaren üretim de talep de belli bir ivme ile devamlı artış göstermiştir.

1996-2003 yılları arasında üretim de ve talep de dalgalanmalar devam etmiş ancak üretim talebin hep altında gerçekleşmiştir. 1996-1998 yılları arasında talep de belli bir ivme ile artış gözlenirken 1999 ve 2001 yıllarında azalışlar olmasına rağmen diğer yıllarda yükselmeye devam etmiştir.

Tablo 28 : Türkiye'de Yün İplik Üretim ve Talebi

YIL	ÜRETİM (1000 TON)	TALEP (1000 TON)
1990	96,0	96,4
1991	99,0	99,9
1992	107,3	108,8
1993	110,0	113,0
1994	105,7	107,1
1995	110,0	113,0
1996	115,0	120,0
1997	122,0	126,0
1998	128,0	132,0
1999	114,3	121,7
2000	133,1	134,8
2001	115,7	116,0
2002	138,8	140,0
2003	143,0	144,7

Kaynak: DPT/Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Öncesinde İktisadi Sektörlerdeki Gelişmeler 90-94
DPT 1997-1998-2001-2003 Yılı Programı Destek Çalışmaları

1996-1998 yılları arasında üretimde de belli bir ivme ile artış gözlenirken 1999 ve 2001 yıllarında azalışlar olmasına rağmen diğer yıllarda talep gibi üretimde artmaya devam etmiştir.

1990-1997 yılları arasındaki sekiz yıllık dönemde yün ve ince-kaba hayvan kılından iplik ihracatı ve ithalatı, liflere benzer şekilde hem miktar hem de değer bazında bir artış bir azalarak seyretmiştir.

1998 yılında yün ipliği ihracatı 1000 ton ve 280 milyar TL'dir. 1999 ve 2000 yıllarında ihracat 2,2 bin ton ve 2,4 bin ton olarak gerçekleştirilmiştir. 2003 yılına gelindiğinde ise 3,5 bin ton ihraç yapılırken değer bazında bir önceki yıla göre %4.5 civarında bir artışla 6.130 milyar TL değerinde ihracat yapılmıştır.

Tablo 29 : Türkiye'de Yün İpliği İhracatı

YIL	MİKTAR (Kg)	DEĞER (\$)	BİRİM FİYAT (\$/Kg)
1990	454.940	3.881.128	8,53
1991	300.236	1.887.659	6,28
1992	204.959	1.254.844	6,12
1993	314.937	2.916.007	9,25
1994	620.749	5.622.156	9,05
1995	696.749	5.552.796	7,96
1996	575.910	4.701.352	8,16
1997	929.470	8.128.683	8,75

Kaynak: İTKİB/ DTM Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Gen Müd.

Söz konusu sekiz yıl içinde, ihraç birim fiyatı 6-9 \$/Kg civarında iken, ithal birim fiyatı 10-15 \$/Kg civarında olmuştur. 1997 yılına gelindiğinde yün ve ince kaba hayvan kılından ipliklerin ihracatının 1996 yılına oranla miktar, değer ve birim fiyat olarak artması; buna karşılık ithalatın miktar ve değer olarak azalması dikkat çekicidir.

1998 yılında yün ipliği ithalatı bir önceki yıla göre değer olarak %1.0 artarak 5.087 milyar TL olarak gerçekleştirilmiş, 2000 yılına gelindiğinde bir önceki yıla oranla %57.5 oranında bir azalma görülmüştür. 2000 yılında 13.041 milyar TL değerinde, 2003 yılına gelindiğinde ise 2002 yılına oranla %15'lik bir artışla 16.524 milyar TL değerinde bir ithalat gerçekleştirilmiştir.

Tablo 30 : Türkiye'de Yün İpliği İthalatı

YIL	MİKTAR (Kg)	DEĞER (\$)	BİRİM FİYAT (\$/Kg)
1990	823.872	12.734.947	1,5,45
1991	1.078.565	16.249.552	15,06
1992	1.735.278	25.260.599	14,55
1993	3.342.608	35.073.290	10,49
1994	2.031.958	26.757.832	13,16
1995	3.631.801	47.867.883	13,18
1996	5.311.886	64.381.126	12,12
1997	4.498.316	55.603.310	12,36

Kaynak: İTKİB/ DTM Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Gen Müd.

1.2.3.3. Yünlü Dokuma

Türkiye'de yünlü dokuma üretimi, pamuklu dokumadan azdır ve genelde yapılan üretim iç pazara yöneliktir. Yünlü dokumada yün ve çeşitli sentetik elyaf karışımı (akrilik, viskoz, poliamid, polyester) ile değişik özellikte kumaş elde edilmektedir. Üretime giren ipliğin cinsine göre (kamgarn ve stryharn) kullanılan makinalar değişmektedir. Kamgarn iplik, ince elbiselik kumaş ve trikotajda; strayhgarn iplik ise kaba kumaş ve battaniye üretiminde kullanılmaktadır (Tekstil İşveren Dergisi, 1993, 19).

Yünlü dokuma tesislerinde kullanılan tezgahlar da yün ipliği sektöründe olduğu gibi devamlı yenilenmekte ve genelde mekiksiz tezgahlarla çalışmaktadır. Mekiksiz tezgahlara yapılan yatırımlar genelde büyük özel sektör firmaları tarafından

yapılmaktadır. Fakat toplam üretim içerisinde bu tezgahlarla yapılan üretimin çok az olduğu anlaşılmıştır. Tezgahlar daha çok mekiklidir. Bunlar organize olmamış sektör tarafından işletilmekte olup elde edilen ürünler ise orta-kaba strayhgarn kumaşlar ve battaniyelerdir. Üretilen bu ipliklerin kalitesi düşük olurken, mekiksiz tezgahlarda işlenen kamgarn ipliklerin kalitesi dünya standartlarına ulaşmaktadır.

Kamgarn kumaşlarda yün ve yün/polyester karışımları kullanılmaktadır. Buna rağmen son yıllarda ince kumaş üretimine doğru bir kayma görülmektedir. Strayhgarn kumaşlarda ise yün ve yün/nylon karışımları ağırlıklı olarak kullanılmaktadır.

Yünlü dokuma ihracatımızda son yıllarda strayhgarn kumaşlardan, ince kamgarn kumaşlara geçiş olmuştur. Yünlü kumaş ithalatında ise, ağırlık strayhgarn kumaşlardadır.

Bugün yünlü dokuma sektörümüz artan maliyetler, buna paralel olarak talebin düşmesine sebep olan yüksek fiyatlar ve Avrupa ülkelerinde yaşanan durgunluk neticesinde ciddi sorunlarla karşılaşmaktadır.

1980 yılı yünlü dokuma üretimi 46.990 milyon metre iken, bu üretim 1983 yılında 50.090 milyon metre, 1984'te ise 50.100 milyon metre olmuştur. Yıllar itibarı ile sistematik bir ilerleme görülmektedir. Ancak, 1991 yılında Körfez Krizi'nin talep üzerindeki olumsuz etkileri sonucu üretimde de düşüş yaşanmıştır.

1990-1995 yılları arasında yünlü dokuma mensucat üretimi, belli bir ivme ile artmış; talep ise dalgalanmalar göstermiştir. Bu dönemde 1990, 1992 ve 1993 yılları hariç, üretim talebi az farkla da olsa karşılayabilmiştir.

1998-2000 yılları arasında belli bir ivme ile artan üretim, 2000 yılından sonra düşüşe geçmiş ancak 2003 yılında az da olsa bir artış göstermiştir. 1998 yılı sonrasında talepte dalgalanmalar devam etmiş, 2000 yılından sonra talepteki

daralmalar devam etmiş ancak 2003 yılında biraz da olsa talepte bir artış söz konusudur. Ancak üretim talebi karşılayamamaktadır.

Dış ticaretin gelişimine bakıldığında, 1990 yılından 1997 yılına kadar yün ve ince-kaba hayvan kılından dokuma mensucat ihracat birim fiyatının 25-30 \$/Kg civarında; ithalatın birim fiyatlarının ise 14-23 \$/Kg civarında seyrettiği görülmektedir. Diğer bir deyişle, Türkiye söz konusu zaman diliminde ihraç birim fiyatından düşük birim fiyatla ithalat yapmıştır.

Tablo 31 : Türkiye’de Yünlü Dokuma ve Mensucat Üretim ve Talebi

YIL	ÜRETİM (Milyon Metre)	TALEP (Milyon Metre)
1990	60,5	61,1
1991	62,5	62,1
1992	64,3	64,7
1993	65,5	67,6
1994	66,0	65,4
1995	70,0	68,0
1996	68,0	72,0
1997	68,0	75,0
1998	69,0	76,0
1999	72,7	73,8
2000	80,7	82,5
2001	60,1	59,9
2002	54,1	54,5
2003	55,7	57,2

Kaynak: DPT/Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Öncesinde İktisadi Sektörlerdeki Gelişmeler 90-94
DPT 1997-1998-2001-2003 Yılı Programı Destek Çalışmaları

Yün ve ince-kaba hayvan kollarından dokuma mensucat ihracatı 1990’lı yıllarda miktar ve değer olarak, belli bir ivme ile devamlı artış kaydetmiştir. İhraç birim fiyatlarında ise, yıllar itibariyle belli aralıkta iniş ve çıkışlar söz konusudur.

1998 yılında bir önceki yıla göre %12,7’lik bir değer artışı ile 3.591 milyar TL değerinde ihracat gerçekleştirilmiştir. 2002 yılında 2001 yılına oranla miktar %8.0 bir artış sağlamış ve 14.5 milyon metre miktarında, 27.195 milyar TL değerinde bir ihracat gerçekleştirilmiştir. 2003 yılında ise bir önceki yıla göre %5.0

oranında bir miktar artışı ile 15.2 milyon metrelik ve 28.555 milyar TL değerinde ihracat gerçekleştirilmiştir.

Tablo 32 : Türkiye Yünlü Dokuma İhracatı

YIL	MİKTAR (Kg)	DEĞER (\$)	BİRİM FİYAT (\$/Kg)
1990	403.269	11.319.168	28,06
1991	480.114	13.195.707	27,48
1992	907.995	25.985.938	28,61
1993	1.254.291	31.191.391	24,86
1994	1.595.747	39.160.579	24,54
1995	2379.476	64.369.561	27,05
1996	2.295.630	69.801.026	30,41
1997	2.645.134	74.843.609	28,29

Kaynak: İTKİB/ DTM Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Gen Müd.

1990-1991 yıllarında 650 ton civarında olan ve ince-kaba hayvan kollarından dokuma mensucat ithalatı; 1992 yılında 1.000 tonun üzerine çıkmış ve izleyen yıllarda muhtelif dalgalanmalara rağmen 1996 yılında 4.622 tona ve 1997 yılında 5.819 tona yükselmiştir. Gümrük Birliği sonrasında 1996 yılında, ince-kaba hayvan kılından dokuma mensucat ithalatını miktar ve değer olarak üç misline artması, 1997 yılında da artış eğilimini sürdürmesi dikkat çekicidir. 1998 yılında da değer bazında %6.5'lik bir artış söz konusudur. 1999-2003 yılları arasında, yünlü dokuma ithalatı düzenli olarak artmaya devam etmiştir. 2003 yılında bir önceki yıla oranla değer bazında %12.0'lık bir artış söz konusudur ve 16.7 milyon metre ithal edilen yünlü dokumanın değeri 31.812 milyar TL'dir.

Tablo 33 : Türkiye Yünlü Dokuma İthalatı

YIL	MİKTAR (Kg)	DEĞER (\$)	BİRİM FİYAT (\$/Kg)
1990	667.998	10.656.990	15,95
1991	647.591	10.231.385	15,79
1992	1.066.953	19.221.901	18,01
1993	2.050.521	27.923.652	13,61
1994	1.270.884	23.156.015	18,22
1995	1.584.448	34.392.867	21,70
1996	4.622.227	108.052.986	23,38
1997	5.818.663	122.230.656	21,01

Kaynak: İTKİB/ DTM Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Gen Müd.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE DIŞ TİCARETİNDE TEKSTİL-HAZIR GİYİM SANAYİİ'NİN YERİ

2.1. Tekstil ve Hazır Giyim Sektörünün Türkiye Ekonomisindeki Yeri ve Önemi

Dünyada ülkelerin rekabet gücünü belirleyen ve etkileyen en önemli kriter o ülkenin işletmelerinin iç ve de dış piyasalarda gösterdiği performans ile yarattığı katma değerdir. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de tekstil sektörü, ülkenin gelişmesinde ve kalkınmasında ilk olarak ele alınan ve yatırımların yoğunlaştığı sektör olmuştur. Bunda tekstil sektöründe kullanılan hammaddenin ülkemizde üretilmesinin yanı sıra, 20-25 sene önceki yapısıyla emek-yoğun olması da etkili olmuştur. Ancak günümüze geldiğimizde sektörün hem emek-yoğun yapısı tamamı ile (hazır giyim sektörü hariç) ortadan kalkmış ve hem de ürettiğimiz hammadde tüketimimize yetmediği için ciddi bir pamuk ithalatçısı (yılda yaklaşık 350-400 bin ton) ülke konumuna gelinmiştir.

Türk tekstil sektörü yarattığı katma değer ve gösterdiği performansla Türkiye ekonomisinin en önemli rekabet avantajlarından birisini oluşturmaktadır. Tekstil sektörü 2000 yılında GSMH'nın yaklaşık yüzde 11'ini, ihracatın yüzde 37'sini, toplam sanayi üretiminin yaklaşık yüzde 10'unu, toplam işgücünün doğrudan 2 milyonunu dolaylı olarak da 6 milyonunu bünyesinde barındıracak bir büyüklüğe ulaşmıştır.

Tablo 34 : Türk Tekstil ve Konfeksiyon Sektörünün GSMH İçerisindeki Payı

	1997	1998	1999	2000
İhracat	9.8	10.4	9.8	10
İç Tüketim	12	11	8.5	10
Bavul Ticareti	6.5	4.5	2.5	3
Toplam	28.3	25.9	20.8	23
GSMH	196.8	204.4	187.3	198.7
Tekstil Payı (%)	28.3	12	11	11.5

Kaynak: <http://www.tekstilisveren.org.tr/dergi/2002/aralik/34.html>.
(Açıklama: 15 Aralık 2003 sayfa ziyaret etme tarihidir).

Günümüzün gittikçe şiddetlenen ve karmaşık hale gelen rekabet ortamında ülkeleri rekabetçi kılan en önemli unsur, sahip oldukları işletmelerin uluslararası piyasalardaki başarısıdır. Bir ülkenin gelişmesi ya da geri kalmasının en önemli göstergesi; o ülkenin işletmelerinin, ulusal ve özellikle de uluslararası piyasalardaki performansının düzeyidir.

Bu açıdan bakıldığında ülkemiz GSMH'sının %11-12'sini, ihracatımızın %37-40'ını, toplam istihdamın %12'sini oluşturan tekstil ve hazır giyim sektörünün önemi tartışmasız kabul edilen bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Böyle bir gerçek ortada olmasına rağmen, sektör; bir yandan kendi içerisindeki faktörlerdeki, diğer yandan da sektör dışındaki makro faktörlerdeki yanlış karar, davranış ve uygulamalar nedeniyle zor günler geçirmektedir. Bunun sonucunda sektördeki olumsuz gelişme/gelişmeler tüm ülke ekonomisini de aynı ölçüde olumsuz etkileyecektir. Dolayısıyla sahip olduğu önem nedeniyle bu sektörün ihmal edilmesi veya yalnız bırakılması ülkeye büyük zararlar verecektir (WWW doküman: <http://www.tekstilisveren.org.tr/dergi/eylul/16.html>). (Açıklama: 22 Aralık 2003 sayfa ziyaret etme tarihidir).

Tekstil sektörü ülkemizde "değer zinciri" diyebileceğimiz bir şekilde hammaddeden nihai tüketim aşamasına kadar olan tüm basamakları oluşturmuştur. Bu nedenle bu zincirin halkalarında meydana gelebilecek olumsuz bir gelişme diğer sektörleri de olumsuz yönde etkileyecektir. Nitekim sektörde çalışan personel sayısı doğrudan 2 milyon olduğu halde dolaylı olarak sektörle ilgili diğer alt sektörlerde çalışanlarla beraber bu sayının 6 milyona yaklaşmaktadır.

Ülkemizin sanayileşmesinde ve dışa açılmamızda büyük görevler yüklenmiş olan sektörümüzün 4-5 yıllık resesyondan çıkarak küreselleşen dünyamızda görevini başarıyla sürdürmesi hepimizin yararına olacaktır. Bu ise büyük ölçüde sektörün kendi iç dinamiklerini harekete geçirerek yönetim kalitesini artırmasına, ardından da tüm kamu kurum ve kuruluşlarının düzenleme, denetleme ve danışmanlık hizmetini doğru ve zamanında yerine getirmesine bağlıdır.

Ayrıca sektörde %25'i ihracatçı olmak üzere toplam 44.000 civarında işletme bulunmaktadır. Bunun ¼'ü aktif ihracatçıdır ve bunların yaklaşık %80'i KOBİ niteliğindedir. Bu büyüklükteki bir sektörün hem kendi bünyesinde hem de genel ekonomik ve siyasal yapıdan kaynaklanan birtakım sorunlarının olması doğaldır (Almanya, Japonya ve İngiltere'de KOBİ oranı %90 dolaylarındadır).

Konfeksiyon sanayiindeki KOBİ'lerden büyük bölümü fason imalat yapmaktadır. Tekstil sanayii ise, ağırlıklı olarak büyük ölçekli firmalardan oluşmuştur. 500 büyük sanayi kuruluşunun yaklaşık ¼'ü tekstil ve konfeksiyon sektöründe faaliyet göstermektedir.

İstanbul Sanayi Odası (İSO, 2002), Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu (İSO 500) araştırması sonuçlarına göre bu sıralamaya tekstil sektöründen 85 firma, hazır giyim sektöründen ise 26 firma girebilmiştir. Bu sıralamadaki tek kamu şirketi ise Sümer Holding A.Ş. olmuştur. Sıralamadaki firmalardan 96'sı kar ederken yalnızca 15'i zarar açıklamıştır (Tekstil İşveren Dergisi, 2003, 28).

Konfeksiyon firmalarının büyük bir kısmı Marmara bölgesinde, tekstil firmaları ise Güneydoğu Anadolu, Akdeniz, Ege ve Marmara bölgesinde yerleşik durumdadır.

Tablo 35 : Giyim İhracatında Marmara-Anadolu Payı Karşılaştırılması

YILLAR	MARMARA %	ANADOLU %
1996	81,9	18,1
1997	80,9	19,3
1998	78,5	21,5
1999	77,8	22,2
2000	73,8	26,2
2001	71,9	28,1
2002	73,1	26,9

Kaynak: İTKİB- Kayıt Rakamları TGSD Ocak 2003, 2002 Yılı Türkiye HG ve T. Sanayii Değerlendirme Raporu, s:6.

Türk tekstil sektörü yukarıda açıklanmaya çalışılan ülke ekonomisindeki ağırlığına paralel birtakım ciddi sorunlar ve problemlerle de karşı karşıyadır. Ülkemizde tekstil işletmeleri de başta olmak üzere birçok şirketin zor durumlara düştükleri, bu sıkıntılardan kurtulmak için el değiştirdikleri, ara sıra ihtiyaçları olan işletme sermayesi temini için adeta yok pahasına satıldıkları bilinen bir gerçektir.

Bu işletmelerin zor duruma düşmelerinin çeşitli nedenleri vardır:

- Pazar şartlarının daralması.
- Öngörülemeyen yüksek sermayeli başka şirketlerin rekabeti.
- Karların, enflasyon oranında artmaması nedeniyle işletme sermayesi yetersizliği, gelişen teknolojiyi elde edememeleri.
- Özellikle kapalı ekonomiden serbest pazar ekonomisine geçişte uluslararası rekabete hazır olmamaları
- Yanlış yatırım kararları, prodüktivite ve randıman düşüklüğü.
- Devletin yatırım ve teşvik sistemlerinde uyguladığı/uygulamaya çalıştığı yöntem ve sistemlerin yanlışlığı.
- Ekonomik, sosyal, hukuki ve politik sistemlerdeki belirsizlik.
- Ülkemizin son yıllarda yaşadığı ekonomik ve siyasi krizler gibi nedenlerden kaynaklandığı görülmektedir.

Böyle bir sektörün gerilemesi veya ihmal edilmesi zaten kıt ve sınırlı bir sermaye birikimine sahip olan ülkemizin tüm ekonomik, siyasi ve sosyal dengelerinin bozulmasına neden olacaktır. Nitekim 1999 yılındaki GSMH'daki küçülmeye ve 2000 yılındaki resesyonda sektörün etkisi büyük olmuştur. Ayrıca 2001 yılında derinleşen krizden çıkış için hazırlanan "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı"nda ihracatın önemine değinilmekte ve ihracattaki artış için gerekli önlemler ortaya konmaktadır. Türkiye ihracatının lokomotifi ise tekstil ve hazır

giyim sektörü olduğuna göre ülkemizin krizden çıkmasında bu sektöre önemli görevler düştüğünden, sektöre gereken önem verilmeli, ekonominin canlandırılmasında ihmal edilmemelidir.

Aşağıdaki veriler dikkate alındığında sektörün ön planda tutulmasının ve ekonominin canlandırılmasında, neden ihmal edilmemesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.

- Ring ipliği kapasitesi AB'nin % 90'ına ulaşmıştır.
- Dokuma kapasitesi AB'nin % 80'ine ulaşmıştır.
- İhracatın %32'sini tekstil ürünleri oluşturmaktadır.
- Yıllık ihracat tutarı 12 milyar dolar dolaylarındadır.
- Yıllık üretim değeri 20 milyar doların üstündedir.
- Yıllık yurtiçi tüketim 14 milyar dolar dolaylarındadır.
- İmalat sanayii içindeki istihdam payı %26,2'dir.
- Toplam istihdam içindeki payı %10,3'dür.
- Sektörde faaliyette bulunan firmaların sayısı %80'i KOBİ olmak üzere 44.000 firmadır.
- Son 10 yılda 50 milyar dolar olmak üzere, son 20 yılda 150 milyar dolarlık yatırım yapılmıştır.
- 500 büyük sanayi firması içindeki tekstil firmalarının oranı $\frac{1}{4}$ 'dür.

Böyle güçlü bir sektörün günümüzdeki kapasite kullanım oranının düşük olması; bir yandan sektör içinde sıkıntıların yaşanmasına, öte yandan ülke ekonomisinin ihracat, istihdam, vergi geliri sağlama alanlarında yetersiz kalmasına sebep olmaktadır. Tekstil ve hazır giyim sektörü ülkemizin dünyayla rekabet etmesinde sahip olduğu en önemli rekabet gücüne sahip sektör durumundadır. İmalat sanayiindeki sektörlerin gayri safi milli hasılaya ortalama katkısını inceleyecek olursak sektörün önemi daha iyi anlaşılacaktır (WWW doküman: <http://www.tekstilisveren.org.tr/dergi/agustos/arastirma.html>). (Açıklama: 8 Ocak 2004 sayfa'yı ziyaret etme tarihidir).

Tablo 36 : İmalat Sanayiindeki Sektörlerin Gayri Safi Milli Hasılaya Ortalama Katkısı (%)

SANAYİ KOLU	ÖZEL SEKTÖR	KAMU SEKTÖRÜ	TOPLAM İMALAT SANAYİ
Tekstil- Dokuma	2.38	0.18	2.56
Giyim Eşyası	0.89	0.02	0.91
Diğer İmalat Sanayi	12.87	5.49	18.36
Toplam	16.14	5.69	21.83

Kaynak: : [http:// www.tekstilisveren.org.tr/dergi/agustos/arastirma.html](http://www.tekstilisveren.org.tr/dergi/agustos/arastirma.html)
(Açıklama: 8 Ocak 2004 sayfa ziyaret etme tarihidir).

Tabloda "Diğer İmalat Sanayii" olarak gruplandırılan sanayi dallarının 30 dolaylarında olduğu göz önünde bulundurulacak olursa tekstil ve giyim eşyası dalı hakkında "lokomotif" ifadesini kullanmanın nedeni anlaşılır.

2.2. Türk Tekstil ve Hazır Giyim Ürünleri İhracatının Gelişimi

Yıllar itibariyle, tekstil ihracatımız 1980-1990 arası ve 1990-1995 arası dönemde % 10 oranında artarken, 1995-2000 arası dönemde sektörde ve ülkemizde yaşanan ekonomik kriz nedeniyle sadece % 7,4 oranında artmıştır. Yıllar itibariyle, konfeksiyon ihracatımız ise, 1980-1990 arası dönemde % 40 oranında, 1990-1995 arası dönemde % 16,5 oranında artarken, sektörün içinde bulunduğu darboğaz neticesinde 1995-2000 arası dönemde % 2 gibi oldukça düşük bir düzeyde artmıştır. Bu durum, ülkemiz konfeksiyon ürünü ihracatının son yıllarda ivme kaybettiğini göstermektedir.

2.2.1. 1990 Yılı Öncesinde Türk Tekstil ve Hazır Giyim Ürünleri İhracatının Gelişimi

Türkiye, 1920-1930 yılları arasında tekstil sanayiinde yeterli üretim kapasitesi olmaması nedeniyle ham pamuk ihraç etmekte ve karşılığında işlenmiş tekstil ürünleri satın almaktaydı. Bu dönemin son yıllarına rastlayan büyük bunalım ile dünya pazarlarında ham pamuk talebi azalmıştır. Bu olay dolaylı olarak işlenmiş tekstil ürünleri ithalat potansiyelini olumsuz etkilemiştir.

Birinci beş yıllık sanayi planı ile Türk tekstil Sanayiinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. 1933 yılında Sümerbank'ın kurulması teknolojik olarak büyük bir adım olarak ortaya çıkmıştır (DPT, 1985, 177).

1940'ların başında ise gerekli olan tekstil makinaları yurt dışından getirilerek 1946 yılında mevcut fabrikalar modernleştirilmiştir. 1950'li yıllarda ise verilen teşviklerin sonunda, dışarıdan ithal ettiğimiz işlenmiş tekstil ürünlerinin ülkemizde üretimi başlanmıştır.

Tekstil sanayii 1961 yılında 2.169 bin dolarlık ihracatla toplam ihracat içinde %1'lik çok düşük bir paya sahipti. Planlı döneme geçilince ithal ikamesi politika çerçevesinde yüksek duvarlarla korunmaya başlayan sektörün, hazır büyük bir iç pazar bulması yanında, hammadde ile işgücü ihtiyacının ucuz ve kolay karşılanması sonucu giderek gelişmiştir. 1967 yılından sonra verilen desteklerle sektör hızla gelişmeye başlamıştır. 1968 yılından itibaren tekstil sanayiimizin ihracattaki payı devamlı artış göstermiştir. 1968'de %2, 1969'da %3, 1970'de %4, 1971'de %6, 1973'te %8 ve 1974'te ise %10'a ulaşmıştır.

Bu yıllara kadar genelde tekstil ithalatı yapan ülkemiz kısa sürede ihracata yönelmiştir. Tekstil fabrikalarının kurulduğu 70'li yıllarda ülkemiz ham bez ve pamuk ipliği ihracatçısı konumundaydı. 1979 yılında sektörün toplam ihracat içindeki payı %17'ye ulaşmıştır.

70'li yıllarda çok düşük seviyelerde gerçekleşen hazır giyim ihracatımız, 1980 yılından sonra artmaya başlamıştır. Ancak, 1986'da uygulamaya başlanan kota kısıtlamaları bu artış hızını biraz düşürmüştür.

1980 yılında alınan ihracata yönelik ekonomik istikrar kararları sonucunda en hızlı atılımı tekstil ve hazır giyim sektörümüz göstermiştir. 1980 yılında tekstil ve hazır giyim sektörümüzün ihracatı 400 milyon dolardır. Tekstil sanayiimizin ihracattaki bu gelişmelerin yanı sıra, ihracatın yapısında da önemli gelişmeler ve

değişmeler olmuştur. 1980 yılına kadar en önemli döviz girdisi sağlayan pamuk ipliği, 1982 yılında yerini giyim eşyasına bırakmıştır (Ragıp, 1990 , 6-7).

80'li yılların başında Türkiye'nin tekstil ve hazır giyim alanındaki ihracatı giderek artmaktaydı. İhracatımızın bu kadar hızlı artmasının nedeni, ülkemizin sahip olduğu bazı rekabetçi üstünlüklerin iyi değerlendirilmesidir. Bu üstünlükler aşağıda sırasıyla belirtilmiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 16.12.1990).

- Sektörün emek yoğun nitelik taşıması ve ülkemizin 80'li yıllarda büyük miktarda ucuz emek gücüne sahip olması.
- İplik, dokumacılık kurulu kapasite ve altyapının bulunması.
- Türkiye'nin dünyanın önde gelen pamuk üreticilerinden biri olması.
- İhracata büyük teşvikler getirilmesi
- İhracatı özendiren bir kur politikası izlenmesi

1980 sonrası, Türk ekonomisinin en belirgin özelliklerinden ilki, enflasyon oranının yüksek değerlerde tutulması, ikincisi de ekonominin hızlı bir dışa açılma süreci yaşamasıdır. 1980 öncesi ekonomi politikası ithal ikamesine dayanan kalkınmayı öngördüğü için bütün dış ilişkiler sınırlandırılmıştır. Döviz kurlarının ekonominin gerçeklerinden uzak bir biçimde belirlenmesi, ihracat üzerine oldukça olumsuz etkiler yapmıştır. İthalat talebi sürekli yüksek kalırken dış satım kadere kalan eğilim içine girmiştir. Böylesi bir ekonomik yapılaşmanın ihracata dayanan kalkınma modelini uygulayabilmesi için gerekli bütün temel değişiklikler, doğal olarak bir anda yapılamamıştır. Ancak belli zaman dilimleri ile yapılan değişiklikler, Türk Ekonomisi'ni dünya ekonomisi ile bütünleştirmiştir (Kazgan,1992, 27).

1980'li yılların en belirgin ekonomik gelişmesi, ihracatın ve ithalatın sürekli artan bir eğilim içinde olmasıdır. 1980'li yılların sonuna gelindiğinde sanayii ürünlerinin ihracatta önemli bir yer aldığı görülmektedir. Sanayii ürünleri içerisindeki en büyük ihracat payına sahip olan sektör ise tekstil ve hazır giyim sektörü olmuştur. İkinci sırada demir-çelik sektörü yer almaktadır. İçerde artan maliyetler dış piyasalardaki önemli daralmalar ve uluslararası pazara yeni giren

ulusların rekabet güçleri Türk hazır giyim sektörünün ihracatı üzerinde olumsuz etki yapmaktadır (İlyasoğlu, 1993).

1984 yılında 2,5 milyar dolar olarak gerçekleşen tekstil ihracatımızın toplam ihracat içindeki payı %23'tür. Türk tekstil sektörünün hızla gelişmesi sonucunda AT ülkeleri kendi sanayilerini korumak için, ülkemize yönelik bir takım kısıtlamalar getirmişlerdir. Kotalara rağmen sektör ihracatını ve gelişmesini sürdürmüştür.

Bu yıllarda yapılan tekstil mamulleri ihracatımızda ihracatın özellikle işlem görmüş mamullere yöneldiği görülmüştür. 1988 yılında hızla artan ihracatımız toplam 3,4 milyar dolara ulaşmıştır. 1989 yılında ise Tekstil ihracatımızdaki artış hızı yavaşlamıştır.

İhracattaki bu yavaşlamayla beraber sektörün bazı sorunları ortaya çıkmıştır. İhracata verilen cömert teşviklerin azaltılması kur politikasının değiştirilmesi, sektördeki birimlerin birçoğunun yönetim sorunlarının bulunması, pamuk piyasasındaki iniş çıkışlar sektörün belli başlı sorunlarındandır. Türkiye'nin uluslararası rekabet gücünü koruması ve geliştirmesi için gelişen teknolojiye de ayak uydurması şarttır. Sektör emek yoğun teknolojiden, sermaye yoğun teknolojiye geçiş yapmaktadır. Bu durumda ucuz emek ülkemiz için önemli bir rekabet kozu olmaktan çıkacaktır.

1989 yılında 3.507 milyar dolar olarak gerçekleşen tekstil ve hazır giyim sektör ihracatımız 1990'da 4.102 milyar dolar, 1991'de ise 4.369 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir (İTKİB, 1989, 1990, 1991).

Sentetik iplik ve elyaf sektöründe ise ülkemiz 1980 yılında net ithalatçı durumunda iken, birden bire net ihracatçı konuma geçmiştir. 1981-1989 yılları arasında dış ticaret fazlası veren sektör, 1990 yılında ilk kez net ithalatçı konumuna düşmüştür. 1992 yılının son aylarından itibaren gerek TL'nin reel olarak değer kazanması ve iç talepteki artış gerekse dünya pazarlarındaki fiyatların büyük ölçüde gerilemesi ithalatımızın çok hızlı artmasına neden olmuştur.

Tablo 37 : 1985-1990 Yılları Arasında Tekstil ve Hazır Giyim İhracatımız

YILLAR	HAZIR GIYIM (MİLYON \$)	TEKSTİL (MİLYON \$)
1985	1.208	581
1986	1.245	608
1987	1.728	1.273
1988	2.127	1.273
1989	2.447	1.060
1990	2.948	1.154

Kaynak : İTKİB "Hazır Giyim Sektör Raporu" 3. İzmir İktisat Kongresi, 1992, s: 17

1980 yılında dünya hazır giyim ihracatında %0,3'lük bir paya sahip olan, hazır giyim ihracatımızın payı 1992 yılında 3.770 milyar \$ ile %3.01'e çıkmıştır. 1991 yılı körfez krizinin olumsuz etkisi yüzünden AT'na olan ihracatımızda bir düşüş görülmüştür. 1992 yılında ise olumsuz etkilerin atlatılması sonucunda ülkemizin AT'na yaptığı ihracatı artış göstermiştir. ABD'ye olan ihracatımız ise kotalara rağmen artarak devam etmişti (İTKİB, 1992, 17).

2.2.2. 1990 Yılı Sonrasında Türk Tekstil ve Hazır Giyim Ürünleri İhracatının Gelişimi

1990'lı yıllara gelindiğinde Türkiye ihracatının 13 milyar dolara ulaştığı görülmektedir. Ancak, ihracattaki artışta %10'lara varan bir trendin yakalanmasına karşın, ithalattaki artışlar daha hızlı olmuş, aradaki fark turizm, yurt dışı taahhüt gelirleri ve yeni borçlanmalarla kapatılmıştır. Bu arada 1989'da başlayan Avrupa Topluluğu'na uyum programı çerçevesinde fonların hızla kaldırılması ithalatı arttırmıştır. Bunun sonucunda, Türkiye'nin ithalat için gereken döviz gereksinimi artmıştır.

24 Ocak kararlarını izleyen 1990 öncesi dönem şu önemli sonuçları doğurmuştur:

- Enflasyon %50-60 gibi bir rakam etrafında kronikleşmiştir.
- Borç ödemeleri ve ithalatı karşılamak için gereken döviz stoklarının sağlayabilmek için Türk Lirasının değeri yüksek tutularak döviz-TL kur makası oluşmuştur.
- Faizler düşük tutulmadığından, istenen hızda yatırım yapılamamış, işsizlik engellenememiştir.
- Bu on yıl içinde gerçekleşen olağanüstü teknolojik gelişme ile birlikte, ithalatın kolaylaşması bazı üretim alanlarında ithal girdilerini artırarak dışa bağımlı üretim yapılanmaları oluşturmıştır.
- Enerji ve finansman giderleri maliyetlerin önemli bölümleri haline gelmiştir.

Bu genel tablo içinde her ne kadar tekstil sektörü büyük ihracat performansı göstermişse de, 1990 'lı yılların başında dış pazar fiyatları karşısında maliyetler daha hızlı artmaya başlamış, hazır giyim ürünlerinde bazı kalemlerde rekabet edebilirlik kaybolmaya başlamıştır. Buna karşın kur makası daha da açılmış, dünya ticaretinde beklenen gelişmeler gerçekleşmemiştir.

Ayrıca, pamuk fiyatlarının destekleme alımları ile dünya fiyatları üstünde oluşması ve Uzak Doğu'nun Hindistan, Pakistan gibi ülkelerinden damping fiyatlarıyla gelen pamuk ipliği ve ham bez, iplik ve dokuma sektörünü bunalıma sokmuştur. 1991 Körfez Krizi sonucu, para darlığı, işçi çıkarmalar, yurt dışı siparişlerin iptali gibi olaylar yaşanmıştır. Bundan en çok fason üretim yapan küçük işletmeler etkilenmiştir. Bu durum yatırımcıları da olumsuz yönde etkileyerek, birçok yatırımın durdurulmasına yol açmıştır.

1991 genel seçimlerinden sonra oluşan ortamda ekonomi politikasında bazı değişme eğilimleri belirmiş, özellikle tekstil ihracatında artışlar devam etmiştir. Genel ihracatta da benzer biçimde artış gözlenmiş ve bunda tekstil sektörü büyük rol almıştır. Yeni dönemde pamuk alımlarında fon uygulaması başlatılarak pamuğun iç ve dış fiyatı arasında denge kurulmuş, kur makası geç de olsa kapatılarak ihracatın teşviki yoluna gidilmiştir. Tekstil yatırımlarında proje bazında teşvik uygulamalarına başlanmıştır (Öziplik Sendikası Yayını, 1995, 180-181).

Türk tekstil ve hazır giyim sanayii içinde, 1980 yılında alınan ihracata yönelik ekonomik istikrar kararlarına bağlı olarak en hızlı gelişen sektör hazır giyim sektörü olmuştur. 1983-1988 yılları arasında örme ve konfeksiyon sanayilerinde üretim ve ihracat patlamasının yaşandığı bir dönemdir. Türk tekstil ve konfeksiyon sanayiinin altın çağı olarak da isimlendirilebilecek bu dönemde, konfeksiyon ürünleri ihracatı her yıl yüzde 34'ün üzerinde bir artış göstererek 1988 yılında 2.366 milyon dolara çıkmıştır. Bu arada örme giyim eşyasındaki artış hızı dokuma giyim eşyasındakinden de hızlı olmuştur. Tekstil sanayisinin ihracatı da, konfeksiyon sanayiinkine nazaran çok daha az olsa da artarak 922 milyon dolara ulaşmıştır.

1989-1993 yılları arasındaki dönem ise tekstil üretim ve ihracatında duraklamanın, konfeksiyon ihracat artışında yavaşlamanın yaşandığı bir dönemdir. 1988 yılında 107.400 tonluk pamuk ipliği ihracatı ile Türkiye uzun yıllar bir daha erişemediği bir rekor kırmıştır. Takip eden yıllarda pamuk ipliği ihracatı her yıl biraz daha azalarak, 1993 yılında 31.600 tona düşmüştür. 1988 yılında 0 (sıfır) olan ithalat da artarak 62.100 tona çıkmış ve böylece 20 yıllık bir aradan sonra 1993 yılında Türkiye pamuk ipliğinde tekrar net ithalatçı bir ülke durumuna geri dönmüştür. Kumaşa da ihracat iyice hız keserken, ithalat artmış ve sonuçta Türkiye'nin 1988 yılında 36.300 ton olan net pamuklu kumaş (dokuma+örme) ihracatı, 1993 yılında 14.600 tona düşmüştür.

1993-1997 yıllarını kapsayan dönem ise yanlış yatırımların patlama dönemidir. 1980'li yıllarda yapılan büyük tekstil yatırımları sonucu dünyada ciddi bir kapasite fazlalığı ortaya çıkınca, 1990'lı yıllarda dünyada yatırımlarda büyük bir azalma görülmüş ve işte tam bu dönemde Türkiye'deki yatırımlarda bir patlama yaşanmıştır.

1993 yılı başında ihracatta genel bir düşme eğilimi gözlenmiş, özellikle tekstil sektöründe görülen bu olumsuz gelişme, yeni para politikalarının da etkisiyle yıl sonuna doğru bir ölçüde giderilmişse de, ihracatta yakalanan %10 gelişme trendi gerçekleşmeyerek %5'lik bir gelişme ile yetinilmiştir. Tekstil sektörünün iplik ve dokuma alanlarında büyük bir gerilemeye girdiğini, birçok başka kalemlerde görülen değer artışlarında aslında pamuk fiyatlarındaki yükselmeden ve daha vasıflı ürünlere

kaymadan kaynaklandığını, miktar bazında birçok kalemden önemli gerilemeler olduğunu göstermiştir. Örme eşya ve pamuklu giysilerde sağlanan hızlı artışın, bu olumsuz gelişmelerin göz ardı edilmesinde yol açtığı bir gerçektir.

Diğer yandan, iç pazarın durumu 1991 yılında hiçbir zaman iyi olmamıştır. Enflasyon, halkın alım gücünü düşürmüş, bunun piyasada kaliteli malın azalmasına yol açtığı gözlenmiştir. Sonunda 1994'ün başında patlak veren para bunalımı her şeyi alt üst etmiştir. 5 Nisan kararlarına yol açan durumun bir para bunalımı olduğu bilinmektedir. Ancak, bunun Türk ekonomisinin yapısal sorunlarından kaynaklandığı da kabul edilmektedir. 1996 yılının ilk altı aylık dönemi ihracat üzerinde gümrük birliğinin kısa vadeli etkilerinin yoğun olarak görüldüğü bir dönem olmuştur. 1997 yılının ilk altı aylık dönemi ise, gümrük birliğinin kısa ve orta vadede ticareti geliştirici bir dönem olarak değerlendirilmektedir.

Daha önceki dönemlerde yılda birkaç yüz milyon dolarlık tekstil makinası ithalatı yapan Türkiye'nin tekstil makineleri ithalatı 1993 yılında tarihinde ilk defa bir milyar dolar sınırını aşarak 1121 milyon dolar olmuştur. Türk ekonomisinin büyük kriz yıllarından biri olan 1994 yılında 690 milyon dolara düşen bu rakam, 1995'te 1544 milyon dolara çıktıktan sonra 1996 yılında 2360 dolar ile tarihi rekorunu kırmıştır.

-Dünyanın 4. sermaye-yoğun sanayi dalı haline gelen tekstil sanayii içerisinde de en sermaye-yoğun alt sektörler olduklarından;

-Dünyada büyük bir kısa (pamuk ve benzeri) elyaf iplik üretim kapasitesi fazlalığı bulunduğu;

-Sağladıkları katma değer en düşük olduğundan;

-Uluslararası tekstil ve konfeksiyon ticaretinde değer olarak en küçük pazara sahip olduklarından;

Türkiye gibi paranın kıt ve pahalı fakat el emeğinin bol ve nispeten ucuz olduğu sanayileşmekte olan ülkeler için artık uygun bir yatırım sektörü olma niteliğini yitirmeye başlamaktadır. Bütün bu gerçeklere rağmen Türkiye ve Hindistan 1993-1997 döneminde yoğun iplik yatırımları yapmışlar ve dünyada zaten mevcut olan kapasite fazlalığının daha da artmasına neden olmuşlardır. Çünkü 1988-1992 ve 1993-1997 dönemlerindeki kısa elyaf ring ve OE iplik yatırımları karşılaştırılması yapıldığında; kısa elyaf ring de dünyada %28'lik bir azalma gözlenirken, Türkiye'de %51.7, Hindistan'da %155.3 oranında bir artış gözlenmiştir.

OE iplik yatırımlarına bakıldığında dünyada %49.9'luk bir azalma gözlenirken, Türkiye'de %37.4 oranında, Hindistan'da ise %227.5 oranında artma gözlenmiştir. 1999 yılında krizle birlikte Türkiye'nin OE iplik yatırımları %83 azalarak 4.000 rotora düştükten sonra 2000 yılında yaşanan gelişme ile birlikte hemen %763 artarak 34.600'e çıkmış ve Türkiye tekrar Çin dışında kalan dünyanın OE iplik yatırımını en fazla yapan ülke olmuştur. 2001 yılında ise ithal edilen rotor sayısı biraz azalarak 31.932 rotora düşmesine rağmen en fazla yatırım yapan ülke konumunda yine Türkiye bulunmaktadır (Tekstil İşveren Dergisi, 2002, 12).

ITMF'nin (Uluslararası Tekstil Sanayicileri Federasyonu'nun) iki yılda bir hazırladığı Uluslararası Maliyet Karşılaştırmaları Raporları'ndan 1997 yılında hazırlanan raporda: İtalya, ABD, G.Kore, Brezilya, Türkiye, Hindistan ve Endonezya için yapılan hesaplamalar, Dünyada en ucuz OE-pamuk ipliği üretebilen ülkenin, işçi saat ücretlerinin 10 doların üzerinde bulunduğu ABD, en pahalı OE-pamuk ipliği üreten ülkenin de, işçi saat ücretlerinin 2,5 doların altında bulunduğu Türkiye olduğunu açık bir şekilde göstermiştir.

Türk tekstil sanayiinin gelişiminde yapılan en büyük yanlış, 1980'li yıllarda yaşanan altın çağdan sonra, 1990'lı yıllarda bir taraftan mevcut tekstil ve konfeksiyon üretim tesislerinin modernizasyonuna ve yenilenmesine, diğer taraftan da pazarlama ve dağıtım kanallarına ağırlık verilmesi gerekirken, tüm kaynakların ve gücün tekrar tekstil ve özellikle de pamuk ipliği üretim kapasitesinin artırılmasına harcanması olmuştur (Tekstil İşveren Dergisi, Aralık 2002, 14).

1998 yılı ve sonrası ise krizlerin patlama dönemi olarak da adlandırılabilir. 1998 yılında, 1990'lı yıllarda yapılan yanlış ve aşırı yatırımlar sonucu tekstil sanayiinde arz fazlası (yani aşırı kapasite) oluşması tam zirveye yaklaştığı bir anda, talepte de önemli bir daralma yaşanınca, Türk tekstil sanayinin hayatındaki en ciddi krizle karşı karşıya kalması kaçınılmaz olmuştur.

Talepte yaşanan daralmada Uzakdoğu ve Rusya Krizlerinin rolü büyük olmuşsa da, Türk parasının yabancı paralar karşısında aşırı değer kazanmasının rolü de bundan daha az olmamıştır. Zaten anormal yüksek finansman giderleri, pahalı enerji, pahalı pamuk nedeniyle fiyat tutturmakta zorlanan tekstil sanayii, bir de ihracat artmazken ithalat patlayınca iyice zor durumda kalmış, Kapasite kullanma oranları % 60'lara, hatta altına düşmesine sebep olmuştur.

1997-2000 döneminde Türkiye'nin tekstil+konfeksiyon ihracatı 10 milyar dolarda takılmış kalmış iken, kayıtlı ithalatı 3,5 milyar dolara ulaşmıştır. Kayıt dışı ithalat da göz önüne alındığında, bu rakamın 5 milyar doları bulduğu, hatta aştığı tahmin edilmektedir. Bir tarafta, büyük kısmı başta Çin ve diğer Uzakdoğu ülkelerinden gelen dampingli mallar olmak üzere bir milyar metre kumaş ve 500.000 ton iplik ithalatı; diğer tarafta K.K.O.'ları % 60'lara ve hatta altına düşmüş Avrupa'nın en büyük tekstil sanayii. Bu çarpıklığın faturası gerçekten de çok ağır olmuş; hatta, Kocaeli depremiyle birlikte 1999 yılında tüm Türk ekonomisinin krize girmesine neden olmuştur.

2003 yılı sonu itibariyle ihracat rakamlarına bakıldığında tekstil ve konfeksiyon sektöründe 2002 yılına kıyasla %25,6 oranında bir artışla 11,5 milyar dolar değerinde ihracat yapıldığı tesbit edilmiştir. Sektörün geçmiş yıllara kıyasla performansı artmakla birlikte, genel ihracat içindeki payı % 24'e gerilemiştir. 2002 yılında sektörün genel ihracat içindeki payı %25,4 idi. Hazır giyim ihracatının sanayi ürünleri ihracatı içindeki payı da 2002 yılında %38,8 iken; 2003 yılında %36,5'e gerilemiştir (İTKİB, 2004, 1).

Tablo 38 : 1990-2002 Yılları Arasında Tekstil ve Konfeksiyon Dış Ticaretindeki Gelişmeler

YILLAR	İHRACAT (Milyon \$)	İTHALAT (Milyon \$)
1990	4.324	1.068
1991	4.594	899
1992	5.377	1.225
1993	5.615	1.639
1994	6.435	1.637
1995	8.319	2.681
1996	8.669	2.982
1997	9.820	3.610
1998	10.456	3.536
1999	9.879	2.772
2000	10.101	3.470
2001	10.396	2.968
2002	12.050	4.083

Kaynak: DİE (DİE İstatistik Yıllıklarından derlenmiştir)

1999 yılındaki krizde Türkiye'nin GSMH'sı 204 milyar dolardan 187 milyar dolara yaklaşık 17 milyar dolarlık bir azalma göstermiştir. Bu azalmanın 1/3'ü seçim belirsizliği, hükümet arayışı, Rusya krizi... gibi değişik olumsuzluklardan, 1/3'ü 17 Ağustos depreminden kaynaklanırken, 1/3'ü de (24,0-18,5=5,5 Milyar dolarlık kısmı da) tekstil sanayiindeki krizden ileri gelmiştir.

Tablo 39 :Türk Tekstil ve Konfeksiyon Sanayiinin Sağladığı G.S.H. (Milyar Dolar)

CİNSİ	1997 YILI	1998 YILI	1999 YILI
İHRACAT *	9,0 – 9,5	8,5 – 9,0	8,0 – 8,5
Bavul Ticareti *	5,0 – 7,0	3,5 – 5,0	2,0 – 2,5
İç Tüketim *	11,0 – 12,5	10,0 – 11,0	7,0 – 9,0
Toplam	25,0 – 29,0	22,0 – 25,0	17,0 – 20,0
Ortalama Toplam	27,0	24,0	18,5

Kaynak: Tekstil İşveren Dergisi , Sayı 276 , Aralık 2002

*İhracat ve tüketim rakamlarından ithalat rakamları düşülerek bulunan değerler.

2000 yılında IMF ile yapılan stand-by anlaşması ve uygulanan program sayesinde GSMH % 6,3 artıp, tekrar 200 Milyar doların üzerine çıkarken faizlerin

hedeflenenden 10-15 puan daha az düşmesine rağmen döviz çıpasının revize edilmeden uygulanması sonucu TL aşırı değer kazandığından, tekstil ve konfeksiyon ihracatında önemli bir artış sağlanamamış ve yasal veya yasal olmayan ithalat yine 5 milyar doların üzerinde kalmıştır.

Sonuçta da tekstil ve konfeksiyon sanayii, 2001 yılındaki % 3'lük ihracat artışı ile yetinerek, Türkiye'nin II.Dünya Savaşından sonra yaşadığı bu en büyük (GSMH'nın 201 Milyar dolardan 146 Milyar dolara, kişi başına gelirin 2986 dolardan 2139 dolara düştüğü) krizden en az olumsuz etkilenen sektör olarak çıkmıştır. 2002 yılındaki, özellikle son aylardaki iki haneli ihracat artışları olumlu olmakla birlikte yeterli değildir. 2002 yılı Kasım ayı başındaki dolar kurunun, arada yaşanmış %35'lik enflasyona rağmen, 2001 yılı Kasım ayı başına göre sadece % 3 daha yüksek olması, TL'nin yine olması gerekenin üzerinde değer kazandığını göstermektedir. Bu tehlikeli gidiş acilen bilinçli bir şekilde düzeltilmezse, sonuçta ihracat artışının yavaşlaması, ithalatın da patlaması kaçınılmaz olacaktır.

Tablo 40 : Yıllar İtibariyle Tekstil ve Konfeksiyon İhracatının Türkiye Toplam İhracatındaki Payı

YIL	Toplam İhracat (1000 \$)	Konf. İhr. (1000 \$)	Konf. Payı (%)	Teks. İhr. (1000 \$)	Teks. Payı (%)	T. + K. İhr. (1000 \$)	T. + K. Payı (%)
1990	12.959.289	2.898.349	22,4	1.424.249	11,0	4.322.589	33,4
1991	13.593.539	3.219.350	23,7	1.374.357	10,1	4.593.707	33,8
1992	14.365.414	4.009.615	27,9	1.369.322	9,5	5.378.937	37,4
1993	15.345.000	4.157.997	27,1	1.457.490	9,5	5.615.487	36,6
1994	18.107.000	4.490.043	24,8	1.944.818	10,7	6.434.861	35,5
1995	21.637.041	6.188.502	28,6	2.130.665	9,8	8.319.167	38,4
1996	23.224.465	6.344.252	27,3	2.352.142	10,1	8.696.394	37,4
1997	26.261.072	7.088.669	27,0	2.730.421	10,4	9.819.090	37,4
1998	26.973.952	7.644.051	28,3	2.811.763	10,4	10.455.814	38,8
1999	26.588.264	7.145.053	26,9	2.733.641	10,3	9.878.694	37,2
2000	27.774.906	7.194.609	25,9	2.818.768	10,1	10.013.377	36,1
2001	31.339.991	7.335.856	23,4	3.060.947	9,8	10.369.803	33,2

Kaynak: DTM Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirmeler Genel Müdürlüğü / Mayıs 2002

http://www.itkib.gov.tr/rcs800/Istatistik/yillikihracat/YillarTeks_Konf_ihr.htm (12.01.2004)

Yıllar itibariyle tekstil ve konfeksiyon sektörünün toplam ihracat içindeki seyrine bakıldığında 1990-1993 yılları arasında konfeksiyon sektörünün payının %22'lerden %27'lere yükseldiği görülmektedir. Tekstil sektörünün payı ise %11'den %9,5'e gerilemiştir. 2001 yılına gelindiğinde ise Konfeksiyon sektörünün payı %23,4 ve tekstil sektörünün payı ise %9,8 olmuştur. Tekstil ve konfeksiyon sektörünün toplam ihracatın %33,2'sini karşıladığı görülmektedir.

Tablo 41 : Genel İhracatımızın Sektörel Dağılımı (%)

	1997	1998	1999	2000	2001
Deri/Tekstil/Hazır Giyim	38.5	39.6	37.8	37.2	34.0
Makine ve Ulaşım Araçları	12.8	15.2	18.9	20.7	22.8
Metal Dışı Mineral Mamuller	3.2	3.1	3.2	3.7	3.5
Gıda/Tarım/Hayvancılık	20.8	18.7	16.7	13.8	13.9
Demir- Çelik	8.6	6.8	6.6	6.7	8.0
Diğer	16.1	16.6	16.8	17.9	17.8
TOPLAM	100	100	100	100	100

Kaynak: <http://www.foreigntrade.gov.tr/IHR/sektor/tekstil.htm>

(Açıklama: 12 Ocak 2004 sayfa ziyaret etme tarihidir).

Genel ihracatımızın sektörel dağılımına bakıldığında tekstil ve hazır giyim sanayiinin %34'lük payla birinci sırada, makine ve ulaşım araçlarının %22.8'lik payla ikinci sırada yer aldığı görülmektedir.

Hazır giyim ihracatımızda örme giyimin payı yaklaşık %61'dir. İhraç edilen başlıca ürünler ise; örme kazak, süveter, hırka, yelek vb. eşya örme tişörtler, fanilalar, atlet ve diğer iç giyim eşyası, kadınlar ve kız çocukları için örme ve örme olmayan takım elbiseler, takımlar, ceketler, etekler, pantolonlar, pijamalar, bornozlar, sabahlıklar vb. eşya, erkekler ve erkek çocukları için örme olmayan takım elbiseler, ceketler, pantolonlar, örme olmayan gömlekler, kadınlar ve kız çocukları için örme olmayan bluzlar, gömlek bluzlardır.

Tablo 42 : Türkiye'nin Hazır Giyim İhracatı (Değer: Milyon \$)

ÜRÜNLER	1997	1998	1999	2000	2001	98/97 (%)	99/98 (%)	00/99 (%)	01/00 (%)
Örme Giyim ve Aksesuarlar	3.961	4.233	3.787	3.697	3.641	6.9	-10.5	-2.4	-1.5
Örülmemiş Giyim ve Aksesuarlar	2.321	2.467	2.413	2.486	2.640	6.3	-2.2	3.0	6.2
TOPLAM	6.282	6.700	6.200	6.183	6.281	6.7	-7.5	-0.3	1.6

Kaynak: Sevim Ü.,(2002). "Türk Hazır Giyim Sanayiinin İhracat İmkânları", İGEME,Ankara, s:9

Hazır giyim alanında Türkiye'nin en önemli rakipleri, özellikle düşük ihraç fiyatlarına sahip Uzakdoğu ülkeleridir. Bu sektörde dünyanın en büyük ihracatçısı olan Çin, önemli bir rakibimiz olmakla birlikte, en önemli pazarımız olan AB'ye uzaklığı ve 2005 yılına kadar bu pazarda kotaya tabi olması Türkiye için bir avantajdır. Fakat, 2005 yılından sonra kotaların kalkmasıyla dünya pazarlarında daha çetin bir rekabetin yaşanacağı muhakkak görünmektedir. Bu yüzden, Türkiye'nin kalite, teknolojik altyapı ve tasarım alanlarında üstünlük sağlaması bir zorunluluk haline gelmiştir (DPT, 2000).

1996 yılında Türkiye ile AB arasında gerçekleştirilen gümrük birliği sonucunda AB'nin Türk tekstil ve konfeksiyon ürünlerine uyguladığı kotalar kaldırılmıştır. Bugün Türkiye'ye hazır giyimde kota uygulayan ülkeler olarak sadece ABD ve Kanada kalmıştır.

Türkiye'nin ülkeler itibariyle hazır giyim ihracatına bakıldığında en önemli pazarımızı Avrupa Birliği oluşturmaktadır. Ülkeler bazında bakıldığında en önemli pazarlarımız; Almanya, ABD, İngiltere, Fransa, Hollanda ve Belçika-Lüksemburg'tur. İngiltere, Fransa, Danimarka, İsrail, İspanya ve Kanada'ya gerçekleştirilen hazır giyim ihracatı son yıllarda düzenli olarak artmaktadır. Rusya, Suudi Arabistan, Mısır ve Cezayir'e gerçekleştirilen hazır giyim ihracatı ise düşüş eğilimini sürdürmektedir (Sevim, 2002, 6).

İhracatımızın artırılabilceği başlıca pazarlar İngiltere, İspanya, Danimarka, İsrail, Kanada, İsveç ve Norveç'tir. Son yıllarda hazır giyim ihracatımızı önemli ölçüde artırdığımız İngiltere, pazar olarak ikinci bir Almanya olma yolunda çok büyük bir potansiyel taşımaktadır.

Diğer taraftan, yine son yıllarda hazır giyim ihracatımızın büyük bir kan kaybettiği Rusya ve Polonya pazarları hala önemli fırsatlar taşımaktadır. Hazır giyim ihracatımızın son derece dalgalı bir seyir izlediği Kuzey Afrika ülkeleri de ihracatımızın artırılabilceği hedef pazarlar olarak değerlendirilebilecek potansiyel taşımaktadır.

Tablo 43 : Türkiye'nin Hazır Giyim İthalatı (Değer: Milyon \$)

ÜRÜNLER	1997	1998	1999	2000	2001	98/97 (%)	99/98 (%)	00/99 (%)	01/00 (%)
Örme Giyim ve Aksesuarlar	74.394	88.200	79.399	111.926	83731	18.5	-10.0	41.0	-25.2
Örülmemiş Giyim ve Aksesuarlar	129.421	117.879	96.965	118.056	113.056	-9	-17.7	22.5	-4.8
TOPLAM	203.815	206.079	176.364	230.673	196.787	1.1	-14.4	30.8	-14.7

Kaynak: Sevim Ü.,(2002). "Türk Hazır Giyim Sanayiinin İhracat İmkanları", İGEME,Ankara, s:12

AB ile Türkiye arasında 1996 yılı başında gerçekleştirilmiş olan gümrük birliği sonucunda, Türkiye'nin AB'den ithalatta sanayi ürünlerine uygulamakta olduğu tüm gümrük vergileri ve eş etkili vergiler kaldırılmış, bunun bir sonucu olarak da hazır giyim ithalatı artış göstermiştir.

1995 yılından sonra sürekli artış kaydeden hazır giyim ithalatı 1999 yılında bir miktar düşmesine karşın 2000 yılında %30 artışla 230 milyon dolara ulaşmıştır. 2000 yılındaki bu yükselişin en önemli nedeni uygulanan ekonomik program nedeniyle TL'nin değerinin yükselmesidir.

Türkiye’de Kasım 2000 ve Aralık 2001 yıllarında ortaya çıkan mali krizler sonucunda TL’nin büyük oranda devalüe edilmesi, ithalatı pahalı hale getirmiş, bu da hazır giyim ithalatının 2001 yılında %14,7 gibi önemli bir oranda gerilemesine yol açmıştır. Türkiye’nin hazır giyim ithalatını gerçekleştirdiği başhca ülkeler, İtalya, Fransa, Almanya, İngiltere, ABD ve Çin’dir.

Tablo 44 : Türkiye İthalatının Sektörel Dağılımı (%)

	1980	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
1. Tarım Ürünleri	5.0	12.6	12.6	11.2	10.1	9.4	8.4	7.6	7.4
2. Madencilik Ürünleri	52.6	26.2	18.8	18.5	17.3	14.3	17.5	21.4	23.8
3. Sanayi Ürünleri	42.4	61.1	68.4	70.0	72.1	75.6	73.6	70.6	65.6
Tekstil	1.0	2.5	5.1	4.8	4.8	5.0	4.7	3.9	4.6
Hazır Giyim	0.0	0.1	0.1	0.4	0.5	0.5	0.5	0.5	0.6
4.Sınıflandırılmamış Mallar	0.0	0.1	0.1	0.4	0.4	0.6	0.5	0.3	3.2
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: DPT (2003).”Dünyada ve Türkiye’de T.- H. G. Sektörleri ve Türkiye’nin Rekabet Gücü,s:19

Türkiye’nin genel ithalatı içerisinde tekstil ve hazır giyim ürünlerinin yeri ve payları incelendiğinde, bu ürünlerin ithalatı 1990 yılından itibaren artmasına rağmen düşük seviyededir (DPT, 2003, 19).

2.3. Dünya Ticaretinde Tekstil ve Hazır Giyim Sanayii Ürünlerinin Payı

Dünya ticareti, 1980-2000 döneminde %210 oranında artarak yaklaşık 2 trilyon dolar seviyesinden 6,2 trilyon dolar seviyesine yükselmiştir. 1980-2000 döneminde tekstil ve hazır giyim ürünlerinin ihracatı, zaman zaman istikrarsızlık gösterse de, 1998 yılına kadar artmaya devam etmiştir. Ancak, 1998 yılında Güneydoğu Asya krizinin de etkisiyle, özellikle Asya pazarındaki daralma nedeniyle, tekstil ve hazır giyim ürünleri ihracatında gerileme gözlenmeye başlanmıştır. Bu gerilemede sektör ürünlerinin fiyatlarında yaşanan gerilemenin de etkili olduğu düşünülmektedir (DPT, 2003, 1).

2005 yılı itibariyle Çok Elyafıllar Anlaşması (Multifiber Agreement)'nın sona erecek olması ve kotaların kalkması nedeniyle, dünya ticaretinde tekstil ve hazır giyim ürünleri ticaretinde bazı değişiklikler beklenmektedir. Bu beklentiler; dünya tekstil ve hazır giyim ürünleri ihracatının değer olarak artacağı, ancak bu ürünlerin dünya ticaretindeki payının fazla değişmeyeceği yönündedir.

Tablo 45 :Dünya Tekstil ve Hazır Giyim Ticareti (Milyar \$)

YILLAR	TEKSTİL	HAZIR GİYİM	TOPLAM
1990	104.3	108.0	212.3
1995	150.3	157.4	307.7
1996	151.1	164.1	315.2
1997	157.7	182.3	340.0
1998	151.3	186.0	337.3
1999	147.8	186.1	333.9
2000	157.5	198.9	356.4
YILLIK YÜZDE DEĞİŞME			
1990-00	4.2	6.3	5.3
1996	0.5	4.3	2.4
1997	-4.4	11.1	7.9
1998	-4.1	2.0	-0.8
1999	-2.4	0.0	-1.0
2000	6.6	6.9	6.8
DÜNYA TİCARETİ İÇİNDEKİ PAYI (%)			
1999	2.7	3.4	6.1
2000	2.5	3.2	5.8
İMALAT SANAYİ ÜRÜNLERİ TİCARETİ İÇİNDEKİ PAYI (%)			
1999	3.5	4.4	7.9
2000	3.4	4.3	7.7

Kaynak: DPT (2003). "Dünyada ve Türkiye'de T.- H. G. Sektörleri ve Türkiye'nin Rekabet Gücü, s:3

Hazır giyim sanayiinin emeğe dayalı olması, birim maliyetlerin emeğe göre değişmesi nedeniyle 2005 sonrası bugün net ihracatçı olan birçok ülkenin net ithalatçı pozisyonları zayıflayabilecek, hatta net ithalatçı konuma gelebileceklerdir. Bu durumun telafisinin modaya dönük üretim yapmakla ve markalaşma ile mümkün olmadığı düşünülmektedir. Nedeni, pazarın sınırlı olması ve markalı ürün ihracatından elde edilen kazancın, ucuz emekten dolayı ortaya çıkan kayıpları telafi etmesinin beklenmemesidir.

2.3.1. Dünya Ticaretinde Türk Tekstil ve Hazır Giyim Dış Ticaretinin Yeri

Dünya hazır giyim ihracatı incelendiğinde Çin, Hong Kong ve İtalya'nın uzun yıllardır ilk üç sırayı paylaştığı görülmektedir. Bu sıralama sadece kendi aralarında değişmiştir. 1990 yılında 3. sırada Çin, 2. sırada İtalya ve 1. sırada Hong Kong yer alırken, 1994 yılından itibaren bu sıralama değişmiş, Çin 1. sıraya yükselmiş, Hong Kong ve İtalya 2. ve 3. sırada yer almışlardır. Daha sonraki yıllarda da bu sıralama değişmemiştir.

Yıllar itibariyle, tekstil ihracatımız incelendiğinde 1980-1990 arası ve 1990-1995 arası dönemde % 10 oranında artarken, 1995-2000 arası dönemde sektörde ve ülkemizde yaşanan ekonomik kriz nedeniyle sadece % 7,4 oranında artmıştır.

Yıllar itibariyle, konfeksiyon ihracatımız incelendiğinde ise, 1980-1990 arası dönemde % 40 oranında, 1990-1995 arası dönemde % 16,5 oranında artarken, sektörün içinde bulunduğu darboğaz neticesinde 1995-2000 arası dönemde % 2 gibi oldukça düşük bir düzeyde artmıştır. Bu durum, ülkemiz konfeksiyon ürünü ihracatının son yıllarda ivme kaybettiğini göstermektedir. İlk on yıllık dönem sonunda ülkemiz ürünlerinin ihracatta doğal sınırına gelmesi nedeniyle sadece markalı ürün üretimi yapılması halinde geçmiş dönemdeki başarılı artış oranının yakalanabileceği düşünülmektedir.

2002 yılı Ocak-Haziran dönemi verileri geçtiğimiz yılın aynı dönemi ile karşılaştırıldığında, tekstil ihracatımız % 0,5 düşüş kaydederken, konfeksiyon ihracatımız ise % 14 oranında artış göstermiştir. Bu dönemde, genel ihracatımız içinde tekstilin payı %9,8, konfeksiyonun payı ise %26,6 olması, sektörün ihracattaki payının yeniden yükselişe geçtiği görülmektedir (WWW doküman: www.foreigntrade.gov.tr/THR/sektor/tekstil.htm). (Açıklama: 7 Şubat 2004 sayfa ziyaret etme tarihidir).

Türkiye dünyada önde gelen hazır giyim ihracatçısı ülkeler sıralamasında 2000 yılı itibariyle 7. sırada yer alırken 2001 yılı itibariyle dünyanın 5. büyük tedarikçisidir (TGSD, 2003, 10).

Tablo 46 : Önde Gelen Hazır Giyim İhracatçısı Ülkelerin Dünya ve Kendi İhracatları İçinde Hazır Giyim Sanayiinin Payı (%)

	TOPLAM ÜLKE İHRACATI İÇİNDE		DÜNYA HAZIR GİYİM İHRACATI İÇİNDE			
	1990	2000*	1980	1990	1999	2000
Çin	15.6	14.5	4.0	9.0	16.2	18.0
Hong Kong	18.7	12.0	11.5	8.6	5.1	5.0
İtalya	7.0	5.6	11.3	11.0	7.1	6.6
ABD	0.7	1.1	3.1	2.4	4.4	4.3
Meksika	1.4	5.2	0.0	0.5	4.2	4.4
Almanya	1.9	1.2	7.1	7.3	4.0	3.4
Türkiye	25.7	24.6	0.3	3.1	3.5	3.3
Fransa	2.2	1.8	5.7	4.3	3.1	2.7
G. Kore	12.1	2.9	7.3	7.3	2.6	2.5
Hindistan	1.41	14.2	1.5	2.3	2.6	2.8
İngiltere	1.6	1.4	4.6	2.8	2.4	2.1
Endonez.	6.4	7.6	0.2	1.5	2.1	2.4
Belçika**	1.7	2.1	-	1.9	2.1	2.0
Bangladeş	38.5	74.9	0.0	0.6	2.1	-
Tayland	12.2	5.7	6.0	3.7	1.9	1.5

* veya en yakın yıl

** 1998'e kadar Belçika Lüksemburg

Kaynak: DPT (2003). "Dünyada ve Türkiye'de T.- H. G. Sektörleri ve Türkiye'nin Rekabet Gücü,s:17

ABD ise 1990'lı yıllarda dünya hazır giyim ihracatı içindeki payı %2.4 iken 10 yıllık süre içersinde %4.3'e çıkarmayı başarmıştır.

Çin 1990 yılında 9,7 milyar dolar olan hazır giyim ihracatını 10 yıllık dönemde 3,7 kat artırarak 2000 yılında 36 milyar dolara yükseltmiştir. Bu artışla, dünya hazır giyim ihracatındaki payını %9'dan %18'e çıkarmayı başarmıştır.

İşçi ücretlerinin çok düşük olması, önemli devlet desteğinin olması ve girdilerinin büyük kısmını iç pazardan temin edebilmesi dünya pazarlarında Çin'e büyük rekabet avantajı sağlamaktadır. Öte yandan, Çin ekonomisinin son yıllarda gösterdiği büyüme performansı nedeniyle iç pazarın canlı olması, bu sektörü daha da güçlü kılmaktadır.

Tablo 47 : Önde Gelen Hazır Giyim İhracatçısı Ülkeler (Milyon Dolar)

	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Çin	9.669	24.049	25.034	31.803	30.048	30.078	36.071
İtalya	11.838	11.839	16.172	14.857	14.742	13.240	13.217
Hong Kong	9.266	9.540	8.979	9.330	9.667	9.571	9.935
Meksika	587	2.731	3.753	5.636	6.603	7.772	8.696
ABD	2.564	6.651	7.511	8.972	8.793	8.269	8.646
Almanya	7.882	7.500	7.579	7.503	8.014	7.768	6.837
Türkiye	3.331	6.119	6.067	6.697	7.058	6.516	6.533
Fransa	4.671	5.621	5.529	5.345	5.748	5.685	5.427
Hindistan	2.530	4.110	4.217	4.343	4.782	5.153	V.Y.
G. Kore	7.879	4.957	4.221	4.192	4.651	4.871	5.026
Endonez.	1.646	3.376	3.591	2.904	2.630	3.857	4.734
İngiltere	3.042	4.648	5.185	5.281	4.920	4.487	4.111
Tayland	2.817	3.729	3.686	3.409	3.540	3.453	3.948
Belçika*	2.000	2.723	3.017	3.494	4.042	4.127	3.942
Bangladeş	643	1.969	2.218	2.688	3.786	V.Y.	V.Y.

*1998'e kadar Belçika ve Lüksemburg birlikte alınmıştır.

V.Y.= Veri Yok

Kaynak: DPT (2003). "Dünyada ve Türkiye'de T.- H. G. Sektörleri ve Türkiye'nin Rekabet Gücü,s:7

Devlet kontrolü tarafından yapılan sübvansiyonlar ile birlikte Çin para kuru manipülasyonunun sağladığı ihracat teşviki Çin'e tekstil ve hazır giyim ticaretinde başa çıkılamaz bir rekabetçi avantaj kazandırmıştır (Tekstil ve İşveren Dergisi, 2003, 40).

Türkiye ise 1990 yılında 3,3 milyar dolar olan hazır giyim ihracatını 10 yıllık dönemde artırarak 2000 yılında 6,5 milyar dolara yükseltmiştir. Bu artışla, dünya hazır giyim ihracatındaki payını %3,1'den %3,3'e çıkarmayı başarmıştır.

Dünya hazır giyim ihracatında önemli rol oynayan diğer ülkelerden ABD, 2000 yılındaki, 8,6 milyar dolarlık ihracatıyla sıralamada 5.'likte yer almıştır. Türkiye ise, özellikle 1995 yılında hazır giyim ihracatını ciddi biçimde artırmış, 2000 yılında 6,5 milyar dolarlık ihracatla Almanya'nın ardından 7. sırada yer almıştır. Yine 1990'ların başında hazır giyim ihracatında adı geçmeyen ülkelerden biri Bangladeş, 2000 yılında 4,8 milyar dolarlık ihracatıyla dünyanın sayılı hazır giyim ihracatçıları arasına girmeyi başarmıştır.

Dünya tekstil ve hazır giyim ticaretine etki edecek en önemli olaylardan birisi, Çin'in 11 Aralık 2001 tarihinde DTÖ'ye 143. üye olarak girmesidir. Çin'in DTÖ'ye üye olması, DTÖ'nün "Tekstil ve Konfeksiyon Antlaşması"na tabii olacağı, bunun sonucunda da tarife indirimlerinden yararlanacağı anlamına gelmektedir. Bu antlaşma tekstil ve hazır giyim sektöründe uygulanmakta olan kotaların 2005 yılına kadar kademeli olarak kaldırılmasını gerekli kılmaktadır.

Çin'in DTÖ üyeliği, tekstil ve hazır giyim sanayisinin sahip olduğu özellikler düşünüldüğünde, diğer tekstil ve hazır giyim ihracatı yapan ülkelerin tedirgin olması kaçınılmaz olacaktır. Ancak, bir taraftan da 1,5 milyar nüfusluk Çin pazarı da dünyaya açılmak durumunda kalacak; Çinli üreticiler de liberalleşen iç pazarda yabancı firmaların rekabetiyle karşı karşıya kalacaklardır.

Tablo 48 : Önde Gelen Tekstil İhracatçısı Ülkeler (Milyon Dolar)

	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Çin	7.219	13.916	12.112	13.828	12.817	13.043	16.135
G. Kore	6.076	12.313	12.718	13.337	11.279	11.618	12.780
İtalya	9.492	12.797	13.205	12.907	13.034	12.011	11.958
Tayvan	6.128	11.882	12.048	12.772	11.159	10.906	11.687
Almanya	14.033	14.389	13.787	13.228	13.672	12.281	11.018
ABD	5.039	7.372	8.009	9.193	9.216	9.510	10.018
Japonya	5.859	7.178	6.927	6.750	5.971	6.598	7.023
Fransa	6.058	7.468	7.303	7.214	7.570	7.025	6.762
Belçika*	6.375	7.880	7.438	7.393	7.472	6.694	6.402
Hindistan	2.180	4.358	4.936	5.243	4.558	5.086	V.Y.
Pakistan	2.663	4.256	4.919	4.608	4.302	4.258	4.532
İngiltere	4.379	5.163	5.399	5.618	5.427	4.464	4.214
Türkiye	1.440	2.527	2.722	3.352	3.549	3.478	3.672
Endonez.	1.241	2.713	2.835	2.255	2.359	3.019	3.505
İspanya	1.497	2.595	2.886	3.027	3.235	3.066	2.966
Hollanda	2.911	3.526	3.240	3.010	3.089	2.931	2.664
Meksika	713	1.283	1.548	1.910	2.030	2.302	2.551

*1998'e kadar Belçika ve Lüksemburg birlikte alınmıştır.

V.Y.= Veri Yok

Kaynak: DPT (2003). "Dünyada ve Türkiye'de T.- H. G. Sektörleri ve Türkiye'nin Rekabet Gücü,s:5

Önde gelen tekstil ihracatçısı ülkeler sıralamasında da Türkiye 1990 yılında 1,440 milyon dolar olan tekstil ihracatını 2000 yılında 3,672 milyon dolara çıkarmıştır. 1990 yılında dünya ticaretindeki payı %1,4 iken 2000 yılında bu pay %2,3'e çıkmış ancak dünya ticareti sıralamasında ilk 15'in içine girememiştir.

Tablo 49 : Önde Gelen Hazır Giyim İthalatçısı Ülkelerin Dünya ve Kendi İthalatları İçinde Hazır Giyim Sanayiinin Payı (%)

	TOPLAM ÜLKE İTHALATI İÇİNDE		DÜNYA HAZIR GİYİM İTHALATI İÇİNDE			
	1990	2000*	1980	1990	1999	2000
ABD	5.2	5.3	16.4	24.1	30.0	31.6
Almanya	5.7	3.9	19.7	18.2	10.6	9.2
Japonya	3.7	5.2	3.6	7.8	8.4	9.4
Hong Kong	8.2	7.5	0.9	0.7	1.0	0.8
İngiltere	3.1	3.9	6.8	6.2	6.4	6.2
Fransa	3.6	3.8	6.2	7.5	5.9	5.5
İtalya	1.4	2.6	1.9	2.3	3.0	2.9
Hollanda	3.8	2.5	6.8	4.3	2.6	2.3
Belçika**	3.0	2.8	-	3.3	2.5	2.3
Meksika	1.4	2.0	0.3	0.5	1.9	1.6
İspanya	1.9	2.5	0.4	1.5	1.8	1.8
İsviçre	4.9	3.9	3.4	3.1	1.7	1.5
Kanada	2.0	1.5	1.7	2.1	1.7	1.8
Avusturya	4.8	3.6	2.2	2.1	1.4	1.2
Danimark	3.2	5.0	1.2	1.0	1.3	1.1

* veya en yakın yıl

** 1998'e kadar Belçika Lüksemburg

Kaynak: DPT (2003). "Dünyada ve Türkiye'de T.- H. G. Sektörleri ve Türkiye'nin Rekabet Gücü, s:21

Dünya hazır giyim ithalatında önde gelen ülkelere bakıldığında, bu ülkelerin aynı zamanda kişi başına düşen gelirde de, dünyanın önde gelen gelişmiş ülkeleri olduğu görülmektedir. Dünya ithalatında ilk 5 sırada yer alan ABD, Japonya, Almanya, Hong Kong ve İngiltere dünya toplam hazır giyim ithalatının %68'ini, ilk 10'dakiler %83'ünü, ilk 15'tekiler %91'ini gerçekleştirmektedir.

Dünyanın en büyük hazır giyim ithalatçısı olan ABD, 66,3 milyar dolar ile 2000 yılında dünya hazır giyim ithalatının %33,3'ünü tek başına gerçekleştirmiştir. 2. ve 3. sıralardaki Japonya ve Almanya, diğer önemli hazır giyim ithalatçıları olup, 2000 yılında yaklaşık %10'ar pay sahip olmuşlardır.

Dünya tekstil ithalatı içinde Türkiye 1990'da %0,5'lik bir paya sahipken bu pay 2000 yılında %1,4'e kadar yükselmesine rağmen sıralamada oldukça sonlardadır.

Bölgeler itibariyle 2000 yılı dünya hazır giyim ihracatı incelendiğinde, Asya'nın 89,4 milyar dolarlık ihracat ile yaklaşık %45 pay ile dünya hazır giyim ihracatından en büyük payı almıştır. Asya'nın hazır giyim ihracatında 2000 yılı itibariyle en büyük payı %40 ile Kuzey Amerika, %23,3 ile Batı Avrupa almıştır. Batı Avrupa 1990 yılı itibariyle dünya hazır giyim ihracatında %43,6'lık payla Asya ile eşit paya sahipken 2000 yılı sonuna kadar bu pay %14,8 azalarak %28,8'e gerilemiştir. Latin Amerika'nın 2000 yılı hazır giyim ihracatı %11,4'lük bir payla 22,6 milyar dolar civarındadır.

Dünya hazır giyim ihracatındaki payı en düşük olan bölge Kuzey Amerika bölgesi olup, 2000 yılındaki ihracat miktarı 10,7 milyar dolar, ihracat payı ise %5,4 civarında gerçekleşmiştir. İhracatın 6,8 milyar dolarlık büyük bir kısmı Latin Amerika'ya yapılırken, kendi içindeki ihracat miktarı ise, 2,8 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir (DTÖ, 2000).

2.3.2. Türkiye Tekstil ve Hazır Giyim Dış Ticaretinin Ülkelere Göre Dağılımı

Türkiye tekstil ihracatının en önemli pazarı ihracatın yarısından fazlasının yapıldığı AB ülkeleridir. Bu ülkelerin ihracatımız içindeki payı 1990-2001 döneminde azalmıştır. Başka bir deyişle tekstil ürünleri ihracatımızda AB'ye bağımlılık düzeyi 1990'dan itibaren azalmıştır. 1995 yılında girilen Gümrük Birliği'nin oluşturulması sonucunda AB ülkelerine yapılan ihracatın payında değişme olmamıştır. Gümrük Birliği sonucunda AB pazarında önemli bir atılımın olacağı beklentisi doğru çıkmamış, 2001 yılına AB pazarına gerçekleştirilen ihracat artışı 1996 yılına göre 1 milyar dolar olmuştur.

Orta ve Doğu Avrupa ile BDT (Bağımsız Devletler Topluluğu) pazarlarında 1990'lı yılların ortalarına doğru çıkan olumlu gelişmeler nedeniyle Türkiye'nin bu bölgelere olan tekstil ihracatı artmış, 1997 Rusya krizi sonrasında tekrar azalmaya başlamıştır.

2003 yılında gerçekleştirilen tekstil ihracatında ABD pazarında %11,3'lük bir düşüş gözlenmektedir. Öte yandan Bulgaristan, İspanya, İtalya, Romanya ve Rusya Federasyonu'na %28 ile %64 arasında değişen oranlarda tekstil ihracatı artmıştır. Yapılan incelemede daha çok yünden dokunmuş elyaf, iplik, dokuma kumaş, bitkisel liflerden üretilmiş elyaf, ve örme mensucattan yoğunlaşmış olduğu görülmektedir.

Tablo 50 : Türkiye'nin Tekstil Sanayi İhracatının Ülkelere Göre Yüzde Dağılımı

Ülkeler	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Almanya	32.6	27.6	26.6	27.3	25.8	24.0
İngiltere	8.4	8.5	8.3	9.3	10.3	11.0
ABD	7.0	7.2	8.0	10.1	12.0	10.9
Fransa	6.1	6.2	6.8	7.2	6.9	7.1
İtalya	4.8	5.6	5.7	6.1	5.8	6.4
Hollanda	4.1	3.6	3.8	3.9	4.0	3.7
Belçika	2.2	2.7	3.3	3.1	2.8	2.6
İsrail	0.9	1.0	1.2	1.4	1.5	1.7
İspanya	0.7	0.7	1.0	1.7	1.7	1.6
Rusya Fed.	4.6	5.4	3.3	1.4	1.3	1.6
AB Ülkeler	63.0	59.0	60.7	64.5	63.0	63.0
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: DPT (2003). "Dünyada ve Türkiye'de T.- H.G. Sektörleri ve Türkiye'nin Rekabet Gücü, s:16

Türkiye'nin 2003 yılında gerçekleştirilen tekstil ithalatında Çin Halk Cumhuriyeti'nden ve Pakistan'dan yapılan tekstil ithalatında sırasıyla %88,6 ve %76,8 artış dikkat çekmektedir. İncelemelerden Çin Halk Cumhuriyeti'nden yapılan tekstil ithalatının yünden dokunmuş elyaf, iplik, dokuma kumaş, bitkisel liflerden dokunmuş elyaf, örme mensucat ve özel dokuma mensucatta yoğunlaştığı görülmektedir. Pakistan'dan yapılan ithalatta ise daha çok votka ve keçenin yanı sıra, sentetik suni filamentlerden dokunmuş elyaf, iplik, dokuma kumaşa yoğunlaştığı tespit edilmiştir (TGSD, 2004, 9).

Türkiye'nin hazır giyim ihracatının ülkelere göre dağılımı incelendiğinde, Türkiye'nin en önemli hazır giyim pazarı, tekstilde olduğu gibi, AB ülkeleridir. Bu ülkelerin toplam hazır giyim ihracatındaki payları %65'in üzerindedir. Bu oran 1990'lı yılların başında %80'in üzerinde iken, 1993 yılından itibaren Türkiye'nin

Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile BDT'ye olan hazır giyim ihracatının artması nedeniyle düşmüştür. AB ile Gümrük Birliği'nin başladığı 1995 yılı sonrası AB ülkelerine olan hazır giyim ihracatımızda önemli bir artış gerçekleşmemiştir. Türkiye'nin NAFTA bölgesine yaptığı ihracat miktar olarak artsa da pay olarak önemli ölçüde değişmemiştir. Tekstile benzer şekilde son yıllarda hazır giyim sanayii ihracatı içerisinde Almanya'nın payı azalırken ABD, İngiltere, İtalya, İsrail ve İspanya pazarlarının payları artmaktadır (DPT, 2003, 17).

Hazır giyim ve konfeksiyon ihracatının 2003 yılındaki performans kaybının gerisindeki en önemli etkenler Euro/ Dolar paritesi, TL'ni başlıca paralar karşısında önemli değeri kazanmış olması ve başlıca maliyet faktörlerindeki artışlar olmuştur.

Türkiye hazır giyim ve konfeksiyon ihracatının yaklaşık %70 kadarlık bir kısmını AB üyesi ülkelere gerçekleştirmektedir. İhracat gelirlerinin büyük bölümü Euro cinsinden kazanılmakta, ihracat rakamları ise dolar cinsinden tutulmakta ve açıklanmaktadır. Euro'nun dolara karşı değeri kazanması ve böylece seyretmesi, hazır giyim ihracatındaki performans kaybının kağıt üzerinde görüldenden daha fazla olmasına yol açmaktadır.

Hazır giyim ve konfeksiyon sektöründe 2003 yılında kaydedilen ihracat artışında, yıl içerisinde Çin Halk Cumhuriyetinde görülen SARS hastalığı dolayısıyla bir çok ithalatçının bir dönem tehlikesiz ülkelere tedarik yoluna gitmelerinin de pozitif bir etkisi olduğu görülmüştür.

2003 yılının 10 ayında gerçekleştirilen hazır giyim ihracatında, İspanya'ya %86.6 oranında artış görülmektedir. Yapılan incelemede, İspanya'ya ihraç edilen örme giyim eşyasında %100 oranında, dokuma giyimde ise %92 oranında artış görülmektedir. Bu da Mango, Zara gibi dünyaca ünlü İspanyol markalarının üretimini büyük ölçüde Türkiye'ye kaydırarak düşündürmektedir.

2003 yılı verilerine göre, gerçekleştirilen hazır giyim ithalatında, Bulgaristan'dan yapılan hazır giyim ithalatında %175 oranında artış görülmektedir.

Endonezya'dan yapılan hazır eşya ve örme giyim eşyası ithalatında %200'lerin üzerinde artış görülmüştür. Endonezya'dan yapılan toplam hazır giyim ithalatı %122 oranında artmıştır (İTKİB, 2004).

Tablo 51 : Türkiye'nin Hazır Giyim Sanayi İhracatının Ülkelere Göre Yüzde Dağılımı

ÜLKELER	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Almanya	44.5	37.1	36.3	35.9	34.7	32.5
A.B.D.	10.5	10.3	11.4	13.9	18.8	18.5
İngiltere	5.7	5.8	6.8	8.6	11.3	12.8
Fransa	7.0	5.9	5.9	6.1	5.8	6.3
Hollanda	5.3	4.7	5.1	5.0	4.6	4.9
Belçika-Lük.	1.9	1.9	2.4	2.6	2.7	2.6
Rusya Fed.	6.9	12.6	6.4	3.4	3.3	2.4
İtalya	1.8	1.8	2.1	2.1	2.1	2.2
Danimarka	0.9	1.0	1.1	1.2	1.3	1.9
İspanya	0.5	0.6	0.7	1.3	1.5	1.6
İsveç	0.8	0.9	1.1	1.2	1.2	1.2
İsrail	0.1	0.1	0.2	0.5	0.9	1.2
AB Ülkeleri	70.7	61.8	63.8	66.2	66.9	68.1
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: DPT (2003). "Dünyada ve Türkiye'de T.- H.G. Sektörleri ve Türkiye'nin Rekabet Gücü, s:18

İmalat sanayi katma değeri içerisinde tekstil ve hazır giyim sektörlerinin payı hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler de sürekli azalma eğilimindedir. Bu sektörlerde üretilen katma değer miktarları gelişmekte olan ülkeler lehine sürekli artmasına rağmen; sektörlerde üretilen katma değer büyük kısmı hala gelişmiş ülkeler tarafından üretilmektedir.

İmalat sanayi katma değeri içerisinde tekstil ve hazır giyim sektörlerinin payı Pakistan, Endonezya, Türkiye ve Portekiz'de dikkat çeken miktardadır. Bu ülkelerin imalat sanayi ürünleri içerisinde tekstil ve hazır giyim sektörleri diğer sektörlerle göre daha öndedir. Burada en dikkat çekici durum Türkiye, Endonezya hariç tüm önemli üretici ülkelerin imalat sanayi katma değeri içerisinde tekstil ve hazır giyim sektörlerinin payının azalıyor olmasıdır.

Tablo 52 : İmalat Sanayii Katma Değer Üretimi İçerisinde Tekstil ve Giyim Sanayilerinin Payı (%)

ÜLKELER	1990	1998
ABD	5.0	4.0
Japonya	5.0	4.0
İtalya	13.0	-
Fransa	6.0	5.0
İngiltere	5.0	5.0
İspanya	-	7.0
Kanada	6.0	5.0
Çin	15.0	12.0
Hindistan	15.0	10.0
Pakistan	27.0	-
Endonezya	15.0	18.0
Malezya	6.0	4.0
G. Kore	12.0	9.0
Güney Afrika Cum.	8.0	7.0
Meksika	5.0	3.0
Türkiye	15.0	18.0
Portekiz	21.0	17.0
Arjantin	10.0	-
Yunanistan	20.0	12.0

Kaynak: DPT (2003). "Dünyada ve Türkiye'de T.- H.G. Sektörleri ve Türkiye'nin Rekabet Gücü, s:40

2.4. Tekstil ve Hazır Giyim İhracatında Sektöre Verilen Teşvikler ve Yabancı Sermaye İzinleri

Tekstil ve hazır giyim sektörü toplam ihracatta %37'ye varan payıyla yatırımcıların büyük ölçüde ilgisini çekmektedir. Avrupa Topluluğu ile rekabet edildiğinde ayakta kalabilecek tek sektörümüzdür. Devlet Planlama Teşkilatı tarafından sektöre verilen teşvikler 80'li yıllarda artış göstermiştir. Ülkemizde tekstil ihracatının büyük kısmı hazır giyim ürünü olarak gerçekleşmektedir. Burada miktar bazındaki kotalar kısıtlayıcı olmaktadır. Bunun sonucunda da yapılan yatırımlar yavaşlamaktadır. Miktar bazındaki kotaları, değer bazında yükseltmek için yönlendirme ve düzenlemeler yapılmıştır. İhracat teşvikleri ise değeri yüksek mamullere doğru yönlendirilmelidir. Türk Tekstil ve Hazır Giyim sektörünün başlıca pazarlarındaki ihracatını koruyabilmesi için yeni yatırımlarda teşvik edilmelidir. Çünkü yatırımların boyutları ve eskiliği, hızlı gelişen teknoloji karşısında sektörü olumsuz olarak etkiler.

80'li yıllarda Tekstil ve Hazır Giyim ürünleri ihracatında yararlanılan başlıca teşvikler şunlardır (DPT, 1987, 33):

- Gümrük muafiyeti ithalatı
- İhracat karşılığı dövizlerden mahsup
- Vergi, resim ve harç istisnası
- 1615 sayılı Gümrük kanunun 118. maddesi gereğince geçici kabul yoluyla yapılacak ihracatta gümrük muafiyeti
- İhracat kredileri
- Kurumlar vergisi istisnası
- Uzak ülkelere deniz yoluyla yapılan ihracatta navlun iadesi
- ABD'ne THY ile yapılan tekstil ihracatında %60 sübvansiyon uygulaması
- Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu Primi

Tekstil sanayi 1989 yılında yukarıdaki teşviklerin yanı sıra enerji giderlerinden indirim ve muafiyeti uygulamış teşvikinden yararlanmakta iken 1990 yılında söz konusu uygulamaya son verilmiştir. Ayrıca vergi iadesi teşviği de 1989 yılında uygulamadan kaldırılmıştır. Bu yıldan sonra verilen teşvikler de azaltılmıştır.

1991 yılı itibari ile tekstil ve hazır giyim ihracatımızda teşvik olarak sadece Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu (DFİF) primi uygulanmaktadır. Bununda sadece ihracatımıza kota uygulamayan ülkeler için geçerli olduğu ve de sektör ihracatımızın büyük çoğunluğunun ihracatımıza kota uygulayan ülkelere yapıldığı dikkate alındığında teşvik primi sayılamayacağı, kısaca ihracatımız için önemli olmadığı görülmektedir (Dünya Gazetesi, 14.9.1991).

Aşırı bölgesel teşvikler ekonomik faaliyetlerin çarpıtılmasına neden olmakta, haksız rekabete yol açmaktadır. Mali teşviklerin uygulanmasındaki açık kapılar, sektörler arası kaynak aktarımına neden olmakta, sektöre giriş çıkışlar sektör dışı ekonomik kararlarla oluşmaktadır. Gelişmiş ülkeler kendi tekstil sanayilerini geliştirmek üzere uygulamaya RETEX projesini koymuşlardır. Bu proje; az gelişmiş topluluk bölgelerine, kriz içinde bulunan sanayi bölgelerine ve tekstil-hazır giyim

sanayiine bağımlı olan tarım bölgelerine yardımı öngörür. Verilen teşvik belgeleri yıllar içerisinde dalgalı bir seyir izlemiştir. Gümrük Birliği öncesi ve sonrası birkaç yıl çok yüksek sayılara ulaşan verilen teşvik belgesi adedi 1999 yılında Asya ve sonrasında Rusya Krizlerinin de etkisiyle 242'ye düşmüştür. 2000 yılında 515 adede çıkmış, Türkiye'nin kriz ortamına girdiği 2001 yılında ise 370 adet olmuştur (DPT, 2003, 42).

Tablo 53 : Yıllar İtibariyle Tekstil Ve Hazır Giyim Sektörlerine Verilen Yatırım Teşvikleri

YILLAR	ADET	TOPLAM YATIRIM TUTARI (Milyon TL)	SABİT YATIRIM TUTARI (Milyon TL)	DÖVİZ GEREĞİ (Bin \$)	İSTİHDAM (Kişi)
1990	326	23.815	22.455	1.635.423	56.898
1991	253	14.096	13.099	1.231.506	60.187
1992	337	46.558	43.383	1.050.868	21.596
1993	742	190.520	179.457	2.887.762	57.554
1994	342	87.415	82.890	983.010	28.053
1995	2.360	2.580.820	2.397.178	18.244.871	241.370
1996	1.124	762.771	731.791	4.829.136	81.204
1997	1.213	826.042	796.563	3.470.519	92.237
1998	794	647.701	635.893	1.870.593	60.537
1999	242	233.172	232.789	437.660	22.983
2000	515	629.816	629.816	844.416	32.303
2001	370	1.092.842	1.092.842	88.814	6.327
TOPLAM	8.618	6.042.732.929	5.765.318.931	37.485.764	754.922

Kaynak: <http://ckutup.dpt.gov.tr/imalatsa/ab/001207>

(Açıklama: 3 Şubat 2004 sayfa ziyaret etme tarihidir).

Tekstil ve hazır giyim sektöründeki teşvik belgesi kapsamında yatırım tutarı (cari fiyatlarla) 2000 yılında 689 trilyon TL iken 2001 yılında 1 katrilyon TL seviyesine yükselmiştir. Bu kapsamda öngörülen yeni istihdam ise 2000 yılında 32.308, 2001 yılında ise 21.066 olmuştur.

Tablo 54: Bölgeler İtibariyle Tekstil Ve Hazır Giyim Sektörüne Tahsis Edilen Yatırım Teşvik Belgeleri

1995	YATIRIM ADEDİ	TOPLAM YATIRIM (MİLYON TL)	İSTİHDAM
Marmara	1.037	618.693.418	102.957
Ege	541	176.515.285	44.769
Akdeniz	375	273.118.508	33.330
G. Doğu Anadolu	211	295.710.013	27.331
İç Anadolu	97	99.657.233	14.301
Karadeniz	55	27.824.166	10.868
Doğu Anadolu	44	63.640.493	8.802
TOPLAM	2.360	1.555.159.116	242.358
1996	YATIRIM ADEDİ	TOPLAM YATIRIM (MİLYON TL)	İSTİHDAM
Marmara	543	272.312.355	36.974
Ege	163	67.676.282	10.597
Akdeniz	156	117.703.316	10.252
G. Doğu Anadolu	111	91.157.277	4.686
İç Anadolu	77	74.336.197	9.583
Karadeniz	48	24.336.197	6317
Doğu Anadolu	26	28.727.271	2.689
TOPLAM	1.124	676.150.880	81.098
1997	YATIRIM ADEDİ	TOPLAM YATIRIM (MİLYON TL)	İSTİHDAM
Marmara	568	352.989.871	37.947
Ege	204	79.250.642	11.161
Akdeniz	107	102.692.748	11.940
G. Doğu Anadolu	157	116.003.996	9.213
İç Anadolu	84	57.619.237	9.354
Karadeniz	75	40.874.743	10.906
Doğu Anadolu	19	14.498.819	1.866
TOPLAM	1.214		92.387
1998 (OCAK – TEMMUZ)	YATIRIM ADEDİ	TOPLAM YATIRIM (MİLYON TL)	İSTİHDAM
Marmara	310	155.704.788	14.941
Ege	73	117.210.838	7.103
Akdeniz	32	41.489.172	2.373
G. Doğu Anadolu	77	104.711.091	7.758
İç Anadolu	56	39.411.604	5.754
Karadeniz	39	24.438.919	5.136
Doğu Anadolu	12	7.384.427	2.351
TOPLAM	599	490.350.318	45.316

Kaynak: <http://ekutup.dpt.gov.tr/imalatsa/ab/001207>

(Açıklama: 5 Şubat 2004 sayfa ziyaret etme tarihidir).

Tekstil sanayiinin bir özelliği de kadın işçi istihdamının ağırlıkta olmasıdır. Sanayide yer alan nüfusun %75'ini tekstilde çalışanlar oluştururken, tekstildeki nüfusun da %40'ını kadınlar oluşturmaktadır (Ekonomi Forum, 1997, 36).

1995-1997 yılları ve 1998 Ocak-Temmuz yedi aylık dönemde tekstil ve konfeksiyon sektörüne tahsis edilen Yatırım Teşvik Belgeleri'nin %40'ın üzerinde bir bölümü, Marmara Bölgesi'nde öngörülen yatırımlar için verilmiştir.

1995-1997 yıllarında Ege Bölgesi ikinci, en fazla Yatırım Teşvik Belgesi tahsis edilen bölge iken; 1998 Ocak-Temmuz ilk yedi aylık ayda üçüncü en fazla belge verilen bölge Güneydoğu Anadolu Bölgesi olmuştur. Tekstil ve konfeksiyon sektörünün Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde öngördüğü yatırımlar, işletmelerin rantı daha az yerleşim bölgelerine kayma eğiliminin de bir sonucudur.

Tablo 55: İmalat Sanayiine Verilen Yatırım Teşvik Belgelerinin İçersinde Tekstil ve Konfeksiyon Sektörü'ne Verilenlerin Payı

Yıl	İmalat S.'ne Verilen Belge	T.+ K. Verilen Belge	T.+ K. Payı %	İmalat S.'de Yatırım (Min TL)	T.+ K. Yatırım (Min TL)	T.+ K. Payı %
1995	3.745	2.360	63	1.915.498.755	1.555.159.116	81
1996	3.305	1.124	34	1.424.368.000	676.150.880	47
1997	3.180	1.214	38	2.034.412.000	763.930.056	37

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

1995 yılında imalat sanayiine tahsis edilen Yatırım Teşvik Belgeleri'nin %63'ü tekstil ve konfeksiyon sektörüne verilmiştir. Bu pay, 1996 ve 1997 yıllarında sırasıyla %34 ve %38 seviyelerine gerilemiştir. 1995 yılında imalat sanayiine edilen belgeler kapsamında toplam yatırım tutarının %81'i tekstil ve konfeksiyon yatırımları için öngörülürken; 1996 ve 1997 yıllarında imalat sanayi toplam yatırım tutarında tekstil ve konfeksiyonunu payı, sırasıyla %47 ve %37 seviyelerine

gerilemiştir. Yine de hem toplam yatırımlar içinde hem de imalat sanayii içindeki tekstil ve konfeksiyon yatırımlarının oranı son derece yüksektir.

Son yıllarda İstanbul, İzmir, Bursa ve Denizli gibi önemli üretim merkezlerinde moda ve markaya yönelik yatırımlar ağırlık kazanırken “basic” olarak tanımlanan daha basit ve fason yatırımlar ise Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ne yönelmektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde işçiliğin daha ucuz olması nedeniyle üretici açısından rekabette önemli avantajlar sağlanırken, tekstil ve konfeksiyon yatırımları yöredeki işsizliğe çözüm bulmak açısından önem taşımaktadır (Dünya Tekstil-Konfeksiyon Dergisi, 1997).

Tekstil yatırımlarının mahiyetlerine bakıldığında ise ; büyük oranda komple yeni yatırım, az bir kısmı ise kapasite artırımı (tevsî) şeklinde gerçekleşmiştir. Bu, Türkiye’nin tekstil alanında daha ziyade yeni tesislerin kurulması ile yapılanmakta olduğunu, mevcut tesislerin ise kapasite artırımı veya modernizasyon içerikli çalışmaların pek yoğun olmadığını göstermektedir.

Tablo 56: Yabancı Sermaye İzinleri

	1998		1999		2000		2001		2001/ 2000 Değişim
	Milyon \$	%	Milyon \$	%	Milyon \$	%	Milyon \$	%	
Tekstil	17.0	1.7	7.3	0.7	7.5	0.6	10.2	0.8	36
Konfeksiyon	34.4	3.4	20.3	1.8	42.3	3.8	42.9	3.4	1.4
Teks.-Konf.	51.4	5.0	27.6	2.5	49.8	4.4	53.1	4.2	6.6
İmalat Sanayi	1.021	100	1.123	100	1.115	100	1.256	100	12.6
Toplam	1.646		1.700		3.060		2.738		(-) 10.5
Teks.-Konf. Toplam İçi Payı %	3.1		1.6		1.6		1.9		

Kaynak: <http://www.foreigntrade.gov.tr/IHR/sector/tekstil.htm>
(Açıklama: 5 Şubat 2004 sayfa ziyaret etme tarihidir).

Tekstil ve konfeksiyon sektöründe faaliyet gösteren firmalara verilen yabancı sermaye izinlerine ilişkin son durum aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Tablodan da görüldüğü gibi, yabancı sermayenin tekstil ve konfeksiyon sektörüne ilgisizliği 2001 yılında bir ölçüde kırılmış ve her iki sektörde de nispi de olsa artış sağlanmıştır. Bu durumun, sektörün krizlere rağmen ayakta kalmayı başaran dinamik yapısından kaynaklandığı düşünülmektedir.

1998 yılında tekstile verilen yabancı sermaye izinlerinin payı %1,7 iken daha sonraki yıllarda giderek azalmış ve 2001 yılında %0,8'e düşmüştür. Konfeksiyon sanayiinin verilen yabancı sermaye izinleri ise 1998 yılında %3,4 iken 1999 yılında %1,8'e düşmüş ve 2000 yılında ise %3,8'e yükselmiştir. 2001 yılında ise bir önceki döneme göre %1,4 oranında bir azalma söz konusu iken tekstil ve konfeksiyonun toplam içindeki payında 1998 yılına göre bir artış söz konusudur.

Yabancı sermaye izinlerinin sektörel dağılımına bakıldığında ise 1998 yılından sonra azalmaya başlayan sermaye izinlerinin 2000 yılından sonra tekrar imalat sanayii ve toplam içindeki payının artmış olduğu görülmektedir.

Tablo 57 : Yabancı Sermaye İzinlerinin Sektörel Dağılımı (Yıllık – Milyon \$)

YIL	DOKUMA- GIYİM SANAYİİ	İMALAT SANAYİİ	GENEL TOPLAM	İMALAT SANAYİİ İÇİNDEKİ PAYI (%)	GENEL TOPLAM İÇİNDEKİ PAYI (%)
1996	41	641	3.836	6,39	1,06
1997	86	872	1.678	9,86	5,12
1998	52	1.017	1.646	5,11	3,15
1999	28	1.123	1.700	2,49	1,64
2000	42	1.105	3.477	3,80	1,20
2001	53	1.245	2.725	4,25	1,94
2002	39	892	2.243	4,37	1,73

Kaynak: <http://www.foreigntrade.gov.tr/IHR/sektor/tekstil.htm>

(Açıklama: 5 Şubat 2004 sayfa ziyaret etme tarihidir).

2.5. Tekstil ve Hazır Giyim Sanayilerinde Rekabet Gücü

2.5.1. AB Pazarında Çin –Türkiye Karşılaştırması

Tekstil sanayii dikkate alındığında, Çin AB pazarında; 1990 yılında %5.8 olan payını, 1995 yılında %5.9'a ve 2002 yılında ise %10'a yükseltmiştir (1,6 milyar Euro). Türkiye ise AB pazarında; 1990 yılında %5.1 olan payını, 1995 yılında %5.7'ye, 2002 yılında ise %8.7'ye yükseltmiştir (1,4 milyar Euro)

Tekstilde Çin'in ihracat artış hızı dikkate alındığında; 1990-1994 döneminde ihracatı yıllık ortalama %4, 1995-2002 döneminde ihracatı yıllık ortalama %13 (2000 yılında %38.8, 2001 yılında -%2.1, 2002 yılında %2.3) oranında artmıştır. Türkiye'nin tekstil ihracat artış hızı dikkate alındığında ise; 1990-1994 döneminde ihracatı yıllık ortalama %1.2, 1995-2002 döneminde %10.5 (2000 yılında %11.5, 2001 yılında -%10.3, 2002 yılında %10.2) oranında artmıştır.

Hazır giyim sanayii dikkate alındığında ise, Çin AB pazarında; 1990 yılında %10.6 olan payını, 1995 yılında %12.8'e, 2002 yılında ise %17.6'ya yükseltmiştir (9,7 milyar Euro). Türkiye ise AB pazarında; 1990 yılında %9.8 olan payını, 1995 yılında %11.2'ye, 2002 yılında ise %13.7'ye yükseltmiştir (7,5 milyar Euro).

Hazır giyimde Çin'in ihracat artış hızı dikkate alındığında; 1990-1994 döneminde ihracatı yıllık ortalama 23, 1995-2002 döneminde ihracatı yıllık ortalama %20 (2000 yılında %19.9, 2001 yılında -%6.4, 2002 yılında %10.7) oranında artmıştır. Türkiye'nin hazır giyim ihracat artış hızı dikkate alındığında ise; 1990-1994 döneminde ihracatı yıllık ortalama %11, 1995-2002 döneminde %16.9 (2000 yılında %15.9, 2001 yılında -%6.4, 2002 yılında %10.7) oranında artmıştır.

2.5.2. Türkiye ve Seçilmiş Rakip Ülkeler İle “Kıyaslama Analizi”

Türkiye için alternatif ihracat rakamları belirlenirken Türkiye ile rakiplerin rekabet karşılaştırması önem kazanmaktadır. Bu nedenle Türkiye ile seçilmiş ülkeler

arasında kıyaslama analizi yapılmaktadır. Türkiye'nin rekabet içinde olacağı ülkeler olarak öncelikle Çin, Hindistan ve Türkiye'nin zayıf ve güçlü yönlerinin karşılaştırıldığı tablodan görüldüğü üzere, Türkiye'nin ürün çeşitliliğini arttırması, kalite standartlarını yükseltmesi ve AB'ne olan bağımlılığını azaltarak yeni pazar arayışına girmesi gerekir (ANONİM, 2001).

Tablo 58: Rakiplerimiz İle Karşılaştırma

TÜRKİYE	ÇİN HALK CUMHURİYETİ	HİNDİSTAN
ZAYIF YANLARI	ZAYIF YANLARI	ZAYIF YANLARI
- AB'ye bağımlılık	- Hantal bürokrasi	- Düşük kalite
- Kalite standartları	- Kimyasal işlemler	- Yoğun devlet müdahalesi
- Küçük yatırımlar	- Yoğun iç rekabet	- Kimyasal işlemler
- Ürün çeşitliliği	- Zayıf pazarlama	
GÜÇLÜ YANLARI	GÜÇLÜ YANLARI	GÜÇLÜ YANLARI
- AB ile Gümrük Birliği	- Devlet desteği	- Ucuz işgücü
- Üretim zinciri	- Ucuz işgücü	- Know-how ve yaratıcılık
- Esnek müşteri hizmetleri	- Etkin alt yapı	- Üretim zinciri
- Örme ve dokuma	- Yönetim becerisi	- Pamuklu ev tekstili ve hazır giyim
	- Operasyon bilgisi	

Kaynak: Noéon Knowledge Management BV- Dr. Michiel Scheffer

Türkiye'nin rekabet içinde olacağı ülkeler olarak Çin, Hindistan, İtalya, Polonya, Fas ve Tunus seçilmiş ve bu ülkeler ile hazır giyim sektörleri arasında dört ana grupta ve toplam 30 kriter için karşılaştırmalar yapılmıştır (TGSD, 2002, 16).

Tablo 59: Tekstil Sektörü Alt Yapısı ve Tekstil Sektörü İle İlişkiler

	Türkiye	Çin	Hindistan	İtalya	Polonya	Fas	Tunus
Tekstil Sektörü ile işbirliği ve alt yapısı	Çok kuvvetli	Kuvvetli	Kuvvetli	Mükemmel	Gelişiyor	Zayıf	Zayıf
İplik Kalitesi	İyi	Orta / İyi	İyi	Mükemmel	Orta / İyi	Orta / İyi	Orta / İyi
Dokuma Kalitesi	70-80	70-80	60-70	95	70-80	60-80	70-80
Teknoloji Seviyesi	80-90	60-70	55-65	100	70-80	60-70	60-70
Fabrika Ölçeği	Orta Ekonomik Ölçek	Orta Ekonomik Ölçek	Orta Ekonomik Ölçek	Ekonomik Ölçek	Orta Ekonomik Ölçek	Ekonom. Olmayan Ölçek	Ekonom. Olmayan Ölçek

Kaynak: http://www.tgsd.org.tr/crea/sayfalar/Turk_hazir_giyim_sektor_ufuk_2010_yol_haritasi.doc

Türkiye tekstil sektörü alt yapısı ve tekstil sektörü ile ilişkiler açısından ve teknoloji seviyesi bakımından incelendiğinde, İtalya'nın gerisinde ama Çin ve Hindistan'ın ilerisinde olduğu söylenebilir. İplik kalitesi bakımından Hindistan ile aynı durumda, İtalya'dan düşük seviyede olmasına rağmen Tunus, Fas, Polonya ve Çin ile rekabet edebilir durumdadır (TGSD-UFUK 2010, 2003, 10).

Tablo 60. Üretim Süreci Kriterleri

	Türkiye	Çin	Hindistan	İtalya	Polonya	Fas	Tunus
5 cepli klasik pantolon üretim zamanı dakika	22-30	26-30	28-34	16-20	24-28	22-30	23-28
Gömlük üretim Zamanı dakika	32-40	30-42	42-62	24-26	22-38	34-58	36-42
Kazak üretim zamanı dakika	25-34	24-38	28-42	18-24	22-38	30-36	27-33
Otomasyon ve bilgisayar destekli üretim	15	10	3	80	20	2	5
Kalite	80	65-70	60-65	100	75	75	75-80
Koleksiyon hazırlama	30	25	20	80-90	30-35	25	25
Esnek üretim Küçük parti çalışabilme	Orta/ İyi	Zayıf	Zayıf	Çok İyi	Orta	İyi	İyi
Verimlilik %	55-65	40-50	40-50	70-75	50-60	50-60	50-60

Kaynak: http://www.tgsd.org.tr/crea/sayfalar/Turk_hazir_giyim_sektor_ufuk_2010_yol_haritasi.doc
(Açıklama: 10 Şubat 2004 sayfa ziyaret etme tarihidir).

Üretim süreci kriterlerine göre de kalite bakımından Çin, Hindistan, Polonya ve Fas'tan daha yüksek ancak İtalya'dan daha düşük kalitede üretim yapmaktadır. Verimlilik açısından incelendiğinde ise İtalya'dan daha düşük bir yüzdeye sahip olsa da diğer ülkelerle rekabet edebilir durumdadır. Ancak AB'de rekabetini arttıran Çin ve Hindistan verimlilikteki düşüklüklerini işgücü maliyetlerinin 1 dolar/saat'in altında olması avantajı ile telafi edebilmektedirler. Üretim zamanı dakika açısından Çin ile hemen hemen aynı düzeyde, İtalya'nın ise oldukça gerisindedir. Koleksiyon

hazırlamada da Çin, Hindistan, Fas ve Tunus'un ilerisinde ancak İtalya'nın yine oldukça gerisindedir.

Üretim maliyetlerine bakıldığında da arsa fiyatlarının Çin ve Hindistan'dan çok daha pahalı ancak diğer ülkelerden ucuzdur. Girdi maliyetleri açısından özellikle elektrik ve işçi ücretleri nedeniyle Türkiye'deki maliyetler Çin ve Hindistan'dan daha yüksektir. Buradan da dünyada en pahalı enerji kullanan ülkelerden biri olmaya devam etmekte olduğumuz görülür. Ülkemizdeki enerji fiyatlarının rakip ülkelerin üstünde olması temel girdilerden biri olan enerji alanında firmalarımızın rakiplerine göre dezavantajlı olarak ihracat mücadelesine başlamasına sebep olmaktadır. Bu da sektörün üretim maliyetlerini olumsuz etkilemektedir (İTKİB,2000).

Tablo 61: Üretim Maliyetleri

	Türkiye	Çin	Hindistan	İtalya	Polonya	Fas	Tunus
Arsa Fiyatı Dolar/ m ²	30	5	10	100-150	100	30-40	50
İnşaat Maliyeti Dolar/ m ²	500	300-400	300-400	600	700	450	250
Elektrik Cent/ kwh	3.8	2.1	2.8	1.6	1.5	1.54	1.9
Su Cent/ m ³	95	45	60	30-90	85	60	70
Nakliye Dolar/ton	1600	2200	2000	1100	1000	1900	2000
İşçi Ücreti Dolar/Saat	2.14	0.61	0.6	16.65	2.52	1.92	1.89
Maliyet ABD= 100	51-53	33-35	33-35	127	56-58	40-43	40-43
Maliyet Rekabet Edebilirlik	++	++++	++++	Farklı Ürün Grubu	++	+++	+++

Kaynak: http://www.tgsd.org.tr/crea/sayfalar/Turk_hazir_giyim_sektor_ufuk_2010_yol_haritasi.doc
(Açıklama: 10 Şubat 2004 sayfa'yı ziyaret etme tarihidir).

Ancak, İtalya elektrik, işçi ücretleri, arsa ve inşaat maliyetleri dışındaki tüm konularda Türkiye'den daha avantajlı durumdadır. Türkiye'nin ucuz işgücü ile üretilen sıradan mallarda Hindistan ve Çin ile rekabet edemeyeceği, fakat kaliteli mallarda bu ülkelerle rekabet edebileceği görülmektedir. İtalya'da işgücü maliyetlerinin yüksek olması nedeniyle, Türkiye daha iyi pazarlama yapar ve kaliteli

ürün üretir ise İtalya ile de rekabet edebilecek güce sahip olabilecektir. Ayrıca Türkiye'nin moda marka yaratma ve yeni ürün geliştirme açısından da İtalya'nın seviyesine erişebilmesi için Türk sanayicilerinin üniversitelerle işbirliği yapması, AR-GE çalışmalarına ağırlık vermesi, yurtdışı pazarlama konusunda bu konuda uzman yerli veya yabancı firmalarla işbirliğine gitmesi gerekmektedir.

Pazarlama süreci kriterleri incelendiğinde ise Polonya, Fas Ve Tunus'tan oldukça güçlü durumdayken; Çin ve Hindistan'a yakın durumda ve İtalya'nın da gerisindedir. Koleksiyon başarısı, İtalya'dan zayıf ancak Hindistan, Fas ve Tunus'tan güçlüdür. Mağazacılık da ise İtalya ile rekabet edilebilirliği çok düşük olmasına rağmen diğer ülkelerde hiç olmaması, Türkiye'de ise artıyor olması iyi bir gelişmedir.

Tablo 62: Pazarlama Süreci Kriterleri

	Türkiye	Çin	Hindistan	İtalya	Polonya	Fas	Tunus
Pazarlama	Güçlü	Güçlü	Orta/güçlü	Çok güçlü	Zayıf	Zayıf	Çok zayıf
Teslim Zamanı	3-4 hafta	3-5 hafta	3-5 hafta	2-4 hafta	3-4 hafta	4-5 hafta	3-5 hafta
Teslimat Başarısı	90	70	60-70	90	85-90	80	90
Koleksiyon Başarısı	Çıkış trendi içinde	Çıkış trendi içinde	Çok zayıf	Çok kuvvetli	Çıkış trendi içinde	Zayıf	Zayıf
Perakendeciye Doğrudan satış	Artıyor	Çok yeni	Çok yeni	Var	Az sıklıkla	Yok	Artıyor
Mağazacılık	Artıyor	Yok	Yok	Kuvvetli	Yok	Yok	Yok

Kaynak: http://www.tgsd.org.tr/crea/sayfalar/Turk_hazir_giyim_sektor_ufuk_2010_yol_haritasi.doc
(Açıklama: 10 Şubat 2004 sayfa ziyaret etme tarihidir).

Ülke imajının uluslararası ticarete önemli rolü vardır. Bu yüzden düşük gelirli, ucuz ürün tedarikçisi olarak anılmak yerine kalite ve moda kavramını akla getirecek şekilde imaj oluşturulmalıdır (TÜSİAD, 2001). Hazır giyim sektörü

açısından moda trendleri hızla değişmektedir. Bu değişim, perakende satış yapan müteşebbisleri minimum stokta çalışmaya zorlamaktadır. Bu eğilim de söz konusu firmaları hızlı tedarik yöntemleri aramaya, ihracatçı firmaları da hızlı teslim yolları aramaya yöneltmiştir. Son yıllarda bu eğilim hızla artmaktadır. Türkiye'nin hazır giyim ihracatının artışının gerisindeki nedenlerden biri de hızlı teslimde öneminin artmaya başlamasıdır. Tablodan da görüldüğü gibi Türkiye'nin teslim zamanı ve teslimat başarısında Çin, Hindistan ve Fas ile rekabet edilebilirliği yüksektir (İTKİB, 2003, 9).

Buradaki ülkelerden Hindistan düşük kalite grubunda ucuz üretim yapmakla birlikte Çin pazarlama ve koleksiyon tipi üretimde gelişme kaydetmektedir. Ancak bu iki ülkenin de Türkiye'ye göre en önemli dezavantajı teslim sürelerinin uzunluğudur. Ayrıca rakip ülkelerde kapasite kullanma oranları %98'lere varırken, Türkiye'de iyileşmelere rağmen tekstilde %20'den fazla kapasite boşa kalmaya devam etmektedir. Atıl olan bu kapasitenin kullanma oranlarının da yükseltilmesi gerekir

Tablo 63: İşgücü Verimliliği ve Kişi Başına Katma Değer

ÜLKELER	İŞGÜCÜ VERİMLİLİĞİ (Dolar)	KİŞİ BAŞINA KATMA DEĞER (Bin Dolar)
Belçika	37.77	54.2
Fransa	36.06	44.2
Almanya	35.15	46.3
Danimarka	34.66	55.9
İtalya	30.70	51.0
İspanya	22.60	30.2
Türkiye	4.21	12.8

Kaynak: <http://www.tekstilisveren.org.tr/dergi/agustos/arastirma.html>
(Açıklama: 11 Şubat 2004 sayfa ziyaret etme tarihidir).

AB ve ABD tekstil piyasalarında direk rakibimiz olan Uzakdoğu, K. Afrika ve Doğu Avrupa ülkeleri ile işgücü maliyetimiz açısından da göreceli rekabet gücümüz oldukça düşüktür ve işgücü maliyetlerindeki verimlilik artışlarını telafi

ettiği ülkeler dünya tekstil piyasalarına hakim olmaya devam etmektedirler. AB’de rekabetini arttıran Çin, Hindistan, Pakistan, Endonezya’da verimlilikteki düşüklük işgücü maliyetlerinin 1 dolar/saat’in altında olması avantajı ile telafi edilmektedir (Tekstil İşveren Dergisi, 2000, 34).

Görüldüğü gibi, Türkiye hem işgücü verimliliği, hem de kişi başına yaratılan katma değer yönünden tablonun en alt sırasında, hem de büyük bir farkla yer almaktadır. Ayrıca, bu ülkelerin AB’nin tam üyesi olmaları sebebiyle Türkiye’nin topluluk içindeki rekabet gücü zayıflığı da ortaya koymaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK TEKSTİL - HAZIR GİYİM SEKTÖRÜ İHRACATINA YÖNELİK EKONOMETRİK ANALİZ

3.1. Modeldeki Değişkenlere Ait Genel Bilgiler

Bu çalışmada, Türkiye’de imalat sanayiinde ve ihracatta önemli payı bulunan tekstil ve hazır giyim sanayiinin toplanmış ve yayınlanmış istatistiklerinin kullanılmasıyla bu sanayiinin 1992-2002 yılları arasındaki performansı değerlendirilmiştir.

Türk tekstil ve hazır giyim sektörü özellikle 1980’li yıllardan sonra Türk sanayii ihracatında önemli oranda artışlar sağlanmıştır. Türkiye’nin en yüksek ihracat gelirlerini sağlayan bu sektörün başarısı, birçok faktörün birleşmesiyle ortaya çıkmıştır. Türk tekstil ve hazır giyim sektörü ihracatını etkileyen bu faktörlerin neler olduğunun bilinmesi, alınacak kararlar, uygulanacak politikalar açısından da son derece önemli olacaktır.

Türk tekstil ve hazır giyim sektörünün yapısı incelendiğinde bu konuda düzenli bir veriye ulaşma sıkıntısı ekonometrik model çalışmasının yavaşlamasına neden olmuştur. İhracat içinde kotalı kısma ulaşmak hemen hemen imkansızdır.

İhracat kredileri ve gümrük vergileri gibi bazı etmenlerin modele alınması istenildiği halde, bu değişkenlere ilişkin verilerin elde edilememesi nedeniyle, Türk tekstil ve hazır giyim sanayii ihracatında etkili olduğu düşünülen 3 faktörbağımsız değişken olarak alınmış ve 4 değişkenli çoklu doğrusal regresyon analizi modeli oluşturulmuştur. Bu değişkenlere ait inceleme yapılan dönem 1992-2002 yılları arasındadır. Çalışmaya ait 11 tane gözlem yapılmıştır. Tekstil ve Hazır Giyim ihracatımızın değeri bağımlı değişken olarak seçilmiş ve seçilen fiyat, üretim ve döviz kuru bağımsız değişkenleri karşısında nasıl etkilendiğini görmek amaçlanmıştır.

Kullanılan veriler, 1992-2002 döneminde Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı, DPT ve Hazine Müsteşarlığı tarafından belirtilen imalat sanayii eşya tasnif cetvelleri esasında hazırlanmış olan yıllık olarak yayınlanan istatistikler kaynaklıdır.

Türkiye’de uzun zamandır mevcut olan yüksek enflasyon ve devalüasyonun TL bazında yayınlanmış veya temin edilmiş istatistikler üzerindeki etkisini azaltmak için verilerin değerleri dönemdeki ortalama kur kullanılarak ABD dolarına çevrilmiştir.

Uzun yıllar boyunca ucuz emek ve ucuz hammadde ile çalışan sektördeki fiyatlar, dış piyasaya göre daha düşük olmuştur. Ucuz fiyata rağmen yapılan kaliteli üretim ihracatı olumlu etkilemiştir. Genelde fiyatlar artınca ihracatın azalması gerekirken, sektörün sahip olduğu avantajlar sayesinde durum tersine dönmüştür. Bağımsız değişkenlerden fiyat, üretim ve döviz kurunun bağımlı değişken ihracatı olumlu etkilemesi beklenmektedir.

3.2. İncelenecek Değişkenlerin Belirlenmesi

Türkiye’de imalat sanayiinde ve ihracatta önemli payı bulunan tekstil ve hazır giyim sektörünün toplanmış ve yayınlanmış istatistiklerin kullanılmasıyla bu sanayiinin belirtilen dönem içindeki ihracat performansı üzerinde etkili olduğu

düşünülen 3 değişkenin ne şekilde etkilediği incelenmiştir. Bu faktörlerin neler olduğunun bilinmesinin; alınacak kararlar ve uygulanacak politikalar açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Türk tekstil ve hazır giyim sanayii ihracatı, oluşturulacak çoklu doğrusal modelin bağımlı değişkenidir. İhracat değerine ilişkin veriler Devlet Planlama Teşkilatı'ndan milyar dolar olarak alınmıştır.

İhracat birim fiyatı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından hazırlanan ilgili fasıllara ait ihracat değerinin (ABD Doları), ihracat miktarına (Kg) oranı olup, birbirinden çok farklı malzemeye ait genel bir değeri gösterir. İhracat birim fiyatı \$/Kg olarak ifade edilmiştir.

Sektöre ait performansın değerlendirilmesinde esas alınan Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı tarafından 1992-2002 dönemi için ISIC Rev. 2 Cetveli 32 nci Bölümü ve Türk Lirası bazında hazırlanmış üretim değerini göstermektedir. Ölçü biriminde birliğin sağlanabilmesi için ilgili yıldaki döneme ait Türk Lirası bazında verilen üretim değeri, aynı dönemdeki ortalama kur kullanılarak ABD Dolarına çevrilmiştir.

Bir ülkenin uluslararası pazardaki rekabet gücünü belirleyen en önemli faktör, o ülkenin döviz kuru politikasıdır. Üreticinin maliyetleri ulusal para birimi cinsinden ifade edilirken, uluslararası pazarda fiyatlar genelde ABD doları cinsinden ifade edilir. Aşırı değerlenmiş kur politikası; dış pazarlarda ülke malının fiyatının göreceli olarak artmasına ve yabancı malların ise göreceli olarak azalmasına neden olmaktadır.

Daha az değerli döviz kurunun ülke ihracatını artıracak düşüncesiyle ülke para birimini aşırı devalüe edilmesi ise ihracatta aynı oranda artış sağlamamaktadır. Aşırı değerli döviz kurunun önlenmesi de ihracat artışı için gereklidir. TL'nin diğer paralar karşısında aşırı değerlenmesi tekstil ve hazır giyim sektörünün en önemli dezavantajını oluşturur. Sektörün ihracat performansını olumsuz yönde etkileyen en

önemli faktör TL'nin başka paralar karşısında aşırı değerlenmiş olmasıdır. Döviz kurunun ihracat gelirleri üzerindeki bu öneminden dolayı döviz kuru değişkeni TL/\$ olarak modele alınmıştır.

Tablo 64: Tekstil ve Hazır Giyim İhracatına İlişkin Modele Ait Veriler

YIL	İHRACAT MİLYAR \$	BİRİM FİYAT \$/ Kg	ÜRETİM MİLYAR \$	DÖVİZ KURU TL / \$
1992	5,378	9,940	0,420	6882,590
1993	5,615	8,410	0,660	11007,990
1994	6,434	8,000	1,870	29763,790
1995	8,319	10,970	,1540	45917,950
1996	8,696	12,340	6,350	81543,550
1997	9,819	11,620	12,300	152160,93
1998	10,455	10,780	20,090	261232,57
1999	9,878	9,110	18,310	419542,08
2000	10,101	9,080	21,330	626486,22
2001	10,396	8,440	20,480	1228836,9
2002	12,050	9,480	21,300	1511055,4

Kaynak: DTM, DİE, Hazine Müsteşarlığı İstatistiklerinden derlenmiştir.

3.3. Sektör İhracatını Fiyat, Döviz Kuru ve Üretimle Açıklayan Ekonometrik Model I.

Ekonomimiz için lokomotif sektör olan ve en yüksek ihracat gelirini sağlayan bu sektörün ihracat başarısını etkileyen faktörlerin neler olduğunun belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada 1992-2002 yılları arasında ihracatın belirtilen dönem içinde, fiyat, üretim ve döviz kuru karşısında nasıl etkilendiğini görmek için çoklu regresyon analizi modeli oluşturulmuştur.

Bağımlı Değişken

Y_t = Tekstil ve Hazır Giyim İhracatı Değeri

Bağımsız Değişkenler X_1 =İhracat Birim Fiyatı
 X_2 = Yıllık Üretim Değeri
 X_3 = İhracat Döviz Kuru

$$Y_t = \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \beta_3 X_3$$

Gözlem değerlerinden yola çıkılarak tekstil ve hazır giyim ihracatımızın yıllık değerleri esas alınarak ekonometrik modelimizin parametrelerini tahmin edebilmek ve sektörün ihracat denklemini belirleyebilmek için bilgisayarda SPSS paket programı yardımıyla çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmış ve çözümlenmiştir.

Model SPSS’de enter metodu ile çözümlenmiştir. Başlangıçta veriler modele sabit ile girilmiş, ancak sabit ile hesaplana modelin anlamlılık düzeyi düşük çıktığından modelden sabit çıkarılarak çözümlemeye devam edilmiştir.

Çoklu regresyon analizinin ilk adımı olarak bütün değişkenlerin korelasyon matrisine bakıldı. Burada, bağımsız değişkenler arasındaki yüksek korelasyon bize güçlü doğrusal ilişkiyi göstermektedir.

Çoklu regresyonda standartlaştırılmış beta katsayılarına bakılacak olursa ihracat değerini en çok fiyatın daha sonra ise sırasıyla üretimin ve döviz kurunun etkilediği sonucuna varılmıştır.

Doğrusal Çözüm:

$$Y_t = 6520000008 X_1 + 1570000008 X_2 + 1565,360 X_3$$

Standart Hatalar: $X_1 = 32372461$

$$X_2 = 35246703$$

$$X_3 = 618,543$$

Fiyat arttığında ihracatın azalması beklenir ancak burada aralarında pozitif ilişkiye sahiptirler. Sebebi de daha öncede belirtildiği gibi ülkenin bu sektördeki ayrıcalıklarından kaynaklanmaktadır. Diğer bir deyişle ucuz emek ve ucuz hammadde ile çalışıp fiyatlarının dünya fiyatlarının altında seyretmesi ile açıklanabilir. Değişkenlerin işaretleri beklenen yönde gerçekleşmiştir.

Döviz kuru ile sektörün ihracatı arasında da aynı yönde bir ilişki olduğu saptanmıştır. Yabancı dövizin ABD dolarının TL cinsinden değerini ele aldığımızda, döviz kurunda görülen artışın Türk tekstil ve konfeksiyon sanayii ihracatında da aynı yönde etki yaptığı görülmektedir.

Elde ettiğimiz sonuçlardan, ihracatın üretim ile de yakın ilişki içinde olduğu görülmüştür. İhracat ve üretim değeri arasındaki korelasyon çok yüksektir. Dolayısıyla sektörün üretiminin oldukça büyük bir kısmını ihracat amaçlı yapıldığı anlaşılır. Sektördeki üretimin ihracattaki başarıya dönüşmesinin altında; ana hammaddesi olan pamuğun ülke içinde üretiliyor olması ve tekstilden sonra Avrupalının zevkine hitap eden ürünleriyle konfeksiyon sektörünün katma değeri yüksek ürünlerle tekstil sektörüne destek yatmaktadır.

Model için standart hatalar döviz kuru için çok yüksek olmasa da fiyat ve üretim için fazla yüksektir.

R^2 0, 996'dır. Modeldeki tüm bağımsız değişkenler, bağımlı değişken ihracatı %99 oranında açıklamaktadır. Düzeltilmiş R^2 ise 0,995'dir. R^2 tüm denklemde normal çıkmakta ve bağımsız değişkenlerle bağımlı değişken arasındaki ilişkinin kuvvetli olduğunu göstermektedir. İncelenen olayın kurulan modelle yeterince açıklandığını, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken ile doğrusal ilişki içinde olduğunu gösterir.

F'in hesaplanan değeri (705,114), F tablo değerinden (%5 önemlilik derecesine göre 4.35) oldukça yüksektir. F testinin sonucu her seviyede anlamlı olup, fiyat, üretim ve döviz kuruna ait değişkenlerin bir bütün olarak ihracatımız üzerinde olumlu sonuç verdiğini ve tekstil ve hazır giyim ihracatını açıklayabildiğini

söyleyebiliriz. F hesaplanan, F tablodan yüksek olduğundan değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı vardır.

Tekstil ve hazır giyim ihracatımız ile fiyat, üretim ve döviz kuru değişkenleri arasında doğrusal bir ilişki olmadığı şeklindeki hipotez $H_0 = 0$ şeklinde kuruldu. Bu hipotez varyanslı analizi (ANOVA) ile test edildi. Burada F değeri 705,114 ve bu değer anlamlılığı Signif F 0,000'dır. Bu anlamlılık değeri 0,05'ten küçük olduğu için $H_0 = 0$ hipotezi reddedilir dolayısıyla anlamlıdır ve doğrusal model uygundur.

%5 önem derecesine göre $t_{0,05} = 2,306$ 'dır.

$$t_1 = 20,137$$

$$t_2 = 4,460$$

$$t_3 = 2,531$$

t tablo ve t hesaplanan değerleri karşılaştırıldığında hesaplanan t değerlerinin her biri tablo değerinden büyük olduğundan anlamlı çıkmaktadır. Bu da her bir bağımsız değişkenin tek başına da bağımlı değişken olan tekstil ve hazır giyim ihracatımıza etki etmekte yeterli olduğunu göstermektedir. Model sağlıklı bir biçimde çözümlenmiştir.

Yapılan çalışma bir durum tesbitini amaçlamaktadır. İleriye yönelik tahmin yapma imkanı; mevcut olan çoklu doğrusal bağlantı durumunun, gelecekte de aynen devam edeceği varsayımı altında mümkündür. Serbest rekabet koşullarında uluslararası faktör ve mal fiyatlarının eşitlenmeye dönük bir eğilim sergileyebileceği düşünüldüğünde, Türkiye'nin rekabet ortamındaki geleceği, sahip olduğu rekabet avantajını teknolojik avantaja dönüştürebilmesiyle mümkündür. Bu konuya ciddi olarak yaklaşılmalıdır. Öyle ki eski teknolojiye sahip olan sektör, AB ile rekabette dezavantaj oluşturan bu sorununu yeni teknolojiye yaptığı yatırımlarla çözümleme yoluna girmiştir.

1996 yılında yapılan başka bir çalışmada Ridge Regresyon Yöntemi ile analiz edilmiştir. Sektör ihracatı üzerinde etkili olduğu düşünülen 7 etmen bağımsız değişken olarak alınmış ve 8 değişkenli çoklu doğrusal model oluşturulmuştur. Kullanılan değişkenlerin ihracat üzerindeki etkileri bu çalışmanınkiyle aynı yönde çıkmıştır (Girginer, 1996,100).

1993 yılında yapılan farklı bir çalışmada da üç farklı model kurulmuş ve kurulan modelde bizimde kullandığımız değişkenlerin sektör ihracatı üzerindeki etkileri aynı yönde çıkmıştır (Göktaş, 1993, 111).

3.4. Sektör İhracatını Fiyat, Döviz Kuru, Pamuk Fiyatı ve Üretimle Açıklayan Ekonometrik Model II.

Ülkemiz ekonomisine en yüksek ihracat gelirini sağlayan bu sektörün ihracat başarısını etkileyen faktörlerin başında maliyet kalemini artıran bir unsur olarak düşünülen ve sektörün hammaddesini oluşturan pamuk fiyatının modele alınmasıyla beraber modeldeki değişimler incelenmek istenmiştir. Çalışmada 1992-2002 yılları arasında ihracatın belirtilen dönem içinde, fiyat, üretim, pamuk fiyatı ve döviz kuru karşısında nasıl etkilendiğini görmek için çoklu regresyon analizi modeli oluşturulmuştur.

Pamuk, Türk tekstil ve hazır giyim sanayiinin en önemli hammaddesini oluşturmaktadır. Bu nedenle tekstil ve hazır giyim üreticileri için bu hammaddeye ödenen bedel en önemli maliyet kalemlerinden birisini oluşturmaktadır. Pamuk fiyatındaki değişme, sektördeki maliyet yapısının değişmesine de neden olabilmektedir. Arz fazlası nedeniyle dünya pamuk fiyat dengesi yerli üretici aleyhine her geçen gün bozulmaktadır. Ayrıca pamukta uygulanan destekleme alımı politikalarının ihracat üzerinde etkili olduğu da savunulmaktadır. Pamuk fiyatına ilişkin veriler İzmir Ticaret Borsası'ndan Ege STD-1 pamuk için kg/TL olarak elde edilmiştir.

Türk tekstil ve hazır giyim sanayii ihracatında etkili olduğu düşünülen 3 bağımsız değişkene pamuk fiyatının da eklenmesiyle 4 bağımsız değişkenli dolayısıyla 5 değişkenli çoklu doğrusal regresyon analizi modeli oluşturulmuştur.

Bağımlı Değişken Y_t = Tekstil ve Hazır Giyim İhracatı Değeri

Bağımsız Değişkenler X_1 = İhracat Birim Fiyatı
 X_2 = Yıllık Üretim Değeri
 X_3 = İhracat Döviz Kuru
 X_4 = Pamuk Fiyatı

$$Y_t = \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \beta_3 X_3 + \beta_4 X_4$$

Tablo 65: 1992-2002 Yılları Arasında Pamuk Fiyatı

YIL	PAMUK FİYATI (Kg/TL)
1992	10,750
1993	14,649
1994	57,619
1995	103,850
1996	152,375
1997	282,604
1998	434,275
1999	513,111
2000	904,656
2001	1.338,937
2002	1.666,693

Kaynak: İzmir Ticaret Borsası (Ege STD.1)

Gözlem değerlerinden yola çıkılarak tekstil ve hazır giyim ihracatımızın yıllık değerleri esas alınarak ekonometrik modelimizin parametrelerini tahmin edebilmek ve sektörün ihracat denklemini belirleyebilmek için bilgisayarda SPSS paket

programı yardımıyla çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmış ve çözümlenmiştir. Model SPSS’de enter metodu ile çözümlenmiştir.

Çoklu regresyon analizinin ilk adımı olarak bütün değişkenlerin korelasyon matrisine bakıldı. Burada, bağımsız değişkenler arasındaki yüksek korelasyon bize güçlü doğrusal ilişkiyi göstermektedir.

Çoklu regresyonda standartlaştırılmış beta katsayılarına bakılacak olursa ihracat değerini en çok fiyatın daha sonra ise sırasıyla üretimin, pamuk fiyatının ve döviz kurunun etkilediği sonucuna varılmıştır.

Doğrusal Çözüm:

$$Y_i = 6510000008 X_1 + 1500000008 X_2 + 780,682 X_3 + 821307,42 X_4$$

Standart Hatalar: $X_1 = 35295702$

$$X_2 = 62127929$$

$$X_3 = 5118,100$$

$$X_4 = 5312268,5$$

Bir önceki modelde olduğu gibi burada da fiyat arttığında ihracatın azalması beklenirken aralarında pozitif ilişki olduğu görülmektedir. Sebebi de daha öncede belirtildiği gibi ülkenin bu sektördeki ayrıcalıklarından kaynaklanmaktadır. Diğer bir deyişle ucuz emek ve ucuz hammadde ile çalışıp fiyatlarının dünya fiyatlarının altında seyretmesi ile açıklanabilir. Değişkenlerin işaretleri beklenen yönde gerçekleşmiştir.

Yabancı dövizin, ABD dolarının TL cinsinden değerini ele aldığımızda, döviz kurunda görülen artışın Türk tekstil ve konfeksiyon sanayii ihracatında da aynı yönde etki yaptığı görülmektedir.

Elde ettiğimiz sonuçlardan, ihracat ve üretim değeri arasındaki korelasyonun çok yüksek olduğu diğer bir deyişle ihracatın üretim ile yakın ilişki içinde olduğu görülmüştür. Dolayısıyla sektörün üretiminin oldukça büyük bir kısmını ihracat amaçlı yapıldığı anlaşılır ve sektördeki üretimin ihracattaki başarıya dönüşmesinin altında; ana hammadresi olan pamuğun ülke içinde üretiliyor olması yatmaktadır.

Pamuk fiyatının eklenmesiyle oluşturulan modelde, analiz sonucu pamuk fiyatları ve tekstil ve hazır giyim ihracatı arasında aynı yönde bir ilişki olduğu sonucu çıkmıştır. Analizin ortaya koyduğu bu sonuç, pamuk fiyatlarındaki artışın ihracatta da artışa neden olduğu gibi çelişkili bir ilişkiyi ifade etmektedir. Analizde yerli pamuk fiyatı alınmıştır ve bu fiyat tekstil ve hazır giyim üreticisinin gerçek pamuk maliyetini yansıtmamaktadır.

İthal edilen pamuk fiyatı ile yerli pamuk fiyatının sektörün üretimindeki paylarına bağlı olarak ortalama bir pamuk fiyatının belirlenmiş olması halinde sonuç farklı olabilirdi. İthal edilen pamuğun üretimdeki payının yerli pamuğa göre fazla olması; ithal pamuk fiyatının yerli pamuk fiyatından düşük seyretmesi nedeniyle ihracatla ters yönlü ilişki içinde olması sonucunu doğurabilirdi. Pamuk fiyatının dünya fiyatlarına çekilmesi ve üretici- imalatçı- ihracatçı arasında kurulacak denge ile pamuk fiyatının ihracattaki etkisi olumlu yönde daha fazla artabilir.

Model için standart hatalar döviz kuru için çok yüksek olmasa da ihracat birim fiyatı, pamuk fiyatı ve üretim için fazla yüksektir.

R^2 miz 0, 996'dır. Modeldeki tüm bağımsız değişkenler, bağımlı değişken ihracatı %99 oranında açıklamaktadır. Düzeltilmiş R^2 miz ise 0,994'dir. R^2 tüm denklemden normal çıkmakta ve bağımsız değişkenlerle bağımlı değişken arasındaki ilişkinin kuvvetli olduğunu göstermektedir. İncelenen olayın kurulan modelle

yeterince açıklandığını, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken ile doğrusal ilişki içinde olduğunu gösterir.

F'in hesaplanan değeri (464,317), F tablo değerinden (%5 önemlilik derecesine göre 4.35) oldukça yüksektir. F testinin sonucu her seviyede anlamlı olup, fiyat, üretim, pamuk fiyatı ve döviz kuruna ait değişkenlerin bir bütün olarak ihracatımız üzerinde olumlu sonuç verdiğini ve tekstil ve hazır giyim ihracatını açıklayabildiğini söyleyebiliriz. F hesaplanan, F tablodan yüksek olduğundan değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı vardır.

Tekstil ve hazır giyim ihracatımız ile fiyat, üretim, pamuk fiyatı ve döviz kuru değişkenleri arasında doğrusal bir ilişki olmadığı şeklindeki hipotez $H_0 = 0$ şeklinde kuruldu. Bu hipotez varyans analizi (ANOVA) ile test edildi. Burada F değeri 464,317 ve bu değer anlamlılığı Signif F 0,000'dır. Bu anlamlılık değeri 0,05'ten küçük olduğu için $H_0 = 0$ hipotezi reddedilir dolayısıyla anlamlıdır ve doğrusal model uygundur.

%5 önem derecesine göre $t_{0,05} = 2,306$ 'dır.

$$t_1 = 18,438$$

$$t_2 = 2,407$$

$$t_3 = 0.153$$

$$t_4 = 0.155$$

t tablo ve t hesaplanan değerleri karşılaştırıldığında ise hesaplanan t değerlerinden t_1 ve t_2 değerleri tablo değerlerinden büyük olduğu için anlamlı, t_3 ve t_4 değerleri tablo değerinden küçük olduğu için anlamsız çıkmıştır. Buradan da ihracat birim fiyatı ve üretimin bağımlı değişken olan tekstil ve hazır giyim ihracatına etki etmekte yeterli olduğu görülmektedir. Model sağlıklı bir biçimde çözümlenmiştir.

SONUÇ

Çalışmada 1992-2002 döneminde Türk ekonomisi için lokomotif sektör olan ve en yüksek ihracat gelirini sağlayan tekstil ve hazır giyim sanayii ihracatı analizi yapılmış ve kurulan modelde sektör ihracatı üzerinde önemli olduğu düşünülen sektör üretimi, ihraç birim fiyatı, pamuk fiyatı ve döviz kuru gibi faktörlerin etkileri incelenmiştir.

Yapılan analiz sonucu ihraç birim fiyatı ile ihracat arasında pozitif ilişkinin varlığı ortaya konmuştur. Bunun sebebi de sektördeki birtakım ayrıcalıklardan kaynaklanmaktadır. Diğer bir deyişle ucuz emek ve ucuz hammadde ile çalışıp fiyatlarının dünya fiyatlarının altında seyretmesinden ileri gelir.

Elde ettiğimiz sonuçlardan, ihracatın üretim ile de yakın ilişki içinde olduğu görülmüştür. Dolayısıyla sektörün üretiminin oldukça büyük bir kısmını ihracat amaçlı yapıldığı anlaşılar. Sektördeki üretimin ihracattaki başarıya dönüşmesinin altında; ana hammaddesi olan pamuğun ülke içinde üretiliyor olması ve tekstilden sonra Avrupalının zevkine hitap eden ürünleriyle konfeksiyon sektörünün katma değeri yüksek ürünlerle tekstil sektörüne destek yatmaktadır.

Türk tekstil sektörünün en önemli avantajlarından biri, tekstil ve konfeksiyon mamullerinden en fazla tercih edilen ve dolayısıyla kullanılan doğal hammadde pamuğu kendi topraklarında yetiştiren bir ülke olmasıdır. Ancak, bu ürünün fiyatında meydana gelen artışlar, tekstil ihracatının rekabet gücü üzerinde etkili olmaktadır. Dolayısıyla pamuk fiyatlarındaki bu artışlar kontrol altına alınırsa rekabet gücümüz de artacaktır. Pamuk fiyatının dünya fiyatlarına çekilmesi ve üretici- imalatçı- ihracatçı arasında kurulacak denge ile pamuk fiyatının ihracattaki etkisi olumlu yönde daha fazla artabilir.

Döviz kuru ile sektörün ihracatı arasında da aynı yönde bir ilişki olduğu saptanmıştır. Yabancı dövizin ABD dolarının TL cinsinden değerini ele aldığımızda, döviz kurunda görülen artışın Türk tekstil ve konfeksiyon sanayii ihracatında da aynı yönde etki yaptığı görülmüştür.

Yapılan çalışma bir durum tesbitini amaçlamaktadır. İleriye yönelik tahmin yapma imkanı; mevcut olan çoklu doğrusal bağlantı durumunun, gelecekte de aynen devam edeceği varsayımı altında mümkündür. Serbest rekabet koşullarında uluslararası faktör ve mal fiyatlarının eşitlenmeye dönük bir eğilim sergileyebileceği düşünüldüğünde, Türkiye'nin rekabet ortamındaki geleceği, sahip olduğu rekabet avantajını teknolojik avantaja dönüştürebilmesiyle mümkündür. Bu konuya ciddi olarak yaklaşılmalıdır. Öyle ki eski teknolojiye sahip olan sektör, AB ile rekabette dezavantaj oluşturan bu sorununu yeni teknolojiye yaptığı yatırımlarla çözümleme yoluna girmiştir.

ÖNERİLER

Sektörün en büyük sorunu üretim maliyetlerinin yüksekliğidir. Üretimde kullanılan başlıca girdilerden özellikle işgücü maliyeti Uzak Doğu ülkeleri ile kıyaslanamayacak ölçüde yüksektir. Diğer taraftan üretimde kullanılan enerjinin niteliksizliği yanında maliyeti de dünyadaki rakip ülkelerin çok üzerinde seyretmektedir. Türk tekstil ve konfeksiyon sektörünün en çok kullandığı enerji çeşidi elektrik enerjisidir dolayısıyla harcanan elektrik enerjisinin bedeli, sektör için önemli bir maliyet unsuru olmaktadır. Maalesef Türkiye, OECD ülkeleri içerisinde sanayicisine en pahalı elektrik kullandıran ülkelerden biri durumundadır. Diğer bir deyişle Türk sanayicisi elektriğe dünya fiyatlarının üzerinde bir bedel ödemektedir ve bu maliyetleri arttırarak, rekabet gücüne negatif etki eden bir husus durumundadır. Bu tip sorunlar, genel olarak ülke ekonomisinin içinde bulunduğu koşullardan kaynaklanan, kısa vadede çözümü zor olan, ancak orta ve uzun vadede makroekonomik çözümler gerektiren genel nitelikli sorunlardır.

Ayrıca, Çin halk Cumhuriyeti ve Hong Kong gibi ucuz işgücü avantajına sahip ülkelerin tekstil ve konfeksiyon ihracatında ciddi artışlar gözlenmekte, AB pazarında rekabet artmaktadır. Varolan kapasite fazlasının kullanılabilmesi ve pazar çeşitlendirmesine gidilmesi açısından, eski pazarlar korunurken, yeni pazar olanaklarının araştırılması, tasarıma, koleksiyon tipi üretime ve pazarlama faaliyetlerine ağırlık verilmesi, Çin ve Hindistan gibi gelişen ülkelerin yalnızca rakip olarak değil, pazarlarına girilebilecek ülkeler olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Türk ürünlerinin yurtdışında markalaşması, tanıtım ve tutundurulması ile “Türk Ürünü” imajının yerleştirilmesi çok önemlidir. Bu bağlamda devlet desteği de süregelmektedir ve Dış Ticaret Müsteşarlığı’nın sağladığı destekler vardır. Firma ve ürün tanıtımında, hem doğrudan tüketici hem de çeşitli dağıtım kanallarının temsilcileri ile bire bir ilişki kurma olanağı nedeniyle fuarlara katılımın özel bir yeri vardır. Firmalarımız, İhracatta Devlet Yardımları kapsamındaki bu tür fuar ve sergilere katılmaya ilişkin Devlet desteğinden azami ölçüde yararlanmalıdırlar.

Tekstil ve konfeksiyon, dünyada rekabetin en fazla yaşandığı sektörlerden biridir. Kotaların 2005 yılında sona ermesiyle birlikte ticaret serbestleşecek ve rekabet daha da şiddetlenecektir. Türkiye gibi sermayenin pahalı ve işgücü maliyetlerinin giderek arttığı ülkelerde rekabet edebilirliğin korunması, üretim kalitesinin artırılması, varolan atıl kapasitenin kullanılması ve pazar çeşitlendirmesi yoluyla dünya pazarlarından daha çok pay alınması amacıyla, tasarıma, koleksiyon tipi üretime, tanıtım ve pazarlama faaliyetlerine ağırlık vererek, moda ve marka yaratmaya yönelerek gerçekleştirilebilirler. Kaliteli üretim, yeni teknoloji makine parkının yanı sıra bu teknolojiyi kullanabilecek vasıflı ve verimli işgücünü zorunlu kılmaktadır. Sektörde işgücü ve teknoloji kullanımına bağlı olarak işletme verimliliğini arttıracak, ürün kompozisyonunu zenginleştirip katma değeri yüksek ürünlerin geliştirilmesini sağlayacak AR-GE faaliyetleri yetersiz düzeyde kalmıştır. Zengin bilgi toplumu ülkelerde AR-GE faaliyetleri için ayrılan kaynak GSMH’nın %2,5-3,5’i düzeyindeyken; Türkiye’de bu oranın %0,5 olması, AR-GE bilincinin Türkiye’de tam olarak oluşmadığını da göstermektedir.

Tüm diğer sanayii sektörlerinde olduğu gibi, finansman sorunları ve faiz yükü, kur farklarının getirdiği beklenmeyen ek yükler, tekstil sanayimizde de yatırımları zorlaştıran en önemli faktörlerdir. Türkiye’nin dışa açılarak ihracat gelirlerini arttırması, ekonomik kalkınmasını devam ettirmesi ve sayısı her geçen gün artan işsizler ordusuna istihdam imkanları yaratabilmesi için yeni yatırımlar yapılması kaçınılmazdır. Mevcut işletmelerin faaliyetlerini sürdürebilmeleri yanında yatırımların gerçekleştirilmesi için ağır finansman maliyeti meselesinin çözüme kavuşturulması gerekir.

1994 yılında imzaladığımız GATT Anlaşmasına göre 2005 yılında kotaların kalkmasıyla öncelikle Çin malları sadece dış pazarda değil iç pazarda da bizim tekstil ve konfeksiyoncularımızın “düşük katma değerli ve ucuz fiyatlı” ürün yapan firmalarıyla rekabete girecekler. Kotaların kalkmasından sonra şöyle bir yöntem izlenilebilir. Çin, Türkiye’den tekstil ürünleri alabilir. Türk markaları Çin’de üretecekleri malları iç pazara satabilir. Türk markaları Türk kumaşını Çin’deki ucuz üretim avantajlarından yararlanıp konfeksiyon haline getirip AB ve ABD’ye ihraç edebilir. Çin, Türkiye’de yapabileceği yatırımlar ile AB pazarına gümrük vergisi ödemeden girebilir.

Sektöre ait ekonomik göstergeler, sektörün her şeye rağmen gözden çıkarılmasının mümkün olmadığını göstermektedir. Rakipleriyle karşılaştırıldığında orta sıralarda yer alan Türkiye’nin, maliyetlerini çok fazla düşüremeyeceğinden bunun yerine ürün kalitesi ve kompozisyonunda zenginleşme sağlamalı, kendi moda ve markasını oluşturarak rekabet yaratma açısından temel anlamda bir vizyon değişikliğine gitmelidir. Her şeyden önce Türk tekstil ve hazır giyim sektörünün, yurt dışındaki ‘fasoncu, fiyatta istikrarsızlık’ imajından kurtulması gerekmektedir. Yeni imajı ‘güvenilir, koleksiyon sahibi sektör’ olmalıdır. Bu gelişmeyi sağlamak için hem makro hem de mikro açıdan ekip çalışmasına geçilmelidir. Makro açıdan çalışma; sektörde bütünlüğü sağlayan elyaf, iplik, kumaş üreticilerinin, kumaş terbiyecilerinin ve de konfeksiyoncuların bir ekip olarak hareket etmeleri ve tüm bu aşamalar arasında koordinasyonun sağlanması anlamına gelmektedir. Talep müşteriden geleceğine göre bilgi akışının pazardan geriye doğru olmasının gerekliliği, zincirdeki her kuruluş tarafından kabul edilmeli ve müşteri taleplerinde görülen değişiklikler zamanında fark edilerek gerekli tedbirler hemen alınmalıdır. Mikro açıdan ise, işletmelerdeki çalışmalarda, maliyeti kabul edilebilir sınırlara çekebilmek için her noktada verimli çalışmayı sağlayabilen aktiviteyi ortaya koyabilecek ve bunların uygulanmasını gerçekleştirecek şekilde işletme elemanlarının eğitilmesi ve organize edilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

ANONİM (2001). *Tekstil Sektörüne Bir Bakış*, İGEME Dış Ticaret Bülteni Eki, Ar-Ge Info, Mart 2001, Sayı 3, Ankara: s.7.

Ateş, A. (1995). *Türk Tekstil ve Konfeksiyon Sektörü*, TEKSİF Yayını, Eylül, Ankara: s.9.

Azmi, Ö. (1993). *Türk Tekstil Sektör Raporu*, TSKB, İstanbul: s.13.

Azmi, Ö. (1993). *Sunî Sentetik Elyaf ve İplik Sektör Raporu*, TSKB, Mayıs, İstanbul: s.9-10

Başer, G. (1988). *Tekstil Endüstrisine Bütünsel Bir Bakış*, Tekstil ve Makine Dergisi, Sayı: 12, s. 299.

Cumhuriyet Gazetesi, *Tekstil İhracatımız*, 16.12.1990

Çakar, M. & Çeşmeoğlu S. (1999). *Türk Konfeksiyon Yan Sanayii ve İsrail ile İhracat Olanakları*, İTO Yayını, 1999-53, s. 3-8.

DPT. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Öncesinde İktisadi Sektörlerdeki Gelişmeler (1990-1994), Ankara.

DPT 1998 Yılı Programı Destek Çalışmaları- Ekonomik ve Sosyal Sektörlerdeki Gelişmeler, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000), Ankara.

DPT 1997 Yılı Programı Destek Çalışmaları-Ekonomik ve Sosyal Sektörlerdeki Gelişmeler, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000), Ankara: s.50-51

DPT 1998 Yılı Programı Destek Çalışmaları, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000), Ankara, s.65-66

DPT 2001 Yılı Programı Destek Çalışmaları, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005), Ankara: s.68

DPT 2003 Yılı Programı Destek Çalışmaları, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005), Ankara: s.61-64

DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 8. Bölüm, Ankara: s. 122

DPT. (1990). *Sentetik Elyaf ve İplik İhtisas Komisyon Raporu*, Ankara: s.8-9.

DPT. (1985). *Dünyada ve Türkiye’de Tekstil Sanayii*, Ankara: s.155.,177

DPT (2003). *Dünyada ve Türkiye’de Tekstil ve Hazır Giyim Sektörleri ve Türkiye’nin Rekabet Gücü*, Yayın No: 2668, Mart 2003, s.19

DPT (1987). *Tekstil Sanayii Yönlendirme Planı Özet Raporu 1. Sanayii Şurası*, s. 33

Ekonomi Forum Dergisi, *Özel Rapor Tekstil-Konfeksiyon 1997*, Ekim 1997,s.36

FAO, *Production Yearbook*, 1980-1990

Girginer, N. (1996). *Ridge Regresyon Yöntemiyle Türk Tekstil ve Konfeksiyon Sanayii Dış Satımının Analizi*, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekonomi Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir

Göktaş, Ö. (1993). *Türk Tekstil-Hazır Giyim Sektörü Üretimi ve İhracatına Ekonometrik Bir Yaklaşım*, İstanbul Üniversitesi, S.B.E, İktisat Fakültesi Ekonometri Anabilim Dalı, İstanbul.

Güler, E. (1998). *Türk Tekstil ve Konfeksiyon Sanayii Ekonomik Analiz*, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekonomi Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: s.6

İktisat Bankası. (1986). *Türk Tekstil Sanayii*, İktisat Bankası Türk A.Ş. Özel Projeler Bölümü, İstanbul:s. 3-5.

İlyasoğlu, E. (1993). *Dünya Tekstil Pazarında Son Gelişmeler*, Türkiye Tekstil Sanayii İşverenler Sendikası Konferansı, Marmaris: Nisan 1993.

International Cotton Advisory Committee Cotton Today- 6 Eylül 2000

İSO. (1984). *Tekstil Sanayi*, İstanbul: s.17.

İTO. (1987). *Tekstil ve Konfeksiyon Semineri*, İstanbul Ticaret Odası (İTO) Yayın No:1987-9, İstanbul: s.123

İTKİB. (1989). *Tekstil Sektöründe Üretim, Kapasite, Dış Ticaret*, s.21,131

İTKİB. (1992). *Hazır Giyim Sektör Raporu*, Üçüncü İzmir İktisat Kongresi, s. 17.

İTKİB. (2000). *Türk Tekstil Sektörünün 1999 Yılı İhracat Performansının Değerlendirilmesi*, s.41,61

İTKİB (2003). *Tekstil ve Konfeksiyon Sektörlerinin 2002 Yıllık İhracat Performansının Değerlendirilmesi*, İTKİB Ar-Ge ve Mevzuat Şubesi, Ocak 2003, s.9.

İTKİB. (2004). *Hazır Giyim ve Konfeksiyon Sektörünün 2003 Yılı İhracat Performansı Değerlendirmesi*, İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği Genel Sekreterliği AR&GE ve Mevzuat Şubesi, Ocak , s. 1.

İTKİB, *Sektör Raporları*, 1989, 1990, 1991.

Kazgan, G. (1992) *Değişimler Yeni Dışsatım Stratejisini Gerekli Kılıyor*, Cumhuriyet, İstanbul: s. 27.

Kılıçbay, A. (1983). *Uygulamalı Ekonometri*, İstanbul: s. .9

Öziplik Sendikası Yayını (1995). *Türkiye'nin Petrolü Tekstil ve Konfeksiyon Sanayi*, Ankara: s. 180-181.

Ragıp, Ş. (1990). *Türkiye-Topluluk İlişkileri ve Tekstil Dış Ticareti*, Bursa Sanayi ve Ticaret Odası Yayını, s:6-7.

Sevim, Ü. (2002). *Türk Hazır Giyim Sanayiinin İhracat İmkanları*, Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, Uzmanlık Tezi Kasım 2002, Ankara: s.6.

TEKSİF. (1992). *Dünyada ve Türkiye’de Tekstil Sanayii*. TEKSİF Yayını, Ekim, Ankara.

Tekstil İşveren Dergisi, 62. *Uluslararası Yün Konferansı*, Mayıs-Haziran 1993, s.7.

Tekstil İşveren Dergisi, *Türkiye’de Yünlü Dokuma ve İplik Sanayii*, Mayıs-Haziran 1993, s.19.

Tekstil İşveren Dergisi, Sayı: 219, Ocak 1998, s. 5.

Tekstil İşveren Dergisi, Sayı: 252, Aralık 2000, s. 34

Tekstil İşveren Dergisi, Sayı 276, Aralık 2002, s. 12.

Tekstil İşveren Dergisi, Sayı 284, Ağustos 2003, s. 28,40

TGSD. (2002). *Türk Hazır Giyim Sektörü -Ufuk 2010 Yol Haritası -Global Hedefler ve Politikalar*, s.16

TGSD. (2003)., 2002 Yılı Türkiye Hazır Giyim ve Tekstil Sanayii Değerlendirme Raporu, Ocak 2003, s.6.

TGSD. (2003). *Türkiye Hazır Giyim ve Tekstil Sanayi Değerlendirme Raporu*, Ocak 2003, s.10

TGSD. (2003). *2002 Yılı Türkiye Hazır Giyim ve Tekstil Sanayi Değerlendirme Raporu*, Ocak 2003, s.5.

TGSD. (2004). *2003 Yılı Türkiye Hazır Giyim ve Tekstil Sanayii Değerlendirme Raporu*, Ocak 2004, s.9.

TMMOB.(1991). *Tekstil Mühendisliği Ana Komisyon Çalışma Programı*, Tekstil ve Mühendis Dergisi, TMMOB Yayını, Sayı 28, s. 214

TMMOB.(1991). *İplik, Dokuma ve Örmeye Alt Sektörlerine İlişkin Rapor*, Tekstil ve Mühendis Dergisi, Sayı 29, s.285-286.

TMMOB.(1991). *1991 Sanayi Kongresi Tekstil Sektör Raporu*, Tekstil ve Mühendis Dergisi, Sayı 30, s. 391

TSYKB. (1986). *1980 Yılı'nın Ortalarında Pamuk İpliği ve Dokuma Sanayi*, s.25

TSYKB. (1993). *Türk Tekstil Sektör Raporu*, s.16,19

Türkant, B. (1998). *1990'lı Yıllarda Türk Tekstil ve Konfeksiyon Sektörü*, Ekim 1998, İTKİB Genel Sekreterliği Ar&Ge ve Mevzuat Şubesi, s. 19.

TÜSİAD (2001). *Sektörel Durum Analizi-Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, Ağustos 2001, Sayı 307, s.56.

Yazıcıoğlu, G. (1991) *Türkiye'de Yünün Durumu*, Tekstil ve Mühendis Dergisi, Aralık 1991, s.383-384.

<http://www.tekstilisveren.org.tr/dergi/agustos/arastirma.html>

<http://www.aeri.org.tr/Pamuksempozyumu2002/Word/Dilsad%20kosar.doc>

<http://www.tekstilisveren.org.tr/dergi/eylul/16.html>

http://www.itkib.gov.tr/res800/Istatistik/yillikihracat/YillarTeks_Konf_ihr.htm

<http://www.aeri.org.tr/Pamuksempozyumu2002/Word/Enver%20Aksoy.doc>

http://www.tzob.org.tr/tzob/tzob_urun_rapor/rapor_2003_pamuk.htm

http://www.tgsd.org.tr/crea/sayfalar/Turk_hazir_giyim_sektor_ufuk_2010_yol_haritası.doc

<http://www.tekstilisveren.org.tr/dergi/2002/aralik/34.html>

<http://www.foreigntrade.gov.tr/IHR/sektor/tekstil.htm>

<http://ekutup.dpt.gov.tr/imalatsa/ab/001207>

Milliyet Gazetesi, 12. 03. 2004

Dünya Gazetesi, 14.09.1991

Descriptive Statistics^b

	Mean ^a	Root Mean Square	N
YT	8,83E+09	9,072E+09	11
X1	9,83364	9,92666	11
X2	11,33182	14,34968	11
X3	397680,90	636972,097	11

- a. The observed mean is printed
b. Coefficients have been calculated through the origin.

Correlations^a

		YT	X1	X2	X3
Std. Cross-product	YT	1,000	,970	,896	,740
	X1	,970	1,000	,775	,585
	X2	,896	,775	1,000	,857
	X3	,740	,585	,857	1,000
Sig. (1-tailed)	YT		,000	,000	,005
	X1	,000		,003	,029
	X2	,000	,003		,000
	X3	,005	,029	,000	
N	YT	11	11	11	11
	X1	11	11	11	11
	X2	11	11	11	11
	X3	11	11	11	11

- a. Coefficients have been calculated through the origin.

Variables Entered/Removed^{b,c}

Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
1	X3, X1, X2 ^a		Enter

- a. All requested variables entered.
b. Dependent Variable: YT
c. Linear Regression through the Origin

Model Summary

Model	R	R Square ^a	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,998 ^b	,996	,995	6,53E+08

Model	Change Statistics				
	R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	,996	705,114	3	8	,000

a. For regression through the origin (the no-intercept model), R Square measures the proportion of the variability in the dependent variable about the origin explained by regression. This CANNOT be compared to R Square for models which include an intercept.

b. Predictors: X3, X1, X2

ANOVA^{c,d}

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	9,02E+20	3	3,01E+20	705,114	,000 ^a
	Residual	3,41E+18	8	4,26E+17		
	Total	9,05E+20 ^b	11			

a. Predictors: X3, X1, X2

b. This total sum of squares is not corrected for the constant because the constant is zero for regression through the origin.

c. Dependent Variable: YT

d. Linear Regression through the Origin

Coefficients^{a,b}

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	X1	6,52E+08	32372461	,713	20,137	,000
	X2	1,57E+08	35246703	,249	4,460	,002
	X3	1565,360	618,543	,110	2,531	,035

a. Dependent Variable: YT

b. Linear Regression through the Origin

Descriptive Statistics^b

	Mean ^a	Root Mean Square	N
YT	8,83E+09	9,072E+09	11
X1	9,83364	9,92666	11
X2	11,33182	14,34968	11
X3	397680,90	636972,097	11
X4	498,13809	735,98518	11

a. The observed mean is printed

b. Coefficients have been calculated through the origin.

Correlations^a

		YT	X1	X2	X3	X4
Std. Cross-product	YT	1,000	,970	,896	,740	,793
	X1	,970	1,000	,775	,585	,643
	X2	,896	,775	1,000	,857	,904
	X3	,740	,585	,857	1,000	,993
	X4	,793	,643	,904	,993	1,000
Sig. (1-tailed)	YT	,	,000	,000	,005	,002
	X1	,000	,	,003	,029	,016
	X2	,000	,003	,	,000	,000
	X3	,005	,029	,000	,	,000
	X4	,002	,016	,000	,000	,
N	YT	11	11	11	11	11
	X1	11	11	11	11	11
	X2	11	11	11	11	11
	X3	11	11	11	11	11
	X4	11	11	11	11	11

a. Coefficients have been calculated through the origin.

Variables Entered/Removed^{b,c}

Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
1	X4 ^a , X1, X2, X3	,	Enter

a. All requested variables entered.

b. Dependent Variable: YT

c. Linear Regression through the Origin

Model Summary

Model	R	R Square ^a	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,998 ^b	,996	,994	6,97E+08

Model	Change Statistics				
	R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	,996	464,317	4	7	,000

- a. For regression through the origin (the no-intercept model), R Square measures the proportion of the variability in the dependent variable about the origin explained by regression. This CANNOT be compared to R Square for models which include an intercept.
- b. Predictors: X4, X1, X2, X3

ANOVA^{c,d}

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	9,02E+20	4	2,25E+20	464,317	,000 ^a
	Residual	3,40E+18	7	4,86E+17		
	Total	9,05E+20 ^b	11			

- a. Predictors: X4, X1, X2, X3
- b. This total sum of squares is not corrected for the constant because the constant is zero for regression through the origin.
- c. Dependent Variable: YT
- d. Linear Regression through the Origin

Coefficients^{a,b}

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	95% Confidence Interval for B	
		B	Std. Error	Beta			Lower Bound	Upper Bound
1	X1	6,51E+08	35295702	,712	18,438	,000	5,67E+08	7,34E+08
	X2	1,50E+08	62127929	,237	2,407	,047	2652956,8	2,96E+08
	X3	780,682	5118,100	,055	,153	,883	-11321,67	12883,038
	X4	821307,42	5312268,5	,067	,155	,881	-1,2E+07	13382798

- a. Dependent Variable: YT
- b. Linear Regression through the Origin